

ВЯЛКІ

Ф. СКОТ ФІЦДЖЭРАЛД

ГЭТСБІ

ФРЭНСІС СКОТ ФІЦДЖЭРАЛД

ВЯЛІКІ ГЭТСБІ

Пераклаў з англійскай
Сяргей Матырка

КНІГАУКА

Francis Scott Key Fitzgerald
THE GREAT GATSBY

ISBN 978-83-967190-2-7

© Матырка С. А., пераклад на беларускую мову, 2023
© Выданне на беларускай мове, афармленне.
Andrei Yanushkevich Publishing, 2023

Усё толькі ёй, каб пацешыць яе —
Блісні ёй казырком ды скокні пад неба,
Каб пачуць «Гэй ты, у брыльку,
што скача ўгару, ты мне і трэба!»

Томас Парк д'Інвілье

РАЗДЗЕЛ ПЕРШЫ

Калі я быў маладзейшым і больш уразлівым, бацька даў мне адну параду, якая дагэтуль не выходзіць у мяне з галавы.

«Калі табе захочацца папракнуць чалавека, — сказаў ён, — заўжды памятай, што не ўсім у свеце было гэтак жа лёгка, як табе».

Стрыманыя адзін з адным у словах, мы разуме-ліся на дзіва добра, і калі ён тады замаўчаў, я зразу-меў, што на ўвазе мелася нашмат болей. Я ўвогуле звык трымаць свае думкі пры сабе, дзякуючы ча-му мне адкрылася мноства цікавых асоб, хоць ча-сам я рабіўся ахвярай закаранелых зануд. Як толькі ў звычайным чалавеку выявіцца такая манера павод-зін, незвычайныя натуры тут жа яе заўважаюць і чапляюцца за яе. Уласна, гэта і паслужыла таму, што ў каледжы мяне несправядліва палічылі інтры-ганам, бо дзіўныя і нікому не знаёмыя людзі вылівалі

мне сваё патаемнае гора. Не тое каб я прагнуў іхніх прызнанняў, наадварот — часта я ўдаваў, што сплю ці заняты справамі, або напускаў на сябе непрыязны выгляд. Пакуль па нейкай пэўнай прыкмеце не заўважаў, як на даляглядзе вырысоўваецца споведзь інтымнага характару, а інтымныя споведзі маладога чалавека або прынамсі словы, якія ён пад іх падбірае, звычайна ёсць паўтарэннем чужых думак, падпсаваных пасрэднымі развагамі. Трымаць свае думкі пры сабе — справа бяскрайняе надзеі. Бывае, я і сёння пабойваюся, што зразумеў не так ці ўвогуле забыў тое, на што гэтак напышліва намякаў мой бацька і што я не менш напышліва паўтараю: не ўсім нам з калыскі дадзена аднолькавае пачуццё такту.

Вось я і пахваліўся, які я цярплівы, аднак трэба прызнаць, што цярплівасць мая не бяскрайняя. Чалавечыя паводзіны могуць мець у аснове цвёрдую глебу або мокрую багну, але праз пэўны час грунт гэты робіцца неістотным. Так, вярнуўшыся ўвосень з Усходняга ўзбярэжжа, я хацеў уціснуць навакольны свет ва ўніформу, каб ён цвёрда ўсведамляў свой маральны абавязак; я па горла наеўся бурным разгулам з рэдкай прывілеяй калі-нікалі зазірнуць у чалавечае сэрца. І толькі Гэтсбі — чалавек, які даў назву гэтай кнізе, — стаў адзіным для мяне выключэннем. Гэтсбі, які ўвасобіў у сабе тое, чым я ўсёй душою пагарджаў. Калі чалавечая індывідуаль-

насць — гэта непарыўны ланцужок удалых учынкаў, то ўчынкi Гэтсбі былі надзвычайныя: ён быццам на павышаным узроўні адчуваў жыццёвае наканаванне, быццам быў падлучаны да аднаго з тых мудрагелістых апаратаў, здольных зафіксаваць землятрус за дзесяць тысяч міль адгэтуль. Прычым ягонае ўразлівасць не мела нічога агульнага з той млявасцю, якая часта завецца «творчай натурай» — ён меў незвычайны дар захоўваць надзею, я ніколі не сустракаў такога рамантычнага складу думак, як у яго, дый наўрад ці калі яшчэ сустрэну. Не, у рэшце рэшт Гэтсбі выявіўся нядрэнным чалавекам, але яго заўсёды нешта пераследала, ягоныя мроі пастаянна навадняліся агіднай смугой, што на пэўны час заглушыла мой інтарэс да людскіх убогіх няўдач і мімалётных радасцей.

Ужо тры пакаленні мая сям'я жыве ў гэтым горадзе на Сярэднім Захадзе і складаецца скрозь з выбітных і заможных людзей. Караўзі — гэта своеасаблівы клан, паводле сямейнае легенды мы вядзем свой радавод ад герцага Баклю, але сапраўдным заснавальнікам роду быў мой стрыечны дзед, які з'явіўся тут у пяцьдзясят першым годзе, замест сябе адправіў на Грамадзянскую вайну найміта, а сам адкрыў уласную справу па аптовых продажках вырабаў з металу, якой сёння кіруе мой бацька.

Я ніколі не бачыў стрычнага дзеда, але кажуць, я да яго падобны, асабліва пры гэтым згадваючы грубаваты алейны партрэт, які вісіць у бацькавым кабінёце. У 1915 годзе я здаў выпускныя экзамены ў Нью-Хэйвене — акурат праз чвэрць стагоддзя пасля бацькі — і неўзабаве ўцягнуўся ў запозненае перасяленне германскіх народаў, больш вядомае як Вялікая вайна. Контрнаступленне саюзных войскаў настолькі мяне ўзрушыла, што па вяртанні дадому мне больш не сядзелася на месцы. Сярэдні Захад, некалі ўтульны цэнтр жыцця, здаваўся цяпер занорыстым краем сусвету, таму я вырашыў падацца на ўсход вывучаць аперацыі з аблігацыямі. Усе мае знаёмцы працавалі з аблігацыямі, таму я палічыў, што гэтыя паперкі здолеюць пракарміць на аднаго чалавека болей. Мае цёткі і дзядзькі доўга раіліся, быццам выбіралі мне падрыхтоўчыя заняткі, і ўрэшце з найсур'ёзнейшымі выразамі на тварах неахвотна працягнулі: «Чаму б і не-е». У першы год бацька пагадзіўся падмагчы фінансава, і ўвесну дваццаць другога года пасля некалькіх пераносаў я паехаў-ткі на ўсход. Як тады меркавалася, назаўжды.

Самым практычным было знайсці кватэру ў горадзе, але тады стаяла спёка, а я толькі-толькі прыехаў з вёскі з яе шырокімі паплавамі і прыветнымі дрэвамі, і таму калі адзін маладзён з офіса прапанаваў зняць на пару дом за горадам, ягоная

ідэя падалася мне выдатнай. Ён і дом знайшоў — выветранае лядашчае лецішча за восемдзесят у месяцах, — але ў апошнюю хвіліну фірма перавяла яго ў Вашынгтон, таму я пераехаў у прыгарад адзін. Так мне ў распараджэнне дасталіся сабака — праўда, ён збег праз пару дзён, — старэнькі «додж» і фінка, якая прыбірала мне ложка, гатавала сняданак і, схіліўшыся над электрычнай плітой, мармытала пад нос свае фінскія мудрасці.

Пару дзён я правёў на самоце, пакуль неяк ранкам адзін чалавек, які прыехаў сюды крыху раней, не спыніў мяне на дарозе.

— Як трапіць у Вэст-Эг? — разгублена спытаў ён.

Патлумачыўшы дарогу, я пайшоў далей, пачуццё самоты раптам знікла. Я стаў правадніком. Следыўся. Першапраходцам. Той чалавек, сам таго не ведаючы, надаў мне тытул ганаровага суседа.

Сонца свяціла ярка, пупышкі на дрэвах буйна выбухалі лістотай, не раўнуючы як у фільмах на паскоранай пракрутцы, а ўва мне зноў пасялілася ўпэўненасць, што летам жыццё распачнецца ізноў.

Перш-наперш трэба было процьму ўсяго прачытаць. Вакол крынічыла столькі здаровае моцы — бяры і чэрпай яе са свежага жыватворнага паветра. Я купіў тузін тамоў па банкаўскай справе, крэдытаванні і інвестыцыях, кнігі сталі на маю паліцу і заільсніліся там чырвоным з залатым, не раў-

нуючы як новыя манеты з манетнага двара, абяцаючы адкрыць казачныя таямніцы, вядомыя толькі Мідасу, Моргану і Мецэнату. Акрамя таго я збіраўся прачытаць безліч іншых кніг. У каледжы я меў пэўныя літаратурныя схільнасці: адзін год я пісаў серыю значных і трывіяльных калонак для «Ельскіх навін», цяпер я меўся вярнуць колішні занятак у сваё жыццё і зноў зрабіцца найвузейшым з усіх спецыялістаў, то-бок «чалавекам шырокага кругагляду». Выраз гэты тут не проста для прыгажосці — зрэшты, з жыцця можна ўзяць болей, нават калі вызіраеш толькі з аднаго акна.

Склалася так, што арандаваны мною дом стаяў у адной з найдзіўнейшых мясцін Паўночнае Амерыкі. Ён стаяў на вузкім, шчыльна заселеным паўвостраве, які расцягнуўся ад Нью-Ёрка далей на ўсход і сярод іншых цудаў прыроды спарадзіў два незвычайныя ландшафтныя фармаванні. А менавіта недзе за дваццаць міль ад горада — два вялізныя мысы з ідэнтычнымі падобнымі да пары як абрысамі. Аддзеленыя адзін ад аднаго невялічкім пралівам, мысы выпіраліся ва ўтаймаваныя салёныя воды Заходняга паўшар'я, у вялікія і волкія ўладанні праліва Лонг-Айленд. Зусім як Калумбава яйка, прыплюснутыя на месцы злучэння, абодва мысы былі не ідэальнае авальнае формы, але іхняе фізічнае падабенства, відаць, служыла чайкам, якія

лёталі ў высях, крыніцай вечнае блытаніны. Аднак калі пакінуць па-за ўвагай формы і памеры, нам, стварэнням бяскрылым, цікавейшым будзе іншы феномен — іхняя непадобнасць ва ўсіх дэталях.

Я жыў на Вэст-Эгу, на — так бы мовіць — меней фэшэнебельным з мысаў, але каб падкрэсліць дзіўную і даволі застрашальную розніцу паміж імі, гэтая прыкмета будзе вельмі павярхоўнай. Стаўшы на самым канцы яйка, крокаў за пяцьдзясят ад праліва, мой дом туліўся між дзвюма агромністымі віламі, якія здавалі па дванаццаць-пятнаццаць тысяч за сезон. Віла праваруч ад мяне была па ўсіх мерках каласальным маёнткам: дакладная копія сярэднявяковае нармандскае ратушы з мармуровым басейнам і наўюткай прыбудовай-вежай, дзе-нідзе аблепленай рэдкай бародкай павояў, вілу атачала болей за сорак акраў саду і газона. Гэта быў палац Гэтсбі. Ці сказаць дакладней — я ж пакуль не знаў містара Гэтсбі, — гэта быў асабняк, у якім жыў спадар з гэтым імем. Мой жа дом быў як бяльмо на воку, але бяльмо маленькае і непрыкметнае. Такім чынам, мне адкрываўся від на праліў і на дзялянку суседняга газона, блізкасць мільянераў цешыла душу — і за ўсё восемдзясят долараў у месяц.

На тым баку праліва ўздоўж берага ільсніліся белыя палацы фэшэнебельнага Іст-Эга, і гісторыя таго лета насамрэч пачалася адным вечарам, ка-

лі я паехаў на той бераг на вячэру да Б'юкэнанаў. Дэйзі — мая далёкая стрыечная сястра, Тома я знаў з каледжа. Адразу пасля вайны я прабавіў з імі два дні ў Чыкага.

Сярод іншых сваіх спартыўных дасягненняў Дэйзін муж быў адным з наймацнейшых футбольных абаронцаў, якія толькі гулялі за Нью-Хэйвен. Гэта як стаць нацыянальным героем, адным з тых, хто ў свае дваццаць адзін год дасягаюць у пэўнай галіне такое дасканаласці, што пазней усё бачыцца як зрух уніз. Ягоная сям'я была неймаверна багатая — нават у часы каледжа ягонае вольнае абыходжанне з грашыма рабілася тэмай для папрокаў — толькі ад таго, як ён нядаўна пераехаў з Чыкага на Усходняе ўзбярэжжа, займала дых: напрыклад, з Лэйк-Форэста ён прывёз цэлы табун поні для гульні ў пола. Неверагодна, што ў чалавека майго веку хапае грошай на такія ўчынкі.

Што іх прывяло сюды, я не ведаў. Яны без пэўнае на тое прычыны аджылі год у Францыі, а потым пераязджалі з месца на месца, абы толькі там хапала багаццяў, каб згуляць з імі ў пола. Па тэлефоне Дэйзі сказала, што гэта іхні апошні пераезд, але я не паверыў. Не трэба зазіраць ёй у душу — Том усё адно будзе вечна калясіць у сваіх панылых пошуках узрушальнае крутаверці ад якое-небудзь беззваротнае футбольнае гульні.

І вось тым цёплым ветраным вечарам я паехаў на Іст-Эг убачыць двух старых сяброў, якіх у прынцыпе амаль не знаў. Іхні дом, яркі чырвона-белы асабняк у геаргіянскім каланіяльным стылі з відам на праліў, быў нашмат элегантнейшы, чым я думаў. Газон пачынаўся ад пляжа і, пераскокваючы сонечныя гадзіннікі, каменныя парканы і палымяныя ад кветак клумбы, цягнуўся на некалькі соцень метраў да галоўнае брамы, дзе ўрэшце дасягаў дома і, быццам не ў стане стрымаць гэтага свайго памкнення, намагаўся ўскараскацца далей на сцяну вінаграднай лазой. Фасад раздзялялі высокія французскія вокны, якія, разнасцежаныя насустрач цёпламу ветранаму надвяхорку, залаціліся пад зіхоткімі прамянямі. Том Б'юкэнан, апрануты ў гарнітур для верхавога язды, спыніўся ля галоўнага ўвахода, шырока расставіўшы ногі.

Ён змяніўся з Нью-Хэйвенскіх часоў. Перада мной стаяў размажнелы трыццацігадовы мужчына саламянага воласу з напышлівай ухмылкай на груба акрэсленых вуснах. Іскрыстыя ганарлівыя вочы выдзяляліся на твары, ад чаго падавалася, што іхні ўладальнік вось-вось кінецца на цябе. Велічную моц гэтага цела не магла схавать нават модная, на жаночкі манер кроеная, наезніцкая вопратка, наваксаваныя да бляску боты так шчыльна абцягвалі ягонныя мускулістыя ногі, што верхняе шнураванне, падавалася,

вось-вось лопне. Пацепні ён плячыма, і пад танюткай курткай адразу вырысоўвалася магутная мускулатура. Гэта было цела вялізнае сілы, суровае цела.

Ад ягонага голасу, грубага хрыплага тэнару, уражанне, што ён зараз рынецца ў бойку, толькі ўзрастала. У ім чулася нешта паблагліва-пагардлівае, нават да людзей, якіх ён любіў — а ў Нью-Хэйвене сустракаліся і такія, хто цярэць не мог ягоны нораў.

«Вы ж не падумайце, — нібы казаў ён, — што маё меркаванне на гэты конт беспаваротнае толькі таму, што ўва мне моцы і мужчынскасці болей, чым у вас». У каледжы мы ўступілі ў адно студэнцкае таварыства, і хоць цесна мы не сябравалі, у мяне заўжды складвалася ўражанне, што ён прызнаваў мяне сваім і што сваёй грубай дзёрзкасцю толькі хоча мне спадабацца.

Пару хвілін мы пагутарылі на сонечнай тэрасе.

— Няблага я тут прыязмліўся, — сказаў ён, і ягоныя вочы неспакойна забегалі.

Ён падхапіў мяне пад руку і павярнуў. Ягоная пляскатая далонь шырокім кругам апісала панараму, якая ахапіла італьянскі сад унізе, паўакра надзвычай пахкіх руж і катар з кірпатым носам, які гайдаўся на хвалях праліва.

— Належаў раней Дамэйну, нафтаваму каралю, — ён нечакана палагаднеў і зноў павярнуў мяне да сябе. — Зойдзем.

Мінуўшы вітальню з высокай столлю, мы апынуліся ў светлым, пафарбаваным у ружовы колер пакоі. Абапал — французскія вокны, якія дазвалялі нішчылі адчуванне прасторы. Звонку свежая трава нібы хацела прарасці ў дом, і на яе фоне прачыненыя вокны ззялі беласцю. Праз пакой веяў брыз, з аднаго боку ён уздымаў падобныя да бляклых сцягоў фіранкі пад глазураваную, нібы вясельны торт, столь, з другога — выдзімаў іх вонкі і ўзнямаў лёгкі зыб на чырвоным, як віно, кіліме. Усё гэта нараджала гульню ценяў, як мора ад ветру.

Адзіным цалкам нерухомым прадметам у пакоі была вялізная канапа, на якой, як на паветраным шары, што стаў на якар, луналі дзве маладыя дамы. Яны былі апранутыя ва ўсё белае, іхнія сукенкі калыхала і гайдала, нібы дамы толькі што вярнуліся з невялічкае паветранае прагулянкі вакол дома. Я тады, напэўна, знерухомеў на хвілю, прыслухоўваючыся да шапацення фіранак і рыпення карціны на сцяне. Потым нешта глуха ўдарыла — Том Б'юкэнан ляпнуў заднімі вокнамі, — злоўлены ў пакоі вецер улёгся, а фіранкі, кілімы і абедзве маладыя дамы ціха аселі на падлогу.

Маладзейшую я не знаў. Яна выцягнулася на ўсю даўжыню на сваім канцы канапы і быццам застыла на месцы. Толькі яе падбародак прыўздзімаўся, быццам на ім стаяла нешта, што ў любое імгнен-

не магло страціць раўнавагу і ўпасці. Калі яна і заўважыла мяне краем вока, то знаку не падала, я ж ад нечаканасці ўжо хацеў мармытаць прабачэнні, маўляў, патрывожыў яе сваім з'яўленнем.

Другая дзяўчына, Дэйзі, паспрабавала ўстаць: з добрасумленным выразам на твары яна была пасунулася наперад, а потым зайшлася недарэчным, але чароўным смяшком, я таксама засмяяўся і прайшоў далей у пакой.

— Я т-такая шчаслівая, што нічога не адчуваю.

Яна зноў засмяялася, быццам сказала нешта вельмі дасціпнае, потым узяла мяне за руку і глянула на мяне такімі вачыма, быццам у свеце хоча бачыць толькі мяне і нікога іншага. Была ў яе такая манера. Ціхім шэптам яна адкрыла мне прозвішча нерухомае дзяўчыны побач — Бэйкер. (Калісьці нехта казаў мне, што Дэйзі гаворыць шэптам толькі для таго, каб людзі да яе хіліліся — заўвага нятрапная, ад якое шэпт Дэйзі не рабіўся меней чароўным.)

Тым часам вусны міс Бэйкер варухнуліся, яна ледзь заўважна кінула мне і зноў хуценька адкінула галаву — відаць, занепакоеная тым, што нябачны прадмет, які стаяў у яе на падбародку, страціць раўнавагу. У мяне на языку зноў закруціліся словы прабачэння. Адзін толькі выгляд такое самаўпэўненасці амаль заўсёды выклікае ўва мне поўнае пашаны захапленне.

Я перавёў позірк на кузіну. Тая пачала распытваць мяне ціхім чароўным голасам, за высокімі і нізкімі тонамі якога наша вуха сочыць з асаблівай пільнасцю, нібы кожны сказ — гэта паслядоўнасць гукаў, якая больш ніколі не паўторыцца. На сумным і мілым Дэйзіным твары ўвесь час нешта ззяла: то зіхоткія вочы, то прамяністыя чуллівыя вусны. Калі мужчыны ёй захапляліся, ім было цяжка забыць узрушанасць яе голасу: меладычны імпульс, прашаптанае «Паслухай», спакуслівае абяцанне, маўляў — ах! — яна толькі што бачыла такое, і неўзабаве — ах! — гэта паўторыцца ізноў.

Я распавёў ёй, што па дарозе на ўсход я на дзень заехаў у Чыкага і што тузін людзей перадае ёй шчырыя вітанні.

— Ім там сумна без мяне? — усклікнула яна ў захапленні.

— Гаруе ўвесь горад. Левае задняе кола на ўсіх машынах пафарбавалі ў чорны на знак жалобы, не раўнуючы надмагільны вянок. А ўсцяж Паўночнага ўзбярэжжа ноч навывёт не сціхаюць плач і галашэнні.

— Які цуд! Томе, давай з'ездзім туды. Заўтра ж! — і дадала без сувязі: — Табе трэба пабачыць малютку.

— З ахвотай.

— Яна спіць. Ёй тры гады. Ты ж яе яшчэ не бачыў?

— Не.

— Ты павінен яе ўбачыць. Яна...

Том Б'юкэнан, які неспакойна сноўдаўся па пакоі, спыніўся і паклаў руку мне на плячо.

— Чым займаешся, Ніку?

— Біржавы маклер.

— Дзе?

Я назваў фірму.

— Ніколі пра такую не чуў, — самаўпэўнена заўважыў ён.

Гэта мяне раззлавала.

— Яшчэ пачуеш, — адрэзаў я. — Ты толькі затрымайся на ўсходзе.

— Вось дзе-дзе, а на ўсходзе я затрымаюся, не турбуйся, — ён глянуў на Дэйзі, потым зноў на мяне, нібы чакаў нечага большага. — Трэба быць клятым ідыётам, каб хацець жыць у якім іншым месцы.

— Безумоўна! — знянацку абазвалася міс Бэйкер, мяне аж перасмыкнула. Гэта было яе першае прамоўленае слова ад таго, як я зайшоў у пакой. Відаць, для яе гэта таксама аказалася нечаканым. Пазяхнуўшы, яна са жвавым спрытам устала з канапы.

— У мяне ўсё аднялося, — паскардзілася яна, — я адлежала на гэтай канапе цэлую вечнасць.

— Не глядзі на мяне так, — адказала Дэйзі. — Я ж угаворвала цябе паехаць па абедзе ў Нью-Ёрк.

— Не, дзякуй, — звярнулася міс Бэйкер да чатырох кактэйляў, якія акурат прынеслі. — У мяне строгі спартыўны рэжым.

Гаспадар дома скептычна на яе глянуў.

— Анягож! — ён кульнуў свой напой, нібы кроплю на дне шклянкі. — Дзіва, як ты ўсяму даеш рады.

Я глядзеў на міс Бэйкер і гадаў, чаму такому яна мусіла «даць рады». Мне падабалася глядзець на яе. Зграбную дзяўчыну з невялікімі грудзьмі і вельмі прамой паставай, якую яна, па-кадэцку выпраўляючы плечы, падкрэслівала яшчэ выразней. Яе шэрыя, пабляклыя ад сонца вочы на цьмяным чароўным твары незадаволена пазіралі на мяне ў адказ з ветлівай узаемнай цікаўнасцю. Толькі цяпер я прыгадаў, што раней недзе бачыў яе альбо яе партрэт.

— Вы жывяце на Вэст-Эгу, — пагардліва заўважыла яна. — Я знаю там кагосьці.

— Я не знаю ніводнае ду...

— Вы мусіце знаць Гэтсбі.

— Гэтсбі? — спытала Дэйзі. — Якога Гэтсбі?

Толькі я хацеў сказаць, што гэта мой сусед, як нас паклікалі на вячэру; Том Б'юкэнан уладарна сціснуў маю руку сваёй напружанай даланёй і пацягнуў мяне з пакоя, быццам перасоўваў шахматную фігуру з аднае клеткі на другую.

Нядбайна і павольна, ледзь кранаючы рукамі сцёгны, дзве маладыя дамы прайшлі паперад нас

у ружовую веранду, павернутую насустрач захаду сонца. На стала пад аслаблым ветрам мігцелі чатыры свечкі.

— А свечкі навошта? — насупілася Дэйзі і затушыла іх пальцамі. — Праз два тыдні будзе найдаўжэйшы дзень года, — яна звяла на нас прамяністыя вочы. — А вы таксама пільнуеце найдаўжэйшы дзень года, а потым пра яго забываеце? Я дык заўжды пільную яго, пільную, а потым забываюся пра яго.

— Трэба нешта зладзіць, — пазяхнула міс Бэйкер і стомлена — думкамі няйнакш ужо ў ложку — прысела за стол.

— Добра, — сказала Дэйзі. — Зладзіць што? — яна бездапаможна павярнулася да мяне. — Што звычайна ладзяць?

Не паспеў я адказаць, як яна ўтаропіла жалобны позірк на свой мезенец.

— Гляньце! — паскардзілася яна. — Я паранілася.

Мы паглядзелі — яе пальчык пасінеў і пачарнеў на згібе.

— Гэта ўсё ты, Томе, — пачала яна абвінаваўчым тонам. — Вядома, ненаўмысна, але ж. Вось што атрымліваеш, калі выходзіш замуж за такога здаравеннага бамбізу, за такога агромністага няскладнага цельпука, які...

— Ненавіджу слова «цяльпук», — узвіўся Том, — нават калі жартам.

— Цяльпук, — не адступала Дэйзі.

Часам яна і міс Бэйкер гаварылі наўзахапкі — нязмушана, з дабрадушнай бязладнасцю, не ўласцівай пустому лапатанню, — ад чаго іхняя гутарка падавалася стрымана-халоднай, амаль як іхняя белыя сукенкі альбо адчужаныя пазбаўленыя ўсялякага жадання позіркі. Прычым дамы былі з намі, яны ветліва мірыліся з маёй і Томавай прысутнасцю толькі дзеля таго, каб развесяліць нас ці развесяліцца самім. Яны ведалі, што вячэра неўзабаве завершыцца, а разам з ёй, быццам незнарок, праміне і вечар. Усё тут было зусім іначай, чым на захадзе: там вечар ідзе крок за крокам да самага канца, пакуль цябе — у неадступным адчуванні блізкага беззваротнага расчаравання — не агортае нервовым вусцішам.

— Побач з табою, Дэйзі, я пачуваюся нецывілізаваным варварам, — прызнаўся я за другой шклянкой даволі неблагага віна, якое чамусьці аддавала коркам. — Які будзе ўраджай? Ці што там пытаюць?

Я не меў на ўвазе нічога асаблівага, але мае словы падзейнічалі нечаканым чынам.

— Цывілізацыя ўсё адно коціцца пад адхон, — не вытрымаў Том. — У такіх справах я цяпер крайне песімістычны. Ці чытаў ты «Уздым каляровых імперый» Гадарда?

— Што? Не, — адказаў я, здзіўлены ягоным тонам.

— Цудоўная кніга, кожны мусіць яе прачытаць. Галоўная ідэя ў тым, што калі мы не будзем пільныя, то белая раса апынецца... апынецца пад прыгнётам. Напісана па-навуковаму, з доказамі.

— Том усё займаецца самаадукацыяй, — з сумам у голасе прамовіла Дэйзі. — Чытае вучоныя кнігі з даўгімі словамі. Што там было за слова, якое мы...

— Скрозь навуковыя кнігі, — Том раздражнёна глянуў на яе. — Аўтар усё прааналізаваў. Мы як дамінаючая раса мусім быць напaгaтoвe, іначай прыйдуць іншыя расы і захопяць уладу.

— Трэба іх перамагчы, — прашаптала Дэйзі, нястрымана міргаючы пад сляпучым сонцам.

— Вам толькі ў Каліфорніі жыць... — пачала міс Бэйкер, але Том перапыніў яе і цяжка пасунуўся ў крэсле.

— Ён зыходзіць з таго, што ўсе мы — нардычная раса. І я, і ты, і ты, і... — хвілю ён павагаўся і ўрэшце лёгкім кіўком далучыў Дэйзі да нашага кола, яна зноў мне падміргнула. — ...і мы вынайшлі ўсё, што робіць цывілізацыю цывілізацыяй: навуку, мастацтва і астатняе. Разумееш?

У ягонай настойлівай манеры чуліся пэўныя бездапаможнасць і надрыўнасць, быццам ён больш

не такі самаўпэўнены, як раней. Раптам у доме зазваніў тэлефон, лёкай пайшоў з веранды, Дэйзі выкарыстала нечаканую замінку і схілілася да мяне.

— Я адкрыю табе сямейную таямніцу, — з захапленнем прашаптала яна. — Пра нос лёкая. Раска-заць табе пра нос лёкая?

— Анягож. Дзеля гэтага я і прыехаў.

— Ведаеш, лёкай не заўжды быў лёкаем. У Нью-Ёрку ён служыў паліроўшчыкам срэбра ў адной сям'і, якая мела срэбны сервіз на дзвесце персон. Паліраваць сервіз трэба было ад світання да змяркання, пакуль аднойчы паліравальны парашок не стаў уядацца яму ў нос...

— Становішча рабілася ўсё горшым, — падхапіла міс Бэйкер.

— Так. Усё горшым і горшым, пакуль яму не да-вялося звольніцца.

На хвілю апошні сонечны прамень спыніўся на яе выразным твары, надаўшы яму рамантычнае прывабнасці. Яе голасу немагчыма было наслухацца, ад яго займала дых. Потым усё размылася, святло неахвотна саслізнула з яе, не раўнуючы як дзеці ў шарую гадзіну сыходзяць дадому з шумлівае вуліцы.

Лёкай вярнуўся і мармытнуў нешта на вуха То-му. Той зморшчыўся, адсунуў крэсла і, не сказаўшы ні слова, прайшоў у пакой. Пакуль яго не было,

усярэдзіне Дэйзі нешта абудзілася, яна зноў схілілася да мяне, яе голас зайшоўся звонкай мелодыяй.

— Прыемна бачыць цябе за нашым сталом, Ніку. Ты нібы... ружа, ідэальная ружа, — яна павярнулася да міс Бэйкер, каб тая пацвердзіла. — Хіба ён не ружа? Ідэальная!

Няпраўда. Нікая я не ружа. Дэйзі ўсё прыдумала, але ад яе ішла такая ўзбуджальная цеплыня, быццам яе душа, загорнутая ў адно з выказаных трапяткіх і ўражальных слоў, імкнулася вырвацца вонкі да мяне. Раптам Дэйзі кінула сурвэтку на стол, папрасіла прабачэння і прайшла ў дом.

Мы з міс Бэйкер абмяняліся кароткімі прытворнымі позіркамі. Я хацеў нешта сказаць, але яна, рэзка выпрастаўшы спіну, папераджальна кінула мне: «Тс-с!» З пакоя пачулася прыглушанае нястрыманае перашэптванне, міс Бэйкер без кроплі сорама нахілілася бліжэй, каб падслухаць. Шэпт то спадаў, то ўзмацняўся на поўны голас, потым рэзка спыняўся.

— Гэты містар Гэтсбі, якога вы надоечы згадвалі, гэта мой сусед, — прамовіў я.

— Памаўчыце. Я хачу пачуць, што там адбываецца.

— А там штосьці адбываецца? — спытаў я з нявінным выглядам.

— Вы што, не ведаеце? — міс Бэйкер была шчыра здзіўленая. — Я думала, пра гэта ўвесь свет ведае.

— Я не ведаю.

— Ну, — завагалася яна, — у Тома ў Нью-Ёрку ёсць жанчына.

— Жанчына? — недарэчна паўтарыў я.

Міс Бэйкер кінула.

— Ужо дзеля прыліку магла б і не тэлефанаваць яму падчас вячэры. Як па-вашаму?

Толькі я сцяміў, што яна мела на ўвазе, як у тым пакоі зашамацела сукенка і зарыпела скура ботаў, і Том з Дэйзі зноў вярнуліся да стала.

— Прабачце, была неадкладная справа! — усклікнула Дэйзі з паказной весялосцю. Яна прысела на крэсла, дапытліва глянула на міс Бэйкер, потым на мяне.

— Я на хвілінку выйшла, — працягнула яна, — а на дварэ так рамантычна. На газоне я заўважыла птушачку, мабыць, салаўя, якога прывезлі «К'юнард» альбо на «Ўайт Стар». Ён спявае так... — і яна заспявала. — ...хіба не рамантычна, Томе?

— Вельмі, — кінуў ён і панура звярнуўся да мяне: — Калі пасля вячэры яшчэ будзе досыць светла, я хачу звадзіць цябе на стайню паказаць коней.

У доме пранізліва зазваніў тэлефон, Дэйзі глянула на мужа, рашуча пахітала галавой, і тэма са стайнямі — папраўдзе, усе магчымыя тэмы размоў — растала ў паветры. З апошніх пяці хвілін, праведзеных за сталом, у памяці засталіся толькі

паасобныя абрыўкі. Свечкі невядома навошта запалілі зноў, і я злавіў сябе на тым, што мне карціць зазірнуць кожнаму ў твар і адначасна пазбегнуць іхніх позіркаў. Я не ўяўляў сабе, што ў тую хвіліну круцілася ў галаве Тома і Дэйзі, але мяркую, што нават міс Бэйкер, якая, па-мойму, глядзела на ўсё з рэзкасцю і скептыцызмам, не здолела цалкам выкінуць з галавы неадчэпную сталёвую настойлівасць гэтага пятага госця. Некаму такое становішча здалася б даволі ўзбуджальным, але маім першым жаданнем было схапіць слухаўку і патэлефанаваць паліцыі.

Коней, вядома, больш не згадвалі. Том з міс Бэйкер — два сілуэты, раздзеленыя смугой прыцемак, — рушылі ў бібліятэку, быццам іхняе ўвагі чакаў сапраўдны мярцвяк. Тым часам я, у памкненні выказаць шчыры інтарэс і ўдаючы невялічкую глухату, праходзіў з Дэйзі па злучаных між сабой тэрасах. Мы селі разам на плеценую атаманку, прыхаваную ў глыбокай цемры.

Дэйзі занурыла свой твар у далоні, нібы хацела адчуць ягонны прыгожыя абрысы, яе позірк паціху скіраваўся да аксамітнага сутоння. Яе апанавалі бурлівыя пачуцці, таму, спрабуючы хоць неяк яе супакоіць, я запытаў пра яе дачушку.

— Мы дрэнна ведаем адно аднаго, Ніку, — раптам сказала яна. — А мы ж сваякі. Цябе не было на маім вяселлі.

— Я тады яшчэ быў на вайне.

— Твая праўда, — яна завагалася. — Ведаеш, Ніку, мне столькі ўсяго давялося перажыць, і ад гэтых перажыванняў я зрабілася даволі цынічнай.

Верагодна, на тое былі свае прычыны. Я пачакаў, але яна больш нічога не сказала, і праз некалькі імгненняў я зрабіў слабую спробу перавесці размову на яе дачку.

— Мяркую, яна ўжо гаворыць і... есць, і ўсё та-кое.

— Та-ак, — яна паглядзела на мяне адсутным позіркам. — Паслухай, Ніку, ведаеш, што я сказала, калі нарадзіла? Сказаць табе?

— Вядома.

— Ты тады зразумееш, што я цяпер думаю пра... усё гэта. Ёй не было ад роду і гадзіны, Тома ж насіла бог ведае дзе. Я адышла ад наркозу, пачуваючы сябе бясконца пакінутай, і адразу спытала акушэрку, хлопчык гэта ці дзяўчынка. Яна адказала, што дзяўчынка, я адварнулася і заплакала. «Ну і добра, — сказала я пасля, — добра, што дзяўчынка. Спадзяюся, яна вырасце дурнічкай, бо ў нашым свеце дзяўчыны лепей заставацца прыгожанькай дурнічкай». Бачыш, жыццё — гэта скрозь нейкая жудасць, — упэўнена працягнула яна. — Усе так лічаць. Нават самыя адукаваныя. Праўда, я ведаю. Я ўсюды пабыла, усё пабачыла і ўсяго паспрабава-

ла, — яе вочы заіскрыліся выклікам, амаль як у Тома, потым яна залілася з’едлівым смехам. — Колькі... божа, колькі ўсяго я перажыла!

Толькі яна замоўкла, як яе голас страціў колішняе прыцяжэнне і ўпэўненасць, а я адчуў, якімі па сутнасці няшчырымі былі яе словы. Мне зрабілася непамысна, быццам увесь гэты вечар задумваўся толькі дзеля таго, каб дамагчыся майго спачування. Я пачакаў хвілю — і сапраўды: праз імгненне Дэйзі глянула на мяне, і на яе прыгожанькім твары мільганула самазадаволеная ўсмішка, якая нібы выдавала, што яе ўладальніца належыць да аднаго з Томам прывілеяванага таёмнага таварыства.

Чырвоны пакой квітнеў у святле лямпы. Том з міс Бэйкер сядзелі ў розных кутах даўгое канапы, дзяўчына чытала яму ўголос з «Сатэдэй Івнінг Пост», яе словы, вымаўленыя манатонным шэптам, зліваліся ў супакальную мелодыю. Святло лямпы ільснілася па ягоных ботах, цьмянела на яе валасах колеру восеньскага лісця і слізгала па старонках часопіса, якія міс Бэйкер перагортвала спружыністым рухам зграбнае рукі.

Калі мы зайшлі ў пакой, яна ўзняла руку на знак таго, каб мы крышку памаўчалі.

— А працяг, — дачытала яна і кінула часопіс на стол, — будзе ў нашым наступным нумары.

Яна тарганула плячмі, нецярпліва выпрастала ногі і ўстала.

— Дзясятая гадзіна, — абвясціла яна, падняўшы позірк да столі, нібы там быў нябачны гадзіннік. — Паслухмяныя дзяўчынкі кладуцца спаць.

— У Джордан заўтра турнір, — патлумачыла Дэйзі, — у Вэстчэстары.

— О... Дык вы Джордан Бэйкер!

Цяпер я зразумеў, чаму яе твар падаўся мне знаёмым — ён, прыцягальна-ганарлівы, пазіраў на мяне са шматлікіх фатаграфій са спартыўных спаборніцтваў у Эшвіле, Хот-Спрынгс і Палм-Біч. А яшчэ я чуў аб ёй адну гісторыю, не вельмі прыемную і даволі далікатную, але я даўно паспеў забыць, пра што там вялося.

— Дабранач, — пяшчотна сказала яна. — Пабудзіце мяне а восьмай, добра?

— І ты падымешся?

— Падымуся. Дабранач, містар Караўэй. Яшчэ ўбачымся.

— Вядома, убачыцеся, — запэўніла Дэйзі. — Шчыра кажучы, я падумвала над тым, каб звесці вас. Бывай у нас часцей, Ніку, і я вас хуценька... гм... абкручу. Ведаеце... выпадкова зачыню вас у шафе з бялізнай, ці пушчу вас у лодцы ў адкрытае мора, ці яшчэ што-небудзь такое...

— Дабранач, — азвалася са сходаў міс Бэйкер. — Я нічога не чула.

— Яна слаўная, — праз хвілю прамовіў Том. — Каб яшчэ бадзялася меней. Куды толькі яны глядзяць?

— Хто глядзіць? — холадна запытала Дэйзі.

— Яе сям'я.

— У яе з сям'і толькі стагадовая цётка. Да таго ж цяпер Нік будзе за ёй наглядаць, праўда ж, Ніку? Летам яна прабавіць у нас шмат выхадных. Думаю, хатняе атачэнне пойдзе ёй на карысць.

Дэйзі і Том моўчкі пераглянуліся.

— Яна з Нью-Ёрка? — хутка спытаў я.

— З Луісвіля. Сяброўка дзяцінства. Нашага бела-снежнага цнатлівага...

— Ну што? Раскрыла Ніку душу на тэрасе? — раптам спытаў Том.

— Раскрыла душу? — яна глянула на мяне. — Я ўжо не ўспомню, па-мойму, мы гутарылі аб нардычнай расе. Дакладна, аб ёй мы і гаварылі. Тэма неяк узнялася сама сабой, ну ты ведаеш...

— Не вер усяму, што тут пачуеш, Ніку, — параіў мне Том.

Я аджартаваўся, быццам наогул нічога не чуў, а праз колькі хвілін устаў, каб паціху выпраўляцца дахаты. Яны правялі мяне да дзвярэй і, пакуль я заводзіў рухавік, стаялі поруч у асветленым прамавугольніку дзвярной проймы.

— Чакай! — усклікнула Дэйзі. — Я забылася ў цябе спытаць, а гэта важна. Мы чулі, што ў сябе на захадзе ты там заручыўся з нейкай дзяўчынай.

— І праўда, — радасна падхапіў Том. — Мы чулі, што ты заручаны.

— Паклёп. На заручыны ў мяне няма грошай.

— Але мы чулі, — настойліва паўтарыла Дэйзі, і мяне здзівіла тое, як яна зноў ажывілася, нібы кветка. — Мы чулі ад трох розных людзей — значыць, гэта яўная праўда.

Ясная рэч, я ведаў, што яны мелі на ўвазе, але я сапраўды не быў заручаны. Насамрэч пагалоска пра мае заручыны была адной з прычын, чаму я падаўся на Усходняе ўзбярэжжа. Калі даволі доўга выходзіш у свет са старой сяброўкай, то чуткі нараджаюцца самі сабой так ці іначай, а я зусім не хацеў, каб гэтыя чуткі давялі мяне да шлюбу.

Цікаўнасць Тома з Дэйзі расчуліла мяне, яны ўжо здаваліся не такімі недасяжна багатымі, аднак паехаўшы ад іх, я крыху разгубіўся, і мяне не адпускала пачуццё агіды. Як на мяне, дык адзінае выйсце для Дэйзі было — дзіцё на рукі і прэч з дому, але яна, мусіць, і думкі такой не дапускала. Што да Тома, то нейкая там ягоная «жанчына ў Нью-Ёрку» ўразіла мяне меней за кнігу, якая можа вывесці яго з раўнавагі. Штосьці прымушала яго ўгрызацца ў край зачарсцвелае тэорыі, быццам ягоная ўлад-

ная душа больш не задавальнялася адной толькі нязломнай фізічнай самазакаханасцю.

Лета стаяла ў самым росквіце. Яно адбівалася ад дахаў прыдарожных закусачных і сляпіла вочы на вюткімі чырвонымі бензакалонкамі на заправачных станцыях. Дабраўшыся да свае сялібы ў Вэст-Эгу, я загнаў машыну пад прыдашак і прысеў на газонакасілку, якую нехта пакінуў у двары. Вецер суняўся, светлая летняя ноч запоўнілася гукамі: у дрэвах лапаталі крыламі птушкі, нястомным арганным зыкам гуў хор жаб, якіх раздзімалі, поўнячы новым жыццём, магутныя мяхі зямлі. У месячным святле мільгануў зграбны сілуэт ката, я азірнуўся, каб прасачыць за ім, і раптам зразумеў, што я тут не адзін — крокаў за пяцьдзясят ад мяне з ценю суседскага асабняка выплыла чалавечая постаць; чалавек спыніўся там, сунуў рукі ў кішэні і ўгледзеўся ў рассыпаня па небе срэбныя зоры. Нязмушанасць у ягоных рухах і самаўпэўненасць, з якой ён стаяў на газоне, падказалі мне, што гэта сам містар Гэтсбі выйшаў сюды, каб вызначыць, якая дзялянка тутэйшага неба належыць уласна яму.

Я вырашыў гукнуць яго. За вячэрай міс Бэйкер згадала яго, гэтага хапіла б, каб завязаць знаёмства. Але я не паклікаў яго, бо раптам нешта ў ягонай паставе дало зразумець, што ён хоча пабыць на самоце: ён неяк дзіўна працягнуў рукі да цём-

нае вады, і я магу паклясціся, нават нягледзячы на такую адлегласць, — у гэтае імгненне яго перасмыкнула. Я мімаволі перавёў позірк на мора, але не заўважыў нічога, акрамя самотнага зялёнага агеньчыка, маленечкага і надта далёкага; магчыма, гэта быў сігнальны ліхтар на краі нечага прычала. Я азірнуўся — Гэтсбі ўжо знік, і я зноў застаўся адзін у неспакойнай цемры.

РАЗДЗЕЛ ДРУГІ

Недзе на паўдарозе паміж Вэст-Эгам і Нью-Ёркам аўтастрада раптоўна ціснецца да чыгункі і з чвэрць мілі бяжыць побач, нібы хоча абмінуць вялікую панылую пустку. Так званую даліну попелу — фантасмагарычнае поле, на якім попел узыходзіць як збажына, ён напластоўваецца горнымі градамі і пагоркамі, вырастае ў вычварныя сады, набывае абрысы дамоў з комінамі і дымам, які шугае ўвысь, і ўрэшце, калі прыгледзецца, попел збіваецца ў чалавечыя постаці, якія толькі зрабляць рух — і расплываюцца, ліпеючы ў друзлым паветры. Часам па нябачных чыгуначных рэйках прапаўзе гуж шэрых вагонаў. Яны з пранізлівым бразгатам прыпыняюцца, і да іх адразу падскокваюць попельна-шэрыя людзі з цяжкімі рыдлёўкамі, каб узяць густую непранікальную хмару пылу і схаваць ад вачэй сваю цёмную справу.

Але па-над гэтай шэрай пусткай, па-над сутаргавымі клубамі змрочнага туману, які няспынна падпаўзае, неўзабаве вырысоўваюцца вочы доктара Т. Дж. Эклберга. Вочы доктара Т. Дж. Эклберга блакітныя і вялізныя — дыяметр аднае толькі зрэнкі дасягае цэлага ярда. Яны вызіраюць не з твару, а з агромністых акулераў у жоўтай аправе, якія сядзяць на неіснуючым носе. Відаць, гэтую рэкламу ўстанавіў нейкі звар'яцелы акуліст з Квінса ў спадзе ве павялічыць папулярнасць свае клінікі, але потым ці то сам навечна стуліў павекі, ці то з'ехаў прэч, забыўшыся на шыльду. Але вочы гэтыя, шмат дзён не падпраўляныя свежай фарбай і толькі падбеленыя сонцам і дажджом, як і раней завісаюць у одуме па-над панурым сметнікам.

З аднаго боку даліну попелу пераразае каламутная рачулка, і калі мост над ёй разводзяць, каб даць праехаць грузавым баржам, пасажыры затрыманага цягніка ледзь не паўгадзіны могуць любавацца няўцешным краявідам. Прыпынак там заўжды займае прынамсі хвіліну, і дзякуючы гэтаму я аднойчы ўбачыў каханку Тома Б'юкэнана.

Усе навокал сцвярджалі, што ў яго была каханка. Ягоных знаёмых абурала тое, што ён аб'яўляўся з ёй у модных рэстаранах, пакідаў яе за столікам, а сам хадзіў па зале і заводзіў размовы з усім і кожным. Мяне разбірала цікаўнасць паглядзець на яе, і хоць

жадання знаёміцца не ўзнікала, пазнаёміцца ўсё ж давялося. Адноўчы па абедзе мы з Томам выправіліся ў Нью-Ёрк, і калі цягнік спыніўся ля попельных гор, Том раптам ускочыў на ногі і, схопіўшы мяне пад локаць, літаральна сілай выцягнуў з вагона.

— Выходзім! — загадаў ён. — Я хачу пазнаёміцца са сваёй дзяўчынай.

Мяркую, за абедам ён добра заправіўся алкаголем, і цяпер упарта, амаль што груба, даводзіў мне, каб я ішоў з ім. І без розніцы, былі ў мяне планы на гэтую нядзелю ці не.

Услед за ім я пералез цераз невысокі пабелены шлагбаум, і пад пільным позіркам доктара Эклберга мы прайшлі назад крокаў сто ўздоўж дарогі. Куды ні кінь вокам, навокал нічога не было, акрамя дамкоў з жоўтай цэглы на краю пусткі — свайго роду цэнтральная вуліца, якая зусім нікуды не вяла. Адну з трох крамак, якія там месціліся, здавалі ў арэнду, другая была кругласутачнай забягальняй, да якой бегла прысыпаная попелам сцяжынка; а ў трэцяй быў гараж «Аўтарамонт. Джордж Б. Ёілсан. Купля і продаж аўтамабіляў». Туды ўслед за Томам я і скіраваўся.

Усярэдзіне было гола і недагледжана; адзіны аўтамабіль — пакрыты пылам ламачына-«форд» — ціснуўся ў цёмны кут. Мне падумалася, што гэтая пародыя на гараж — усяго толькі муляж, за якім ха-

ваюцца таямнічыя раскошныя апартаменты, як раптам у дзвярах канторкі паказаўся, выціраючы рукі анучай, сам уладальнік. Бялявы стомлены мужчына, з бледным, але досыць прыемным тварам. Мужчына заўважыў нас, і ў ягоных блакітных вачах бліснуў агеньчык надзеі.

— Здароў, Ёілсане, старычына, — сказаў Том і добразычліва паляпаў яму па плячы. — Як справы?

— Няма чаго скардзіцца, — адказаў Ёілсан не надта пераканаўча. — Калі вы прадасце мне тую машыну?

— На наступным тыдні, мой механік яшчэ ў ёй пакорпаецца.

— Не дужа ён спяшаецца.

— Наадварот не, — холадна прамовіў Том. — Але калі вы так лічыце, то мне, можа, лепей прадаць яе каму іншаму.

— Я не тое меў на ўвазе, — паспешліва патлумачыў Ёілсан. — Я толькі...

Ягоны голас затух. Том нецяргліва разгледзеўся. Потым пачулася, як па сходах нехта ідзе, і праз імгненне таўсматыя жаночыя постаць закланіла сабой святло ў дзвярах канторкі. Жанчына гадоў трыццаці пяці, крыху паўнаватая, але той пажадлівай паўнатой, якую не ў кожнай жанчыне сустрэнеш. На ёй была цёмна-сіняя крэпдэшынавая сукенка ў бубачку. На твары ані знаку ці намёку на прыгажосць, але

ўся яе існасць праявілася адчувальнай жывасцю, быццам у кожнай клетачцы яе цела няспынна гарэў усёахопны жар. Яна паволі ўсміхнулася, прайшла паўз мужа, няйначай той быў прывідам, і паціснула Тому руку, шматзначна гледзячы яму ў вочы. Потым аблізнула вусны і, не паварочваючы галавы, сказала мужу прыемным з хрыпоткай голасам:

— Хоць бы крэслы прынёс, а то людзям няма куды сесці.

— Вядома-вядома, — хапатліва адказаў Ёілсан і пашыбаваў у канторку, дзе адразу зліўся з шэрымі цэментнымі сценамі. Ягоны цёмны гарнітур і бляклыя валасы пакрываў тонкі белы слой попелу — як і ўсё навокал. Усё, акрамя ягонае жонкі, якая ўсутыч падступіла да Тома.

— Я хачу ўбачыцца, — настойліва сказаў Том. — Садзіся на першы цягнік.

— Добра.

— Сустрэнемся на ніжнім пероне ля газетнага кіёска.

Яна кіўнула і адступіла, акурат калі Джордж Ёілсан выйшаў з канторкі з двума крэсламі.

Мы пачакалі яе ля дарогі, там, дзе нас не было відаць. Праз некалькі дзён чакалася Чацвёртага ліпеня, і шэры хударлявы хлопчык-італьянчык выкладваў петарды доўгім радком уздоўж чыгуначнага пуці.

— Жудаснае месца, праўда, — Том абмяняўся пахмурым позіткам з доктарам Эклбергам.

— Жах.

— Ёй будзе карысна выбрацца.

— А яе муж не супраць?

— Ёлсан? Ён думае, што яна ездзіць у Нью-Ёрк да сястры. Такі дурань, што нават не ведае, ці жывы ён увогуле.

Вось так і выйшла, што мы разам з Томам Б'юкэнанам і ягонай каханкай паехалі ў Нью-Ёрк. Хаця не сказаць, што разам, бо місіс Ёлсан абачліва села ў іншы вагон. Том пагадзіўся на гэта, збольшага каб паберагчы ўразлівых пасажыраў, якія маглі ехаць з Іст-Эга.

Місіс Ёлсан пераапанулася ў сукенку з карычневага ўзорыстага мусліну, якая напялася на яе шырокіх сцёгнах, калі Том дапамог ёй сысці на перон у Нью-Ёрку. У газетным кіёску яна купіла нумар «Таўн тэтла» і часопіс з кіназоркамі, а ў прывакзальнай аптэцы — колд-крэм і флакончык парфумы. Для гулкага параднага ўвахода ў вакзал яна прапусціла чатыры таксі і выбрала пятае, новенькае, лавандавага колеру з шэрай абіўкай. У ім мы выслізнулі з вакзальнай мітусні насустрач зіхатліваму святлу горада. Місіс Ёлсан адразу рэзка адварнулася ад акна і, нахіліўшыся наперад, пастукала кіроўцу ў шыбу.

— Я хачу таго сабачку, — настойліва прамовіла яна. — У кватэру. Сабачка — хіба не слаўна?

Мы здалі назад да сівога дзядка, нейкім недарэчным чынам падобнага да Джона Д. Ракфелера. На шыю ён павесіў кошык, у якім курчыўся тузін малых шчанят неакрэсленае масці.

— Якой яны пароды? — нецярпліва спытала місіс Ёілсан, калі дзядок падышоў да акна таксі.

— Усякае рознае. Якога лэдзі жадае?

— Мне б нямецкую аўчарку; але ў вас, пэўна, не будзе.

Стары з сумневам утаропіўся ў кошык, занырнуў туды рукой і выцягнуў за шкірку шчання, якое віхлялася і выкручвалася.

— Гэта не аўчарка, — сказаў Том.

— Так, не зусім аўчарка, — у голасе дзядка чулася расчараванне. — Хутчэй эрдэль, — ён прыгладзіў рукой пухкую поўсць на спіне. — Але толькі гляньце на шэрстку. Што за шэрстка! Такі сабака ніякае прастуды не падчэпіць.

— Які ён міленькі! — захоплена прамовіла місіс Ёілсан. — Колькі ён каштуе?

— Гэты? — Дзядок залюбаваўся на шчанюка. — Вам аддам за дзесяць долараў.

Эрдэль — без сумневу нейкая помесь эрдэля, хоць ягоняя лапы былі надзіва белыя, — перакачаваў у іншыя рукі і прымасціўся на каленях у місіс

Ўілсан, якая ад зачаравання ўзялася гладзіць яго-
ную воданепранікальную поўсць.

— Гэта хлопчык ці дзяўчынка? — тактоўна за-
пытала яна.

— Гэты сабачка? Гэты сабачка — хлопчык.

— Гэта сука, — адрэзаў Том. — Вось вашыя гро-
шы. Купіце на іх яшчэ дзесяць такіх шчанюкоў.

Мы паехалі на Пятую авеню, якая тым нядзель-
ным днём выдалася амаль па-вясковаму цёплай
і прыемнай, і я не здзівіўся б, калі б з-за рага вуліцы
выйшла вялізная чарада белых авечак.

— Спыніцеся, — сказаў я. — Я выйду тут.

— Не выйдзеш, — хуценька спыніў мяне Том. —
Міртл пакрыўдзіцца, калі ты не паедзеш да нас.
Праўда, Міртл?

— Ну давайте, — запэўніла яна. — Я патэлефа-
ную сястры Кэтрын. Яна ў нас вельмі прыгожая, як
кажуць дасведчаныя людзі.

— Я б з задавальненнем, але...

Мы паехалі далей па Парк-авеню і зноў павяр-
нулі на Заходнюю Сотую. На Сто пяцьдзясят вось-
май вуліцы таксі спынілася ля шматкватэрнага
дома, падобнага да даўгога кавалка белага торта.
Акінуўшы наваколле позіркамі каралевы, якая вяр-
таецца дадому, місіс Ўілсан падхапіла сабачку з ін-
шымі пакупкамі і велічнай хадой зайшла ўсярэ-
дзіну.

— Я запрашу абаіх Маккі, — аб’явіла яна, калі мы падымаліся ў ліфце. — І вядома, я пратэлефаную сястры.

Кватэра была на апошнім паверсе — маленькая гасцёўня, маленькая сталовая, маленькая спальня і ванная. Гасцёўня да самых дзвярэй была застаўленая надта для яе грувасткай мэбляй з габеленавай абіўкай: куды ні сунься, абавязкова зачэпішся за якую-небудзь сцэну з жыцця дам Версальскіх садоў. На сцяне вісела толькі адна карціна — празмерна павялічаная фатаграфія, якая на першы погляд здавалася выявай курыцы, што сядзела на запэцканым камені. З адлегласці ў курыцы пазнаваўся капялюшык, з-пад якога на вас вызіраў твар старой матроны. На стале ляжала кіпа старых нумароў «Таўн тэтла», асобнік «Сымона, званага Пятром» і некалькі невялічкіх брадвейскіх часопісаў скандальнага зместу. Перадусім місіс Ёілсан занялася сабачкам. Хлопчык-ліфцёр неахвотна пайшоў па скрыню з салямай і малако, да якога ён з уласнае ініцыятывы дадаў бляшанку вялізных каляных сабачых сухарыкаў — адзін такі сухарык да самага вечара безуважна расчыняўся ў сподачку з малаком. Тым часам Том адымаў дзверцы секрэтэра і выняў адтуль пляшку віскі.

За ўсё жыццё я напіваўся толькі двойчы, другі раз быў якраз у той дзень. Усё, што там адбывалася,

я бачыў нібы скрозь цьмяную засмужаную павалокку, хоць да восьмай гадзіны кватэру напаўняла радаснае сонечнае святло. Седзячы ў Тома на каленях, місіс Ёілсан назвоньвала розным сваім знаёмцам; потым выявілася, што ні ў кога з нас няма пры сабе цыгарэт, і я пайшоў па іх у аптэку на рагу вуліцы. Калі я вярнуўся, у гасцёўні нікога не было. Я ціха сеў у куток і прачытаў раздзел «Сымона, званага Пятром»; не ведаю, ці то кніжка была жахліва напісаная, ці то віскі сказала маё ўспрыманне, але кніга падалася мне бязглуздай.

Толькі Том і Міртл — пасля першага тосту мы з місіс Ёілсан пачалі называць адно аднаго па імені — вярнуліся ў гасцёўню, як на парозе кватэры паказаліся першыя госці.

Кэтрын, сястра Міртл, выявілася зграбнай свецкай жанчынкай гадоў трыццаці з густой капой рудых коратка пастрыжаных валасоў і малочна-белым ад пудры тварам. Яе выскубеныя бровы былі нанова намалёваныя пад больш задзірлівым вуглом, але прырода імкнулася вярнуць ім колішняю акрэсленасць, ад чаго твар рабіўся крыху размытым. Кожны яе рух суправаджала несціханае лясканне незлічоных керамічных бранзалетаў, якія коўзаліся ўверх-уніз па руках. Яна ўвайшла ў гасцёўню такой хуткай упэўненай хадой і агледзела мэблю такім гаспадарчым позіркам, што я падумаў, магчы-

ма, яна тут жыве. Калі я гэта спытаў, яна залілася нястрыманым смехам, усё паўтараючы маё пытанне, і сказала, што жыве ў гатэлі з сяброўкай.

Бледны, падобны да жанчыны містар Маккі быў суседам знізу. Ён толькі-толькі пагаліўся — на шчацэ ў яго засталася пляма белае пены. Ён з празмернай пачцівасцю павітаў усіх у пакоі і паведаміў мне, што ён з «мастацкіх колаў»; пазней я даведаўся, што ён фатограф і што павялічаны цьмяны здымак маці місіс Ёілсан, які нібы нешта пазасветнае завіс на сцяне, — ягоны твор. Ягоная жонка была вісклівай, апатычнай, прывабнай і невыноснай. Яна горда заявіла мне, што з дня вяселля муж нафатаграфаваў яе сто дваццаць сем разоў.

Місіс Ёілсан паспела пераапануцца раней, і цяпер на ёй была вытанчаная вячэрняя сукенка з крэмавага шыфону, які шамацеў, калі яна праходзіла па пакоі. Сукенка падзейнічала на манеру яе паводзін. Палкая жывасць, якая так здзівіла мяне ў гаражы, ператварылася ва ўражальную пыху. Яе смех, жэсты і мова зрабіліся надта ўдаванымі, і з кожнай хвілінай, як яна гэткім чынам раскрывалася, прастора вакол яе змяншалася, пакуль мне не пачало здавацца, што місіс Ёілсан закруцілася ў задымленым павеетры на нейкай гуллівай рыпучай восі.

— Даражэнькая, — усклікнула яна да сястры ненатуральна высокім голасам, — гэты люд толькі

і глядзіць, каб цябе ашукаць. У іх наўме адно — грошы. Тыдзень таму прыходзіла адна такая, педыкюр зрабіла, дык такі рахунак выставіла, быццам тут мне апендыцыт выразала.

— Як яе клічуць? — спытала місіс Маккі.

— Місіс Эберхарт. Яна робіць педыкюр дома ў кліентаў.

— Мне так падабаецца ваша сукенка, — зазначыла місіс Маккі. — Проста цуд.

Місіс Ёілсан камплімента не прыняла.

— Ай, усё старое і зацяганае, — яна пагардліва ўзняла брыво. — Часам я надзяваю яе, калі няма розніцы, як выглядаю.

— Але вам яна неверагодна пасуе, скажу я вам, — не здавалася місіс Маккі. — Калі б толькі Чэстар злавіў вас у гэтай позе, атрымаўся б сапраўдны твор мастацтва.

Мы ўсе моўчкі глянулі на місіс Ёілсан, якая адсунула з вачэй пасмачку валасоў і ўсміхнулася ў адказ асляпляльнай усмешкай. Містар Маккі, схіліўшы галаву набок, уважліва яе разглядаў, потым працягнуў далонь уперад, адвёў назад і зноў уперад.

— Памяняць бы асвятленне, — сказаў ён праз хвілю. — І рысы твару атрымаюцца выразнымі. І абавязкова цалкам захапіць у кадр прычоску.

— А я б асвятлення не мяняла, — усклікнула місіс Маккі. — Як на мяне, дык яго...

— Тшш! — прашыпеў яе муж, і ўсе зноў вярнуліся да былое гаворкі, але Том Б'юкэнан гучна па-зыхнуў і ўстаў.

— Маккі, вам трэба выпіць, — сказаў ён. — Міртл, дадай яшчэ лёду і мінеральнае, а то мы тут усе паснём.

— Я ж прасіла ў таго хлопчыка лёд, — Міртл зморшчыла лоб у адчаі ад абьякавасці абслугі. — Што за людзі! За такімі толькі і глядзі ва ўсе вочы.

Яна зірнула на мяне і рассмяялася без дай прычыны. Затым яна схапіла сабачку, дала яму буську і паімчала на кухню, нібы дзясятка кухараў чакаў там яе ўказанняў.

— Я зрабіў некалькі неблагіх работ на Лонг-Айлендзе, — заявіў містар Маккі.

Том глянуў на яго тупым позірам.

— Два з іх мы аправілі ў рамы і павесілі на першым паверсе.

— Два што? — спытаў Том.

— Фотаздымкі. Адзін я назваў «Мыс Монтэк. Чаіцы», а другі — «Мыс Монтэк. Мора».

Кэтрын, сястра Міртл, прысела да мяне на канапу.

— Вы таксама жывяце на Лонг-Айлендзе? — спытала яна.

— Я жыву на Вэст-Эгу.

— Сапраўды? З месяц таму я была там на вечарыне. У чалавека па прозвішчы Гэтсбі. Вы яго знаеце?

— Ён мой сусед.

— Ведаеце, кажуць, што ён ці то пляменнік, ці то стрыечны брат кайзера Вільгельма. Вось адкуль у яго такія грошы.

— Сапраўды?

Яна кіўнула.

— Страшна мне неяк — з ім не хочацца мець ніякіх спраў.

Гэтыя захапляльныя звесткі аб маім суседзе перапыніла місіс Маккі, якая раптам паказала пальцам на Кэтрын:

— Чэстару, мяркую, з ёй ты б нешта ды зрабіў, — залапатала яна, але містар Маккі толькі кіўнуў з сумным выглядам і пераклучыў сваю ўвагу на Тома.

— Я б яшчэ папрацаваў на Лонг-Айлендзе, каб нехта ўвёў мяне ў тамтэйшы свет. Мне толькі даць добры старт, і ўсё, большага не трэба.

— А вы папрасіце Міртл, — гучна рагатнуў Том, калі тая ўвайшла ў пакой з падносам у руках. — Яна напіша вам рэкамендацыйны ліст. Напішаш, Міртл?

— Што напісаць? — спалохана спытала яна.

— Ты дасі свайму мужу рэкамендацыю, каб містар Маккі зрабіў з ім пару здымкаў, — у роздуме ён бязгучна паварушыў вуснамі. — «Бензакалонка. Джордж Б. Ёілсан» ці нешта падобнае.

Кэтрын нахілілася да мяне і прашаптала на вуха:

— Яна не выносіць свайго мужа, а Том — сваю жонку.

— Праўда?

— Цярпець не могуць, — яна перавяла позірк з Міртл на Тома. — Вось я і кажу: навошта жыць далей з тым, каго не выносіш? Як на мяне, даўно б развяліся і пашлюбаваліся адно з адным.

— Яна таксама не любіць Ёілсана?

Адказ прыйшоў нечаканы. Ад самой Міртл, якая пачула пытанне, — адказ рэзкі і з мацюкамі.

— Бачылі? — з трыумфам усклікнула Кэтрын, а потым зноў знізіла голас. — На іхнім шляху ім замянае ягоная жонка. Яна каталічка, а каталікі разводу не вітаюць.

Дэйзі не была каталічкай, мяне ж крыху шакіравала прадуманасць гэтае хлусні.

— Калі яны ажэняцца, — працягнула Кэтрын, — яны крыху пажывуць на Захадзе, пакуль тут усё не парасце травой.

— Тады пажылі б ужо ў Еўропе.

— О, вам падабаецца Еўропа? — здзіўлена ўсклікнула яна. — Я толькі вярнулася з Монтэ-Карла.

— Сапраўды?

— Так, акурат летась. Я была там са знаёмай.

— Доўга там прабылі?

— Не, мы толькі заехалі ў Монтэ-Карла і вярнуліся назад. Праз Марсель. У нас з сабой было кры-

ху больш за тысячу дзвесце долараў, але за два дні ў казіно нас абабралі дашчэнту. Прыемная выдалася паездачка назад, скажу я вам. Божа, як жа я зненавідзела той горад!

На хвіліну вечаровае неба за акном зазіхацела міжземнаморскім лазурытам, але потым вісклівы голас місіс Маккі вярнуў мяне ў пакой.

— Я таксама ледзь не зрабіла памылку, — рашуча аб'явіла яна. — Ледзь не выйшла за аднаго яўрэйчыка, які некалькі гадоў да мяне заляцаўся. Хоць і ведала, што да мяне яму далёка. Усе мне так і казалі: «Люсіль, яму да цябе далёка!» Не сустрэнь я Чэстара, ён бы дакладна мяне ўгаварыў.

— Так, але слухайце, — пахітала галавой Міртл Ёілсан, — вы ж за яго так і не выйшлі.

— Вядома, не.

— А я выйшла, — двухсэнсоўна прамовіла Міртл. — Вось і ўся розніца паміж вамі і мною.

— Навошта тады выйшла? — спытала Кэтрын. — Цябе ж ніхто сілком не цягнуў.

Падумаўшы, Міртл сказала.

— Я выйшла за яго, бо лічыла яго джэнтльменам. Я думала, што ён ведае, як паводзіцца з жанчынамі, але ён не варты нават злізваць пыл з маіх чаравікаў.

— Але ж пэўны час ты кахала яго да страты розуму, — сказала Кэтрын.

— Я? Да страты розуму? — абурылася Міртл. — Хто табе такое сказаў? Я кахала яго не болей, чым вось яго.

І яна тыцнула пальцам у мой бок, усе ўтаропілі ў мяне асуджальныя позірккі. Я ўсім сваім выглядам сіліўся паказаць, што мяне нішто не звязвае з яе мінулым.

— Калі я і траціла розум, то толькі тады, калі выходзіла за яго. Але я адразу зразумела сваю памылку. Ён пазычыў у некага гарнітур на вяселле, мне ж нічога не сказаў. І вось аднаго дня сяджу я дома адна, і тут прыходзяць па гарнітур, — яна разгледзелася, нібы правяраючы, ці ўсе ў пакоі яе слухаюць. — «Дык гэта ваш гарнітур? — кажу я. — Упершыню чую». Гарнітур я яму аддала, а потым упала на ложак і прараўла да самага вечара.

— Ёй сапраўды трэба пайсці ад яго, — працягвала Кэтрын мне на вуха. — Яны адзінаццаць гадоў пражылі над тым гаражом. Да Тома яна ж нікога і не кахала.

Цяпер да віскі — ужо другой пляшкі — прыкладзіся ўсе, акрамя Кэтрын, якой «было добра і так». Том выклікаў парцье і паслаў яго па нейкія знакамітыя сэндвічы, якія быццам маглі замяніць сабой паўнаўвартасную вячэру. Я ўсё хацеў вырвацца адтуль і пайсці ў парк развешацца ў мяккім сутонні, але варта было толькі ступіць да выхаду, як мяне зацягвалі

ў чарговую нястрыманую і грымучую спрэчку, якая нібы вяроўкамі прывязвала мяне да крэсла. А недзе там, у вулічных прыцемках, які-небудзь выпадковы назіральнік уздымаў позірк да радка нашых вокнаў, з якіх услед за жоўтым святлом выліваліся людскія сакрэты. Я ўявіў сябе такім назіральнікам — як і ён, я глядзеў угару і дзівіўся. Я быў адначасна і звонку, і ўнутры, прасякнуты і агідай, і захапленнем перад невычарпальнай разнастайнасцю жыцця.

Міртл падсунула сваё крэсла бліжэй да мяне і раптам, гарача дыхаючы, выплюхнула на мяне гісторыю свайго знаёмства з Томам.

— Здарылася гэта ў цягніку, мы сядзелі адно супроць аднаго на месцах ля выхаду, яны звычайна да апошняга застаюцца вольныя. Я ехала ў Нью-Ёрк да сястры і планавала ў яе зазначаць. Ён быў у выхадным гарнітуры і лакавых чаравіках, я вачэй не магла ад яго адвесці, але штораз, калі ён пазіраў на мяне, я ўдавала, быццам разглядваю рэкламную аб'яву ў яго над галавой. Калі мы прыехалі і ўсталі выходзіць, ён раптам апынуўся ля мяне, ягоныя грудзі ў белай кашулі прыціснуліся да мае рукі — я прыгразіла, што паклічу паліцэйскага, але ён здагадаўся, што я хлушу. Я настолькі расхвалывалася, што, калі мы сядалі ў таксі, я нават не ўсведамляла, таксі гэта ці вагон метро. У галаве зноў і зноў праносілася: «Жыву толькі раз, жыву толькі раз».

Яна абярнулася да місіс Маккі, і сцены пакоя задрыжэлі ад яе няшчырага смеху.

— Любая мая, — усклікнула яна, — ды падару... падару я вам гэтую сукенку, хай толькі яна мне надакучыць. Усё адно заўтра куплю сабе новую. Трэба скласці спіс усіх спраў: масаж, завіўка, купіць аброжак сабачку, і тую гожанькую папальнічку са спружынкай, і вянок з чорнай шаўковай стужкай на магілу матулі, такі, каб да восені не выцвіў. Абавязкова ўсё запісаць, каб нічога не забыць.

Была дзявятая гадзіна, праз імгненне я адвёў позірк і зноў глянуў на гадзіннік — той паказваў дзясятую. Містар Маккі задрамаў у крэсле, склаўшы на каленях сціснутыя кулакi — зусім як паважны дзялок перад тым, як сфатаграфавацца. Я выцягнуў насоўку і сцёр з ягонае шчакі рэшткі засохлае пены, якія ўвесь вечар не давалі мне спакою.

Сабачка сядзеў на стале, вырачыўшы невідучыя ад дыму вочы, і раз-пораз ціха скуголіў. Людзі заходзілі і выходзілі, дамаўляліся паехаць некуды яшчэ, потым губляліся, шукалі і знаходзіліся за пару крокаў адно ад аднаго. Недзе апоўначы Том Б'юкэнан і місіс Ёілсан, стаўшы твар у твар, запальчыва заспрачаліся, ці мае місіс Ёілсан права згадваць імя Дэйзі.

— Дэйзі! Дэйзі! Дэйзі! — крычала місіс Ёілсан. — Хачу — і гавару! Дэйзі! Дэй...

Кароткі трапны ўдар раскрытай далонню — і Том Б'юкэнан расквасіў ёй нос.

Потым былі скрываўленыя ручнікі на падлозе ў ванным пакоі, сварлівыя галасы жанчын і доўгае перарывістае екатанне ад болю, якое перакрывала ўвесь вэрхал. Дрымоту містара Маккі як рукой зняло, ашаломлены, ён кінуўся да дзвярэй. Але напаўдарозе стаў, абярнуўся і, здзіўлены, агледзеў разгорнутую перад ім сцэну: ягоная жонка і Кэтрын з аптэчкай у руках, сварачыся і спатыкаючыся аб нагрувашчаную мэблю, ніяк не маглі суцешыць залітую крывёй распачную постаць, якая ляжала на канапе і ўсё глядзела, каб хоць неяк прыкрыць старонкамі «Таўн тэтла» габелены з версальскімі краявідамі. Містар Маккі адварнуўся і выйшаў. Я зняў свой капялюш з жырандолі і выйшаў услед за ім.

— Давайце як-небудзь паабедаем разам, — прапанаваў ён, калі ліфт з рыпеннем павёз нас уніз.

— Дзе?

— А дзе захочаце.

— Рукі прэч ад рычага! — гыркнуў ліфцёр.

— Прашу мяне прабачыць, — з годнасцю ў голасе прамовіў містар Маккі. — Я не заўважыў, што крануў яго.

— Добра, — пагадзіўся я. — З задавальненнем.

...Я стаяў ля ягонага ложка, а ён сядзеў на ім у адных майтках з вялізнай папкай у руках.

— «Прыгажуня і пачвара»... «Самотнасць»... «Старая кляча бакалейшчыка»... «Бруклінскі мост»...

Потым была лава на золкім ніжнім пероне Пенсільванскага вакзала, мае асалавелыя вочы ўперыліся ў ранішні «Трыб'юн», а сам я чакаў цягнік, які адпраўляўся а чацвёртай раніцы.

РАЗДЗЕЛ ТРЭЦІ

Летам музыка, якая даносілася ад дома майго суседа, грала да позняе ночы. У сінечы ягонага сяду сярод сцішаных галасоў, шампанскага і зорак то з'яўляліся, то знікалі мужчыны і жанчыны, нібы начныя мятлікі. Па абедзе, падчас прыліву, я назіраў, як ягоныя госці скачуць у ваду з вышкі на прычале альбо загараюць на гарачым пяску ягонага прыватнага пляжа і як дзве ягоныя маторныя лодкі разразаюць воды праліва і ў пенным шлейфе цягнуць за сабой вадналыжнікаў. Па выхадных ягоны «ролс-ройс» ператвараўся ў рэйсавы аўтобус і з дзявятае раніцы да поўначы вазіў людзей з горада ў горад, а ягоны лімузін гойсаў, як няўрымслівы жоўты жук, да станцыі сустракаць кожны цягнік. Штопанядзелак восем слуг і адзін дадаткова наняты садоўнік браліся за швабры, шчоткі, малаткі і садовыя нажніцы і цэлы дзень прыбіралі сляды разрухі ад мінулае ночы.

Штопятніцы ад аднаго нью-ёркскага гандляра прывозілі пяць скрынь апельсінаў і лімонаў, і штопанядзелак тыя самыя апельсіны і лімоны, складзеныя ў піраміду са спусцелых палавінак, пакідалі дом праз чорны ход. На кухні стаяла машына, здольная за паўгадзіны выціснуць сок з двухсот апельсінаў, варта толькі пальцу лёкая дзвесце разоў націснуць на кнопачку.

Прынамсі двойчы на месяц да майго суседа прыязджаў цэлы ўзвод пастаўшчыкоў і прывозіў сотні метраў парусіны і дастаткова каляровых ліхтарыкаў, каб ператварыць агромністы сад Гэтсбі ў калядную ёлку. На сталах, застаўленых бліскучымі французскімі закускамі, высіліся запечаныя ў спецыях кумпякі, якія акружалі ўсялякага роду салаты, парасяты ў цесце і індычкі, неверагодным спосабам даведзеныя да цёмна-залацістага колеру. У вялікай зале ўсталявалі барную стойку са сталёніцай з сапраўднай медзі, і той бар быў пад столь забіты рознымі джынамі, лікёрамі і каньякамі такога даўняга паходжання, што большасці запрошаных дзяўчат не хапала гадоў досведу, каб адрозніць напой адзін ад аднаго.

А сёмай прыбываў аркестр — не абы-які ансамблік на пяць насоў, а цэлая аркестравая яма: габоі і трамбоны, саксафоны і віёлы, карнеты, флейты і барабаны з літаўрамі. Тым часам з пляжа вярталіся апош-

нія купальшчыкі і пераапраналіся на версе; машыны з Нью-Ёрка паркаваліся перад домам у пяць шэрагаў, а залы, салоны і веранды заходзіліся ўсімі колерамі вясёлкі ад дзівосных прычосак на апошні піск моды і ад шалёў, якія кастыльскім прыгажуням маглі толькі сніцца. Для бара было не праціснуцца, у садзе раіліся купкі людзей з келіхамі ў руках, само паветра, падавалася, вось-вось ажыве ад балбатні, смеху і міжвольнае двухсэнсоўнасці, толькі што названыя імёны адразу ж забываліся, а жанчыны з радасцю ўсіх віталі, хоць нікога тут не зналі.

Чым далей зямля адварочвалася ад сонца, тым ярчэй ззялі ліхтары; аркестр зайграў пранізліва-жоўтую кактэйлева-вечарынавую мелодыю, і хор галасоў перайшоў на тон вышэй. Смех з кожнай хвілінай усё мякчэй: кінеш дасціпнае слаўцо, і ён разліваецца густымі патокамі. Людзі гуртаваліся кампаніямі, склад якіх хутка мяняўся: яны то разрасталіся новымі тварамі, то — выдыхнуць не паспееш — рассейваліся, каб праз імгненне з'яднацца зноў. З'явіліся і перабежчыцы — самаўпэўненыя дзяўчаты, заблукалыя сярод мажнасці і заможнасці. Зрабіўшыся на кароткае радаснае імгненне цэнтрам увагі, яны, акрыленыя трыумфам, тут жа выслізгвалі з кампаніі ў нястомную плынь з твараў, галасоў, фарбаў і губляліся пад няспынна пераменлівым святлом.

І вось раптам адна такая непрыкаяная душа ў зіхоткай як апал сукенцы выхоплівае проста з ніадкуль келіх з кактэйлем, адным махам куляе яго для смеласці і, рухаючы рукамі а-ля Джо Фрыска, вытанцоўвае на сцэну пад парусінавым дахам. На імгненне залягае ціша; дырыжор паслужліва падладжваецца да рытму танцоўшчыцы, у натоўпе нарастае перашэптванне, і вось ужо калясіць неверагодная чутка, быццам гэта дублёрка Гілды Грэй з «Фоліз». Сапраўдная вечарына пачынаецца толькі цяпер.

Тым вечарам, калі я ўпершыню прыйшоў у дом Гэтсбі, я быў, відаць, адным з нешматлікіх гасцей, каго сапраўды запрасілі. Запрашэнняў увогуле не існавала — людзі прыезджалі самі. Сядалі ў аўтамабілі, выязджалі на Лонг-Айленд і нейкім чынам аказваліся ля дзвярэй Гэтсбі. Нехта з прысутных, хто знаў Гэтсбі, прадстаўляў новапрыбылых гаспадару, пасля чаго кожны паводзіў сябе так, як прынята паводзіцца ў парках адпачынку. Часам здаралася, што людзі прыезджалі і з'язджалі, зусім не пазнаёміўшыся з Гэтсбі, — душэўная прастата, якая вяла іх сюды, сама па сабе была іхнім уваходным квіткам.

Я ж быў запрошаны па ўсіх правілах. Ранкам у суботу мой лужок перайшоў кіроўца ў форме колеру блакітнага галубінага яйка і ўручыў мне надзіва афіцыйнае паведамленне ад свайго гаспадара:

для яго будзе высокім гонарам, пісаў Гэтсбі, калі ўвечары я завітаю на ягоную «невялічкую вечарыну». Маўляў, ён не раз бачыў мяне раней і ўжо даўно меўся нанесці мне візіт, але збег пэўных абставін усё гэтаму замінаў. І размахысты подпіс: Джэй Гэтсбі.

Апрануўшы белы фланелевы гарнітур, я на пачатку восьмай прайшоў у ягоны сад і праз хвілю адчуў сябе даволі ніякавата ў віры-віхуры незнаёмых мне людзей, хоць сям-там я і заўважаў твар, які бачыў раней у прыгарадным цягніку. Мяне адразу ж уразіла, колькі маладых англічан было паўсюль — усе добра апранутыя, з крыху галодным выглядам, яны ўпэўнена вялі ціхую гутарку з саліднымі заможнымі амерыканцамі. Я вырашыў, што яны нешта прадаюць: аблігацыі, страхавыя полісы або аўтамабілі. У кожным разе, было бачна, што прадчуванне лёгкіх грошай дрэнчыць іх і што, каб тыя грошы атрымаць, ім застаецца толькі падабраць пару слухных слоў.

Прыйшоўшы, я першым чынам паспрабаваў знайсці гаспадара, але пара-тройка гасцей, якіх я спытаў, дзе ён, здзіўлена на мяне вырачыліся і заўзята запярэчылі, што ведаць не ведаюць, куды ён дзеўся, і я тады хуценька рэціраваўся да кактэйльнага бара — адзінага месца ў садзе, дзе адзінокі мужчына мог крыху затрымацца, не прыцягваючы ўвагі сваёй адзінотай ці непрыкаянасцю.

Збянтэжаны, я ўжо хацеў набрацца да страты прытомнасці, як з дома выйшла Джордан Бэйкер. Яна спынілася на верхняй прыступцы мармуровых сходаў, злёгка адхілілася назад і з пагардлівым інтарэсам глянула ўніз, у сад.

Узрадуецца яна ці не, але мне трэба было хоць да кагосьці прымкнуць, пакуль я не завёў душэўных гутарак з мінакамі. Я сарваўся да яе.

— Вітаю! — крыкнуў я. Мой голас надзіва гучна разлёгся па садзе.

— Я так і думала, што сустрэну вас тут, — рассяяна мовіла яна, калі я ўжо быў наверху. — Прыгадала, што вы жывяце побач з...

Яна безуважна патрымала маю руку, быццам абяцала, што праз хвіліну зноў зверне на мяне ўвагу, сама ж павярнулася да дзвюх дзяўчат, якія стаялі ля падножжа сходаў у аднолькавых жоўтых сукенках.

— Вітаю! — хорам усклікнулі дзяўчаты. — Так шкада, што вы не выйгралі.

Гэта яны пра гольф. Тыдзень таму Джордан прайграла ў фінале турніру.

— Вы нас не памятаеце, — сказала адна дзяўчына ў жоўтым, — але мы з вамі тут пазнаёміліся недзе месяц таму.

— Вы перафарбавалі валасы, — заўважыла Джордан. Я здрыгануўся, але дзяўчаты як нічога ні-

якага рушылі далей, і яе заўвагу мог пачуць толькі паспешлівы месяц, якога, несумненна, разам з вячэрай заўчасна выцягнулі з кошыка пастаўшчыкоў. Тонкая бронзавая ад загару далонь Джордан лягла ў маю, мы спусціліся па сходах і пайшлі па садзе. З прыцемак да нас выплыў паднос з кактэйлямі, і мы падселі за столік да тых дзяўчат у жоўтым і трох спадароў, кожны з якіх прадставіўся як містар Мямл.

— Вы часта тут бываеце? — звярнулася Джордан да дзяўчыны, якая сядзела побач.

— Апошні раз тады, калі пазнаёмілася з вамі, — жвавым упэўненым голасам адказала дзяўчына і павярнулася да сяброўкі: — Ты ж таксама, Люсіль?

Выявілася, што і Люсіль таксама.

— Я люблю сюды прыязджаць, — сказала Люсіль. — Мне б хоць які занятак, таму я ніколі не сумую. Мінулым разам я зачапілася за крэсла і парвала сукенку, а ён спытаў, як мяне завуць і дзе я живу, і на наступным тыдні мне прысылаюць пакунак ад «Круар’е», а ў ім — новая вячэрняя сукенка.

— Вы пакінулі яе сабе? — спытала Джордан.

— Анягож. Я збіралася апрануць яе сёння, але яна мне шыракаватая ў бюсце, трэба будзе яе падшыць. Яна такая светла-блакітная, расшытая перлінкамі лавандавага колеру. Дзвесце шэсцьдзясят пяць долараў.

— Неяк дзіўна, калі чалавек робіць такое, — ажывілася іншая дзяўчына. — Пэўна, ён не хоча нажываць лішніх непрыемнасцей.

— Хто? Хто не хоча? — спытаў я.

— Гэтсбі. А яшчэ я чула...

Дзяўчаты і Джордан па-змоўніцку схілілі галовы.

— Яшчэ я чула, што некалі ён забіў чалавека.

Усіх нас перасмыкнула. Містары Мямлы выцягнулі шыі, з цікаўнасцю прыслухоўваючыся.

— Не, ну такому я ў жыцці не паверу, — скептычна запярэчыла Люсіль, — хутчэй, ён быў нямецкім шпіёнам падчас вайны.

Адзін са спадароў сцвярджалъна кіўнуў.

— Я сам чуў ад аднаго чалавека, які разам з ім рос у Германіі і ўсё пра яго ведае, — катэгарычна запэўніў ён.

— Ды не, — сказала першая дзяўчына. — Быць такога не можа, бо падчас вайны ён быў у амерыканскім войску, — заўважыўшы, што мы верым ёй болей, яна ўзрадавалася і нахілілася. — А вы звярталі ўвагу на ягоны твар, калі ён думае, што на яго ніхто не глядзіць? Я гатовая пайсці ў заклад, што ён кагосьці забіў.

Яна прымружыла вочы і ўздрыгнула. Уздрыгнула і Люсіль. Мы ўсе абярнуліся і пачалі шукаць вачыма Гэтсбі. Ён быў крыніцай столькіх авантурных тэорый, што нават той, хто звык гаварыць уголас

пры любых абставінах, ціхім шэптам абмяркоўваў ягоную асобу.

Падалі першую вячэру — другую пададуць пасля поўначы, — і Джордан запрасіла мяне далучыцца да яе кампаніі, якая сядзела за сталом у іншым канцы саду. У кампаніі былі тры сямейныя пары і кавалер Джордан, назойлівы студэнт, які ўвесь час кідаў недвухсэнсоўныя намёкі і, відавочна, быў перакананы ў тым, што раней ці пазней Джордан уручыць яму ў той ці іншай ступені правы на сваю асобу. Іхняя кампанія не рассялася, а наадварот — захавала годную згуртаванасць, узяўшы на сябе ролю прадстаўніка хоць і правінцыяльнае, але паважанае арыстакратыі: то-бок Іст-Эг такім чынам ушаноўвае Вэст-Эг сваёй прысутнасцю, але трымае ветлівую дыстанцыю ад ягонага стракатага святкавання.

— Хадзем адсюль, — шапянула Джордан, калі мы не самым належным чынам змарнавалі паўгадзіны. — Для мяне ўсё тут занадта прыстойна.

Мы падняліся з-за стала, і яна аб'явіла, што мы пойдзем шукаць гаспадара, бо мне, маўляў, няёмка, я ж з ім так і не пазнаёміўся. Студэнт кіўнуў з цынічна-меланхалічным выразам на твары.

У бары, куды мы перадусім зазірнулі, таўклася процьма народу, але Гэтсбі там не было. Джордан не ўбачыла яго са сходаў, на верандзе яго таксама не было. Мы наўгад пхнулі салідныя з выгляду дзверы

і апынуліся ў бібліятэцы, пакоі з высокім гатычным скляпеннем і разнымі панэлямі з англійскага дубу. Верагодна, яе цалкам перавезлі з нейкага паўразбуранага замка па той бок акіяна.

На рагу стала сядзеў каржакаваты мужчына сярэдняга веку, яўна на падпідку, з вялізнымі і круглымі, як савіныя вочы, акулерамі на носе, і няўстойліва-засяроджана вадзіў вачыма па паліцах з кнігамі. Калі мы ўвайшлі, ён узрушана абярнуўся і змерыў Джордан позіткам з галавы да ног.

— Што вы на гэта скажаце? — узрушана спытаў ён.

— На што?

— На гэта, — ён махнуў рукой у бок кніжных паліц. — Не турбуйцеся, можна не правяраць. Я правярыў. Яны сапраўдныя.

— Кнігі?

Ён кіўнуў.

— Сапраўдныя, цалкам — старонкі і ўсё астатняе. Я думаў, гэта прыгожы кардонны муляж. Але насамрэч яны цалкам сапраўдныя. Старонкі і... Вось! Я вам пакажу.

Упэўнены, што мы не верым, ён рынуў да кніжнае шафы і вярнуўся з першым томам «Нататак Стодарда».

— Бачыце? — пераможна ўсклікнуў ён. — Самае што ні на ёсць сапраўднае друкаванае выданне. Гэта

і збіла мяне з панталыку. А вось гэты таварыш — арыгінальны Беласка. Неверагодна. Такі кнігазбор! Гэта не выдумка! І ведаў, на чым спыніцца — старонкі не разрэзаныя. Чаго яшчэ патрэбна? Болей і не пажадаеш.

Ён вырваў кнігу ў мяне з рук, спехам паставіў яе назад на месца, усё буркочучы сабе пад нос, што, калі выняць адну цаглінку, то ўся бібліятэка можа рухнуць.

— Хто вас прывёў? — спытаў ён. — Ці вы прыйшлі самі? Мяне прывялі. Сюды амаль усіх прыводзяць.

Джордан нічога не адказала, толькі глянула на яго жывым бадзёрым позірам.

— Мяне прывяла сюды адна дама па прозвішчы Рузвельт, — працягнуў ён. — Місіс Клод Рузвельт. Вы з ёй не знаёмыя? Я пазнаёміўся з ёй учора ўвечары. Я ўжо тыдзень як п'ю і вырашыў сабе — пасяджу-ткі ў бібліятэцы, можа, працверазею.

— І як? Дапамагло?

— Здаецца, трошкі дапамагло. Дакладна пакуль не скажу. Я ж тут толькі гадзіну пасядзеў. А я казаў вам пра кнігі? Яны сапраўдныя. Яны...

— Вы казалі.

Мы, як і належыць, паціснулі яму руку і зноў выйшлі вонкі.

Тым часам на сцэне ў садзе пачаліся танцы. Спадары паважнага веку нязграбна перасоўвалі маладых дзяўчат па бясконцым коле, а пары, больш дасведчаныя ў модзе, трымаліся ў абдоймах ці пераседжвалі ў кутах. Шмат адзінокіх дзяўчат танцавалі на самоце, кожная сваёй манерай, часам адбівалі чачотку, даючы невялічкую перадышку музыкантам, якія гралі на банджа або ўдарных. Апоўначы ўсёахопная веселасць узрасла яшчэ мацней. Вядомы тэнар праспяваў штосьці італьянскае, знакамітае кантральта — штосьці з джазу, паміж выступленнямі госці ладзілі свае «нумары» па ўсіх кутках саду, і выбухі разгульнага смеху ўзляталі ў летняе неба. На падмостках пара «блізнятак-немаўлятак», якімі аказаліся дзяўчаты ў жоўтым, паказалі касцюміраваную сцэнку, тым часам шампанскае пачалі падаваць у келіхах, большых за місы для абмывання пальцаў. Месяц узняўся яшчэ вышэй і расплыўся ў праліве трохкутнікам з срэбных лускавінак, які падрыгваў у несціханы такт металічнага пабрыньквання банджа ў садзе.

Я заставаўся з Джордан Бэйкер. Мы селі за столік да спадара прыблізна майго веку і адной гаманлівай маладой дзяўчыны, якая з любой найдрабнейшай нагоды залівалася нястрымным смехам. Я ўжо быў у гуморы — выпіў дзве місы шампанскага, і ўсё навокал на маіх вачах набыло важнага, глыбокага і надзвычайнага значэння.

Калі ў разгары вечарыны ўзнікла часовая заміна, спадар за сталом зірнуў на мяне і ўсміхнуўся.

— Ваш твар мне знаёмы, — ветліва прамовіў ён. — Вы не служылі ў Трэцяй дывізіі падчас вайны?

— Так, дакладна. У Дзявятым кулямётным батальёне.

— А я быў у Сёмым пяхотным да чэрвеня васьмянацатага года. Так і ведаў, што ўжо недзе вас бачыўшы.

Хвілінку мы паўспаміналі золкія шэрыя дні ў французскіх вёсачках. Відавочна, ён жыў недзе паблізу, бо распавёў мне, што надоечы набыў гідраплан і заўтра ранкам мае яго выпрабаваць.

— Калі хочаце, дружа, то ляцім са мной? Цераз праліў і над узбярэжжам.

— А якой гадзіне?

— Калі вам будзе зручна.

Я ўжо хацеў спытаць ягонае прозвішча, як Джордан азірнулася і з усмешкай спытала:

— Ну, як вам бавіцца цяпер?

— Нашмат лепей, — я зноў абярнуўся да свайго новага знаёмца. — Ведаеце, для мяне гэта ўсё надта незвычайна. Гаспадара я пакуль у вочы не бачыў. Мой дом вунь там... — я махнуў рукой у бок нябачнае ўдалечыні агароджы. — А гэты Гэтсбі паслаў да мяне шафёра з запрашэннем.

Імгненне мой суразмоўца разгублена глядзеў на мяне, а потым раптам прамовіў:

— Гэтсбі — гэта я.

— Што! — вырвалася ў мяне. — О, прашу, прабачце мне.

— Я думаў, дружа, што вы ведаеце. Баюся, гаспадар з мяне кепскі.

Ён прыязна ўсміхнуўся — не, нават болей, чым прыязна. Гэта была адна з тых рэдкіх усмешак, у якой адчуваецца невычэрпная спагада і якая ў жыцці сустракаецца разы чатыры-пяць, не больш. За кароткае імгненне яна здолела ахапіць — прынамсі так падавалася — увесь навакольны свет, пасля вылучыць з яго цябе і аддацца табе цалкам і бясспрэчна. У ёй адчувалася, што цябе разумеюць так, як табе патрэбна, вераць у цябе настолькі, на колькі табе таго хочацца, успрымаюць цябе так, што пасля дакладна застануцца толькі лепшыя аб табе ўражанні. Усмешка раптам знікла, і я зноў убачыў перад сабой элегантнага, крыху хуліганістага маладога чалавека гадоў трыццаці з нечым, які меў амаль смяхотную звычку выказвацца да скрупулёзнасці правільна. Тое, як старанна ён падбірае словы, мяне ўразіла яшчэ да таго, як ён прадставіўся.

Амаль у тое ж імгненне, як ён назваўся, да яго падбег лёкай з паведамленнем, што Чыкага на про-

вадзе. Гэтсбі папрасіў прабачэння з лёгкім паклонам, прызначаным кожнаму з нас.

— Дружа, калі вы нечага захочаце, то проста скажыце, — сказаў ён мне. — Даруйце. Неўзабаве я зноў да вас далучуся.

Ён сышоў, а я тут жа павярнуўся да Джордан — мне карцела выгаварыцца пра сваё нечаканае знаёмства. Я ўяўляў сабе містара Гэтсбі румяным таўстуном немаладога веку.

— Хто ён такі? — спытаў я. — Вы ведаеце?

— Толькі тое, што ягонае прозвішча Гэтсбі.

— Але адкуль ён? Чым займаецца?

— Ну, вось цяпер і вам стала цікава, — з цьмянай усмешкай адказала яна. — Неяк ён сказаў, што вучыўся ў Оксфардзе.

Яго невыразная постаць набыла першыя абрысы, але наступныя словы Джордан зноў іх развеялі.

— Аднак я ў гэта не веру.

— Чаму?

— Не ведаю, — працягнула яна. — Проста не верыцца, што ён там быў.

Штосьці ў яе тоне нагадала мне словы тае іншае дзяўчыны: «Я чула, ён забіў чалавека», — і гэта толькі падахвоціла маю цікаўнасць. Калі б нехта заявіў, што Гэтсбі родам з Луізіянскіх балот альбо з дна нью-ёркскага Іст-Сайда, я без разваг з тым пагадзіўся б. І гэта магло быць праўдай. Але ж маладыя

людзі не могуць — прынамсі мой правінцыяльны розум верыў, што не могуць, — проста так узяць з'явіцца з ніадкуль і купіць сабе палац на беразе праліва Лонг-Айленд.

— Ва ўсякім разе вечарыны ён ладзіць вялікія, — Джордан з тыповай для гараджаніна непрыязню да канкрэтыкі пераклучылася на іншую тэму. — А я люблю вялікія вечарыны. На іх можна пабыць сам-насам з сабою. На малых вечарынах пабыць на самоце немагчыма.

Грымнулі барабаны, і над людскім гулам раптам залунаў голас дырыжора.

— Лэдзі і джэнтльмены, — усклікнуў ён. — Па просьбе містара Гэтсбі мы зараз маем сыграць для вас найноўшую кампазіцыю містара Уладзіміра Тостава, якая ў траўні выклікала столькі ўвагі ў Карнегі-хол. З газет вам, мабыць, вядома, што яна стала вялікай сенсацияй, — ён усміхнуўся і з паблажлівай добразычлівасцю дадаў: — Надзвычайнай сенсацияй!

На гэта ўсе засмяліся.

— Прашу, — бадзёра завяршыў ён, — Уладзімір Тостаў, «Сусветная гісторыя ў джазе».

Сутнасць кампазіцыі містара Тостава прайшла міма мяне, бо ад самага яе пачатку ўся мая ўвага была скіраваная да Гэтсбі, які стаяў на мармуровых сходах і пераводзіў задаволены позірк з аднае кам-

паніі гасцей на другую. Гладкую скуру на ягоным твары адцяняў вабны цемнаваты загар, кароткія валасы, відаць, падстрыгалі кожны дзень. Мне не бачылася ў ім нічога кепскага. Цікава: ён настолькі вылучаецца сярод гасцей толькі таму, што зусім не п'е? Бо, як мне падавалася, чым гарачэй усе весяліліся, тым правільнейшымі рабіліся ягоныя абрысы. «Сусветная гісторыя ў джазе» скончылася, і дзяўчаты ўдавана-даверліва прыхілілі галовы да мужчынскіх плячэй, некаторыя дзеля жарту млелі і падалі ў мужчынскія рукі, а то і проста ў натоўп — вядома, нехта іх ды падхопіць. Але каля Гэтсбі ніхто прытомнасці не траціў, ніводная завітая на французскую моду кудзерка не кранала ягонага пляча, ніводзін вакальны квартэт каля яго не вырастаў.

— Прашу мне прабачыць.

Знянацку перад намі вырас лёкай Гэтсбі.

— Міс Бэйкер? — спытаўся ён. — Прашу мне прабачыць, але містар Гэтсбі хацеў бы пагутарыць з вамі сам-насам.

— Са мной? — здзіўлена ўсклікнула яна.

— Так, мадам.

Яна павольна паднялася і, акругліўшы ў падзіве вочы, рушыла следам за лёкаем да дома. Я заўважыў, што сваю вячэрнюю сукенку, як і ўсе сукенкі, яна насіла так, быццам гэта спартыўнае адзенне — у яе рухах таілася пэўная бойкасць, быццам хадзіць яна

вучылася на занятках па гольфе празрыстай золкай раніцай.

Я застаўся адзін, блізілася другая гадзіна. З шырокага пакоя, шматлікія вокны якога вызіралі на тэрасу, час ад часу даносіўся дзіўны невыразны гук. Каб пазбегнуць студэнта Джордан, які ўпрошваў мяне далучыцца да гутаркі на гінекалагічныя тэмы, якую ён вёў з дзвюма харысткамі, я зайшоў у дом.

У вялікім пакоі была гурма народу. Адна з дзяўчат у жоўтым грала на піяніна, побач з ёй стаяла высокая рудавалася дама, салістка знакамітага хору, і спявала. Крыху захапіўшыся шампанскім, дама цяпер па ходзе песні прыйшла да несвоечасовае высновы, што ўсё навокал пранізана вялікім-вялікім смуткам, і таму спявала і залівалася слязьмі. Кожную паўзу ў песні яна запаўняла задушанымі перарывістымі рыданнямі і чарговы радок вяла далей дрыготкім сапрадна. Слёзы вольна ліліся па яе шчоках, аднак завішы на густа падведзеных вейках і ўвабраўшы ў сябе атрамантавую фарбу, яны пазначалі свой далейшы шлях маруднымі чорнымі ручаямі. Адзін дасціпнік прапанаваў ёй праспяваць па нотах са свайго твару, на што яна ўскінула рукі, упала ў фатэль і вокамгненна правалілася ў глыбокі п'яны сон.

— Яна пасварылася з мужчынам, які называе сябе яе мужам, — патлумачыла дзяўчына побач са мной.

Я разгледзеўся. Большасць жанчын, што засталіся тут, сварыліся з мужчынамі, якія называлі сябе іхнімі мужамі. Сваркі не абмінулі нават кампанію Джордан. Адзін мужчына з гэтага Іст-Эгаўскага квартэта асабліва захапіўся размовай з маладой актрысай, ягоная жонка спачатку ўсміхалася і ўдавала, быццам нічога не адбываецца, а потым здалася і пайшла ў флангавую атаку — з адладжанай перыядычнасцю яна вырастала разгневаным брыльянтам ля ягонага пляча і шыпела яму на самае вуха: «Ты ж абяцаў!»

Тым часам ехаць дадому адмаўляліся ўжо не толькі мужы, якія пайшлі ў разгул. У перадпакоі два да жалю цвярозыя мужчыны тапталіся каля сваіх надзвычай абураных жонак, якія зрывістымі галасамі жаліліся адна адной.

— Толькі ён убачыць, што мне весела, і ўжо дадому цягне.

— Большага эгаіста свет не бачыў.

— Мы заўжды сыходзім першымі.

— І мы таксама.

— Ну, сёння мы сярод апошніх, — нясмела прамовіў адзін з мужоў. — Аркестр з'ехаў паўгадзіны таму.

Жонкі ў адзін голас узяліся дакараць, што ўсё гэта нечуванае нахабства, але дыскусія трывала нядоўга, і яны абедзве, як ні супраціўляліся і як ні махалі нагамі, былі вынесеныя ў ноч.

У перадпакоі я пачакаў на свой капялюш, тым часам дзверы ў бібліятэку расчыніліся, і ўвайшлі Джордан Бэйкер з Гэтсбі. Ён дагаворваў ёй нешта, але толькі да яго наблізіліся пара гасцей, каб развітацца, як увесь ягоны запал у адно імгненне скам'ячэўся ў сухую фармальнасць.

Спадарожнікі Джордан стаялі ля выхаду і нецярпліва клікалі яе, але яна затрымалася, каб паціснуць мне руку.

— Толькі што я даведалася пра такое... — прашаптала яна. — Колькі часу мы там прабылі?

— Недзе з гадзіну.

— Проста неверагодная гісторыя, — задумліва паўтарыла яна. — Але я паклялася, што нікому яе не раскажу, не буду больш вас інтрыгаваць, — яна міла пазяхнула мне прама ў твар. — Можа, зазірняце да мяне... Тэлефон ёсць у даведніку... Пад імем місіс Сігурні Говард... Маёй цётхны... — і яна прыспешылася да дзвярэй, яе загарэлая рука па-заліхвацку адсалютавала, і дзяўчына растварылася сярод сяброў.

Мне стала сорамна, што мой першы візіт так зацягнуўся, таму я падышоў да Гэтсбі, які стаяў у акружэнні апошніх гасцей. Я хацеў патлумачыць, што шукаў яго з самага пачатку, і папрасіць прабачэння, што не пазнаў яго тады ў садзе.

— Нават і не згадвайце, — паспяшаўся ён мяне супакоіць. — Дружа, тое не варта ўспаміну, —

у гэтых ягоных фамільярных словах было не больш фамільярнасці, чым у заспакаяльным дотыку ягонае далоні да майго пляча. — І не забудзьце: заўтра а дзявятай раніцы мы выпрабоўваем гідраплан.

Потым за ягоным плячом гукнуў лёкай:

— Філадэльфія выклікае, сэр.

— Добра, хвіліначку. Скажы ім, я зараз прыйду... Дабранач.

— Дабранач.

— Дабранач, — ён усміхнуўся, і мне раптам здалося, што ён задаволены тым, што я адыходзіў разам з апошнімі гасцямі, быццам ён увесь час толькі таго і хацеў. — Дабранач, дружа... Дабранач.

Сышоўшы па сходах, я ўбачыў, што вечарына зусім яшчэ не скончылася. Крокаў за пяцьдзесят ад ганка тузін аўтамабільных фар асвятлялі гратэснае хаатычнае відовішча. У прыдарожнай канаве, задзёршы дагары правы бок, якому лютай сілай адарвала адно кола, спачываў навюткі лімузін, які дзве хвіліны таму выехаў з брамы Гэтсбі. Востры выступ муру тлумачыў, чаму адарвалася кола, над якім цяпер скупілася з паўтузіна цікаўных кіроўцаў. Кінутыя імі аўтамабілі заблакавалі выезд, утварыўся затор, і рэзкае бязладнае гудзенне клаксанаў надала спектаклю раз'юшанае сумятні.

З разбітага аўтамабіля вылез мужчына ў даўгім плашчы і, стаўшы пасярод дарогі, вадзіў радасна-

збянтэжаным позіткам з лімузіна на кола, з кола на глядачоў.

— Глядзі-тка! — усклікнуў ён. — У канаву заехаў.

Відавочна, гэта яго надта здзівіла, акурат ягоную манеру здзіўляцца я і пазнаў спачатку — і толькі потым самога мужчыну. Мужчыну з бібліятэкі Гэтсбі.

— Як гэта здарылася?

Ён паціснуў плячыма і рашуча заявіў.

— Я нічога не кемлю ў механіцы.

— Але як гэта здарылася? Вы заехалі ў сцяну?

— Не пытайце мяне, — адказаў містар Савіныя Вочы, нібы ён ні пры чым. — Кіроўца з мяне такі сабе. Нават аніякі. Здарылася і здарылася. Кропка.

— Дык калі з вас аніякі кіроўца, навошта тады было садзіцца за стэрно ўначы?

— А я і не садзіўся! — абурыўся ён. — Навошта мне за яго садзіцца?

Усе навокал анямелі ад жаху.

— Вам жыць надакучыла?

— Шчасце, што абышлося адным толькі колам! Кіроўца аніякі, і за стэрно не садзіцца!

— Вы не разумеете, — закрычаў абвінавачаны. — Я не быў за стэрном. У машыне яшчэ чалавек.

Ашаломлены гэтай заявай, люд зайшоўся працяглым «А-а-а!», тут дзверы лімузіна паволі пачалі

расчыняцца. Натойп — цяпер гэта быў натоўп — міжволі адступіў, і калі дзверы расчыніліся да канца, запанавала грабавая цішыня. Потым няспешна, рух за рухам, з разбітага аўтамабіля выбралася бяглая расхістаная постаць і пачала намацваць глебу няпэўнымі непаслухмянымі нагамі ў лакіраваных чаравіках вялізнага памеру.

Здань, аслеplеная зыркiм святлом фар і збітая з панталыку бясконцым плачам класанаў, імгненне пахісталася, а потым разгледзела чалавека ў плашчы і непарушна спытала:

— Ш-што з-здарылася? Бензiн с-скончыўся?

— Вы гляньце на яго!

Колькі пальцаў паказала на ампутаванае кола — мужчына-здань глянуў на яго атупелымі вачыма, а потым звёў позірк угору, нібы западозрыў, што кола звалілася з неба.

— Адарвала, — патлумачыў хтосьці.

Мужчына кіўнуў.

— Я і не з-заўважыў, ш-што мы с-спыніліся.

Маўчанне. Потым ён глыбока ўздыхнуў, выпрастаў плечы і непакісным голасам спытаў:

— Ці с-скажа мне хто, дзе тут бенз-запраўка?

Прынамсі дзесяць мужчын — некаторыя з іх трымаліся на нагах не нашмат лепей за яго — патлумачылі яму, што ў фізічным плане кола і машыну больш нічога не звязвае.

— Рас-с-ступіцца, — памаўчаўшы, загадаў ён. —
З-зара дам з-задні ход.

— Але ж кола адвалілася!

— Спроба не хвароба, — сказаў ён.

Клаксаны вылі, як каты ў сакавіку. Калі яны сягнулі апагея, я развярнуўся і напрасткі па газоне пайшоў дадому. Там я азірнуўся. Над асабняком Гэтсбі вісела аплатка месяца, ягонае ззянне перакрывала смех і галасы ў пакуль яшчэ не згаслым садзе і вяртала ночы яе былую маляўнічасць. Раптам падалося, быццам з вокнаў і шырокіх дзвярэй усё пачало заліваць пустатой. Гэтая пустата цалкам агарнула постаць гаспадара, які самотна стаяў, узняўшы руку ў развітальным жэсце.

Калі я перачытваю напісанае, то бачу, што можа скласціся ўражанне, быццам падзеі тых трох вечароў, размежаваных між сабой некалькімі тыднямі, паглынулі мяне цалкам і поўнасцю. Наадварот, падзеі таго шчодрога на прыгоды лета былі нечым выключна прахадным і займалі мяне — прынамсі ў той час — куды меней, чым мае асабістыя справы.

Збольшага я працаваў. Ранішняе сонца адкідвала мой цень на захад, а я ўжо бег па белых цяснінах Нью-Ёрка да свае канторы. Я ўжо ведаў па імені іншых службоўцаў і маладых біржавікоў, я хадзіў з імі на абед у паўцёмныя бітком забітыя рэстараны, дзе

замаўляў сабе свіныя каўбаскі, бульбяное пюрэ і каву. У мяне нават намецілася невялічкая авантура з адной дзяўчынай з Джэрсі, якая працавала ў бухгалтэрыі, але яе брат пачаў кідаць на мяне злыя позіркi, таму калі ў ліпені яна пайшла ў адпачынак, я спакойна даў усёй прыгодзе загаснуць.

Вячэраў я зазвычай у Ельскім клубе — чамусьці гэта аказвалася найзмрачнейшай падзеяй дня, — а затым падымаўся ў бібліятэку, дзе цэлую гадзіну добрасумленна вывучаў інвестыцыі і грашовы рынак. Як правіла, у клуб наведвалася колькі шумлівых гуляк, але ў бібліятэку яны ніколі не заходзілі, таму працавалася там добра. Потым, калі выдаваўся пагодны вечар, я няспешна брыў па Мэдысан-авеню міма старога гатэля «Мары-Хіл», заварочваў на Трыццаць трэцюю вуліцу і выходзіў да Пенсільванскага вакзала.

Нью-Ёрк пачынаў мне падабацца, жваvasць ягоных вечароў прыемна хвалявала, а вечна мітуслівыя людзі і машыны цешылі цікаўнае вока. Я любіў прайсціся па Пятай авеню, выглядзець у натоўпе жанчыну з рамантычнай знешнасцю і ўявіць сабе, як за пару хвілін я ўвайду ў яе жыццё і ніхто нічога не вызнае, ніхто мяне не асудзіць. Іншы раз я ў думках праводзіў яе дадому, да рага якогась непрыкметнага завулка, яна абарочвалася, усміхалася мне ў адказ і знікала ў цёплай цемры дзвярной

проймы. Часам у чароўных прыцемках вялікага горада мяне агортвала няўцешная самота, якая адчувалася і ў іншых: у бедных маладых клерках, якія туляліся ля вітрын у чаканні, калі прыспее час самотнае вячэры ў рэстаране, у маладых клерках, якія гэтай шарай гадзінай марнавалі найярчэйшыя імгненні вечара і жыцця.

А восьмай гадзіне па цёмных Саракавых вуліцах да «тэатральнага» раёна сунулася буркатлівая плынь у пяць радоў з машын таксі, і мне зноў рабілася цяжка на душы. Таксі чакалі, постаці ўнутры іх схіляліся адна да аднае, даносіліся пявучыя галасы і смех у адказ на жарт, якога не было чуваць, запаленыя цыгарэты вымалёўвалі ў паветры няясныя фігуры. І я ўяўляў сабе, што таксама спяшаюся туды, дзе ўсе вяселяцца, і далучыўшыся да глыбокае ўзрушанасці тых людзей, я зычыў ім усяго добрага.

На пэўны час Джордан Бэйкер знікла з далягляду, але потым у самы разгар лета аб'явілася зноў. Спачатку мне падабалася выходзіць з ёй у свет, бо яна была чэмпіёнкай па гольфе і ўсе ведалі яе імя. Потым дадалося нешта большае. Не, гэта было не каханне — хутчэй лёгкая цікаўнасць. За напышлівым знуджаным выразам твару, які яна паказвала ўсяму свету, штосьці хавалася — за манернасцю амаль заўсёды штосьці ды хаваецца, нават калі ад пачатку

таго не ўсведамляць, — і нарэшце я даведаўся, што гэта такое. Адноўчы мы з ёй наведалі адну прыватную вечарыну ва Ўорыку, Джордан тады заарандавала машыну і кінула яе з адкінутым верхам пад дажджом, а потым, склаўшы якуюсь хлусню, адмахнулася ад усяго — тут мне і прыгадалася чутка, якая вылецела ў мяне з галавы ў той вечар у Дэйзі. На яе першым турніры па гольфе здарыўся адзін інцыдэнт, які ледзь не трапіў у газеты: узнікла падзрэнне, што ў паўфінале яна перасунула мячык на выгоднейшую пазіцыю. Справа ледзь не абярнулася скандалам, але потым усё сціхла. Хлопчык, які падносіў клюшкі, забраў свае абвінавачанні, і адзіны апошні сведка прызнаў, што мог і памыліцца. У маёй памяці гэты выпадак застаўся неаддзельны ад прозвішча спартсменкі.

Джордан Бэйкер інстынктыўна пазбягала разумных кемлівых мужчын, і я толькі цяпер сцяміў чаму: яна пачувала сябе больш упэўнена ў таварыстве, у якім не магло нарадзіцца думкі, што ўстаноўленыя нормы маралі можна парушыць. Яна была непатраўнай падманшчыцай. Яна не любіла апынацца ў невыгодным становішчы, і таму, як мне здаецца, з самага маленства пачала ўжываць розныя хітрыкі, каб і надалей глядзець на свет з халоднай фанабэрыстай усмешкай і адначасна патураць жаданням свайго моцнага жвавага цела.

Мяне гэта не абыходзіла. Ну хто будзе крытыкаваць жаночую няшчырасць? Часам гэта мяне засмучала, а потым я пра ўсё забываў. На той прыватнай вечарыне мы мелі дзіўную гутарку пра машыны. Пачалося з таго, што па дарозе сюды яна так блізка праехала побач з купкай рабочых, што крылом сарвала ў аднаго з іх гузік з курткі.

— Кіроўца з вас паганы, — заявіў я. — Вы альбо едзьце больш абачліва, альбо не едзьце зусім.

— Я абачлівая.

— Ні на каліўца.

— Ну, тады абачлівыя іншыя, — кінула яна бестурботна.

— Пры чым тут гэта?

— Ну, яны ж не перабягаюць мне дарогу, — патлумачыла яна. — Каб здарылася аварыя, патрэбныя двое.

— А калі вы сустрэнеце такога ж неабачлівага як і вы?

— Спадзяюся, не сустрэну, — адказала яна. — Не навіджу неабачлівых. Вось чаму мне падабаецца вы.

Яе шэрыя прымружаныя вочы глядзелі на дарогу, яна наўмысна зрушыла нешта ў нашых стасунках, і на імгненне мне падалося, што я кахаю яе. Але па натуры я не надта здагадлівы і кіруюся правіламі, якія гасяць мае ўнутраныя жаданні, таму я зразумеў, што найперш трэба да канца разблытаць гэты

клубок дома. Штотыдзень я дасылаў ёй лісты з подпісам «Кахаю, Нік», а ў думках аб гэтай дзяўчыне мне бачыўся толькі лёгкі налёт поту, які выступаў над яе верхняй губой, калі яна грала ў тэніс. Тым не менш паміж намі існавала няўлоўная дамоўленасць, якую мне, каб зноў адчуць свабоду, трэба было тактоўна скасаваць.

Кожны чалавек прыпісвае сабе прынамсі адну з высокіх якасцей, вось і мне здавалася, што я — адзін з нешматлікіх вядомых мне сумленных людзей.

РАЗДЗЕЛ ЧАЦВЁРТЫ

Штонядзелю ранкам, пакуль у прыбярэжных вёсках званілі да імшы, высокі свет вяртаўся да асабняка Гэтсбі і вясёлымі бліскаўкамі рассыпаўся па ягоным газоне.

— Ён бутлегер, — казалі маладыя дамы, блукаючы сярод ягоных кактэйляў і водараў ягоных кветак. — Ён забіў чалавека, які даведаўся, што ён пляменнік Гіндэнбурга і стрыечны брат самога д'ябла. Сарві мне ружу, сонейка, і ліні яшчэ кропельку вунь таго ў крыштальны келіх.

Аднаго разу я запісаў між радкамі раскладу руху цягнікоў прозвішчы ўсіх, хто тым летам наведваўся ў гасці да Гэтсбі. Цяпер гэты расклад састарэў, на згібах ён распадаецца на кавалкі, а пад загалоўкам пазначана «Дзейнічае з 5 ліпеня 1922 года». Шэрыя імёны дагэтуль можна разабраць, і яны складуць нашмат лепшае ўражанне, чым мае апісанні таго

таварыства, якое карысталася гасціннасцю Гэтсбі і тактоўна дзякавала яму ў адказ тым, што нічагу-сенькі пра яго не ведае.

З Іст-Эга прыезджалі Чэстары-Бэкеры, Лічы, і чалавек па прозвішчы Бансэн, знаёмы мне яшчэ з Еля, і доктар Ёэбстар Сывет, той самы, што патануў летась у штаце Мэн. Потым былі яшчэ Хорнбімы, Вілі Вальтэр з жонкай і цэлы вывадак Блэкбакаў, якія заўжды купіліся недзе ў кутку і па-казлінаму задзіралі галовы ўгору, варта было камусьці да іх наблізіцца. Прыходзілі таксама Ісмэі, сужэнцы Крысці (а дакладней — Х'юберт Аўэрбах з жонкай містара Крысці) і Эдгар Бівер, пра якога кажуць, што ён пасівеў за адзін зімовы вечар без аніякае на тое прычыны.

Клэранс Індайв, наколькі мне прыгадваецца, таксама быў з Іст-Эга. Ён прыехаў толькі раз, у белых брыджах, і пабіўся тады ў садзе з адным прайдзі-светам па прозвішчы Эцці. З іншага канца вострава прыезджалі з жонкамі Чыдл, О. Р. П. Шрэдэр, Стоўнвол Джэксан Абрамс (каторы родам з Джорджыі), Фішгард і Рыплі Снэл. Снэл быў там неяк раней, ён тады так напіўся, што паваліўся на жвіровую дарогу і не заўважыў, як аўтамабіль місіс Уліс Свэт пераехаў яму правую руку, а праз тры дні пасля таго яго яшчэ запраторылі ў папраўчы дом. Таксама я бачыў там містара і місіс Дэнсі, С. Б. Ёайтбэйта,

якому ўжо тады было шэсцьдзясят з добрым гакам, Морыса А. Флінка, Хамерхэдаў, буйнага імпарцёра тытуню Бялугу і ягоных дачок.

З Вэст-Эга прыбывалі Поўлы і Малрэды, Сесіл Роўбак і Сесіл Шоўэн, Галік, сенатар штата, і Ньютан Оркід, уладальнік кінаіндустрыі «Пар Эксэланс», Экгост і Клайд Коэн, Дон С. Шварцэ (сын) і Артур Маккарці — усе яны так ці іначай звязаныя з кіно. Былі яшчэ Кэтліпы, Бэмбергі і Дж. Эрл Малдун, брат таго самага Малдуна, які потым задушыў сваю жонку. Наведваліся туды імпрэсарыя Да Фантана, Эд Легрос, Джэймс Б. («Самагон») Фэрэт, Дэ Ёнгі і Эрнэст Лілі — яны прыязджалі гуляць у карты, і калі Фэрэта бачылі ў садзе, гэта азначала адно: ён прайграўся дарэшты, і заўтра курс акцый кампаніі «Асашыейтыд Тракшн» выгадна падскочыць.

Нейкі Кліспрынгер бываў там так часта і заставаўся так надоўга, што займеў мянушку Кватарант — мабыць, іншага дома ў яго не было. З тэатральных колаў туды наведваліся Гас Ёэйз, Горэс О'Донаван, Лэстэр Маер, Джордж Даквід і Фрэнсіс Бул. З Нью-Ёрка прыязджалі таксама Кромы, Бэкхісоны, Дэнікеры, Расал Бэці, Корыганы, Кэлахары, Дуэры, Скалі, С. В. Бэлчэр, Сміркі, маладая пара Квін, якія паспелі ўжо развесціся, і Генры Л. Палмета, які пасля наклаў на сябе рукі, кінуўшыся пад цягнік метро на станцыі «Таймс-сквер».

Бэні Маккленаган заўжды з'яўляўся з чатырма дзяўчатамі. Дзяўчаты ніяк не маглі быць тымі самымі, але яны былі настолькі падобныя адна да аднае, што непазбежна нараджалася адчуванне, быццам апошнім разам сюды наведваліся менавіта яны. Я ўжо запамятаваў, як іх звалі — здаецца, Жаклін або Кансуэла, а можа, Глорыя або Джудзі, ці нават Джун, а ў іхніх прозвішчах было нешта такое мілагучнае, падобнае да назваў месяцаў або кветак, ці нешта цвёрдае, амаль як у прозвішчы вядомага амерыканскага капіталіста, і дзяўчаты пад націскам пытанняў прызнаваліся ў недалёкім з ім сваяцтве.

У дадатак да ўсяго прыгадваецца, што прынамсі раз туды прыезджалі Фаўсціна О'Браен, Бэйдые-равы дачкі, малады Бруер, якому на вайне адстрэлілі нос, містар Альбруксбургер з міс Хааг, сваёй нарачонай, Ардыта Фіц-Пітэрс, містар П. Джуэт, колішні камандор Амерыканскага легіёна, міс Клаўдыя Хіп у суправаджэнні мужчыны, які па ўсёй верагоднасці быў яе шафёрам, і прынц нейкі там, якога ўсе звалі герцагам і прозвішча якога я калі і ведаў, то даўно забыў.

Усе гэтыя людзі тым летам прыезджалі да Гэтсбі.

Неяк напрыканцы ліпеня а дзявятай раніцы на пасыпаны жвірам двор майго дома падкаціў раскошны аўтамабіль, і ягоны клаксан гучна выдаў вур-

катлівую мелодыю на тры ноты. Гэтсбі ўпершыню прыехаў да мяне, хоць я ўжо быў на дзвюх ягоных вечарынах, лётаў з ім на гідраплане і па ягоных настойлівых запрашэннях часта хадзіў купацца на ягоны пляж.

— Добры дзень, дружа. Сёння мы з вамі дамовіліся на ланч, і я падумаў, а ці не з'ездзіць нам разам у горад.

Стаўшы на прыступку аўтамабіля, ён пэўны час балансаваў — так натуральна і спрытна, як тое ўласціва амерыканцам; мяркую, такі спрыт нараджаецца ад таго, што ў маладосці нам бракуе фізічнае працы, або ад таго, што мы доўга сядзім за партай, ці больш за тое — ад нязмушанае грацыі нашых нервовых, выпадковых спартыўных гульняў. У Гэтсбі гэтая ўласцівасць ішла насуперак стрыманасці і надавала ягоным манерам штосьці няўрымслівае. Ён ні на імгненне не мог супакоіцца; увесь час ён або выстукваў дроб нагой, або нецярпліва сціскаў-расціскаў кулак.

Ён заўважыў, з якім захапленнем я разглядваю ягоную машыну.

— Прыгожая, праўда? — ён саскочыў з падножкі, каб я добра яе разгледзеў. — Хіба вы яе яшчэ не бачылі?

Вядома, я яе бачыў. Усе яе ўжо бачылі. Насычанага крэмавага колеру, з бліскучымі нікелевымі

ўстаўкамі, яна выцягвалася жахліва далёка, выпінаючыся тут і там аддзяленнямі для капелюшоў, ежы або інструментаў, а ветравыя шыбы ўтваралі сапраўдны лабірынт, у якім адбіваліся дзясяткі сонцаў. Мы прымасціліся за некалькімі сляямі шкла ў нешта накшталт аранжарэі з зялёнае скуры і скіраваліся ў горад.

За мінулы месяц я размаўляў з Гэтсбі разоў пяць-шэсць і на сваё расчараванне выявіў, як мала ў мяне з ім тэм для размовы. Маё першае ўражанне ад яго як ад асобы даволі значнай паступова зблякла, ён стаў для мяне простым уладальнікам раскошнае вілы па суседстве.

А гэтая паездка ўвогуле збіла мяне з панталыку. Мы яшчэ не даехалі да Вэст-Эга, а з Гэтсбі ўжо рабілася нешта не тое: ягоныя элегантна выбудаваныя сказы абрываліся незавершанымі, а сам ён нерашуча паляпваў сябе па калене, абцягнутым штанамі карамельнага колеру.

— Скажыце, дружа, — нечакана абазваўся ён. — Што вы пра мяне думаеце?

Крыху агаломшаны, я пачаў падбіраць агульныя і ўніклівыя фразы, якімі звычайна адказваюць на такое пытанне.

— Ну, тады я раскажу вам пра сваё жыццё, — перапыніў ён мяне. — Не хачу, каб у вас склалася

няправільнае ўяўленне пра мяне з тых плётак, якія вы ўвесь час чуеце.

Значыць, яму было вядома, якімі дзівачлівымі абвінавачаннямі прыпраўляліся размовы ў ягоных залах.

— Раскажу вам святую праўду, — раптам ён узняў правую далонь, нібы заклікаючы госпада ў сведкі. — Я нарадзіўся на Сярэднім Захадзе ў заможнай сям'і, маіх бацькоў няма ўжо на свеце. Вырас я ў Амерыцы, але адукацыю, як і ўсе мае продкі да мяне, атрымаў у Оксфардзе. Сямейная традыцыя.

Ён скоса глянуў на мяне — і тут я зразумеў, чаму Джордан Бэйкер вырашыла, што ён хлусіць. Словы «атрымаў у Оксфардзе» ён выпаліў з такой хуткасцю, быццам баяўся імі падавіцца, нібы яны ўжо не раз захрасалі ў яго ў горле. Гэты мой сумнеў разбіў усе ягоныя тлумачэнні на кавалкі, і я падумаў: нешта ён цямніць.

— Сярэдні Захад, — прамовіў я, быццам не дачуўшы. — А дзе дакладна?

— У Сан-Францыска.

— Ага.

— З маіх родных нікога не засталася, а мне перапала вялікая куча грошай.

Сказана гэта было з такой урачыстай журбою, быццам напамін аб раптоўным канцы ягонага роду дагэтуль не даваў яму спакою. На імгненне паду-

малася, што ён мяне дурыць, але глянуўшы на яго, я пераканаўся ў адваротным.

— Пасля я жыву, не раўнуючы як магараджа, гасцяваў ва ўсіх еўрапейскіх сталіцах: у Парыжы, Венецыі, Рыме; збіраў каштоўныя камяні, збольшага рубіны, паляваў на вялікага звера, крыху займаўся маляваннем, проста так, для сябе, і ўсё ніяк не мог забыць адну вельмі сумную гісторыю, якая здарылася са мной шмат гадоў таму.

Я насілу стрымаўся, каб не рассмяцца ўголас — такім банальным быў ягоны аповед і словы, якія ён для яго падбіраў. Я ўжо ўявіў сабе гэтага «героя» у турбане: як ён ганяецца за тыграм па ўсім Булонскім лесе і як з усіх ягоных сітавінак сыплецца пілаванне.

— А потым надышла вайна, і я мог спакойна ўздыхнуць. Я рабіў усё, каб загінуць, але мяне быццам зачаравалі. У самым пачатку вайны я атрымаў чын лейтэнанта. У Аргонскім лесе мы з двума мотастралковымі аддзяленнямі прасунуліся так далёка наперад, што з флангаў мы аказаліся непрыкрытыя, бо пяхота адстала на паўмілі. Мы прастаялі там два дні і дзве ночы, сто трыццаць чалавек з шаснаццаццю «льюісамі», і калі ўрэшце падаспела пяхота, то на штаблях трупаў знайшлі прапары трох нямецкіх дывізій. Мяне павысілі да маёра, і ўсе саюзныя дзяржавы ўзнагародзілі мяне ордэнамі — нават Чарна-

горыя, маленечкая Чарнагорыя, што ля Адрыятычнага мора!

Маленечкая Чарнагорыя! Ён спрабаваў гэтыя словы на смак, ківаў ім галавой... і ўсміхаўся. І ягоная ўсмешка ахоплівала ўсю бурную гісторыю Чарнагорыі і адначасна хіліла голаў перад чарнагорскім народам і ягонай адважнай барацьбой. Гэтая ўсмешка пачціва ўшаноўвала ланцужок палітычных падзей і стала ягонай своеасаблівай данінай цёпламу сэрцайку Чарнагорыі. Мой недавер выціснула захапленне; перада мной быццам гарталіся старонкі дзясяткаў ілюстраваных часопісаў.

Гэтсбі сунуў руку ў кішэню, і мне на далонь упаў кавалачак металу, апавіты стужкай.

— З Чарнагорыі.

На маё здзіўленне ордэн выглядаў як сапраўдны. На ім кругам выгінаўся надпіс: «Ордэн князя Данііла. Чарнагорыя, кароль Мікалай».

— Пераварніце.

«Маёру Джэю Гэтсбі за мужнасць і адвагу» — прачытаў я.

— А вось яшчэ адна рэч, якую я заўжды нашу пры сабе. На памяць аб оксфардскіх часах. Здымак з Трыніці-каледжа, чалавек леваруч ад мяне цяпер граф Данкастар.

На фатаграфіі пад аркай брамы бестурботна стаяла паўтузіна маладзёнаў у пінжаках, за брамай вы-

сіўся шэраг шпіляў. Сярод іх быў і Гэтсбі — на выгляд маладзейшы за астатніх, але не нашмат, — з крыкетнай бітай у руках.

Значыць, усё гэта праўда. Я ўявіў сабе тыгравыя шкуры, як яны палымнеюць у ягоным Венецыянскім палацы на Гранд-канале, і самога Гэтсбі, як ён адчыняе куфар поўны рубінаў, каб іхнім глыбокім крывава-чырвоным ззяннем суняць пакуты свайго разбітага сэрца.

— Я хачу звярнуцца да вас сёння з адной просьбай, — сказаў ён, задаволена схаваўшы ў кішэні свае сувеніры. — Таму я і вырашыў расказаць вам трошкі пра сябе. Каб вы не падумалі, што я невядома хто невядома адкуль. Разумееце, вакол мяне адны незнаёмцы, бо я живу то тут то там, абы толькі забыць адну сумную гісторыю, якая са мной здарылася, — ён павагаўся. — Сёння вы яе пачуеце.

— За ланчам?

— Не, пазней. Я выпадкова даведаўся, што вы запрасілі міс Бэйкер на кубачак гарбаты.

— То-бок вы закахаліся ў міс Бэйкер?

— Не, дружа. Зусім не. Але міс Бэйкер ласкава пагадзілася пагаварыць з вамі на гэтую тэму.

Я не меў нават найменшага ўяўлення, якая «тэма» мелася на ўвазе, усё гэта не так цікавіла, колькі дзейнічала на нервы. Я ж не запрашаў Джордан на гарбату дзеля таго, каб пагаварыць пра містара

Джэя Гэтсбі. Я не сумняваўся, што ягоная просьба будзе зусім неверагоднай, і на імгненне пашкадаваў, што некалі ступіў у ягоны перапоўнены людзьмі сад.

Больш ён не прамовіў ні слова, і чым бліжэй мы пад'язджалі да горада, тым болей стрыманым ён рабіўся. Мы мінулі порт Рузвельта з апяразанымі чырвонай паласой трансатлантычнымі караблямі і паімчалі па брукаванцы паўз халупы і цемень зусім не пустых забягалавак у аблезлай пазалоце пачатку стагоддзя. Потым абапал дарогі адкрылася даліна попелу, і я мімалётам паспеў угледзець запыханую місіс Ёілсан, якая энергічна завіхалася ля бензакалонкі.

На распасцёртых, нібы ў птушкі, крылах мы залілі святлом палову кварталаў Асторыі — толькі палову, бо пасля таго, як мы пакружлялі паміж слупамі надземнае чыгункі, я пачуў знаёмае матацыклетнае «Тыдых-ХЛОП!», і нас дагнаў раззлаваны паліцэйскі.

— Усё добра, дружа, — гукнуў Гэтсбі. Мы прытармазілі. З кашалька ён дастаў белую картку і памахаў ёю перад носам паліцэйскага.

— Парадак, — кіўнуў той, крануўшы пальцамі казырок. — Наступным разам буду ведаць, што гэта вы, містар Гэтсбі. Прабачце!

— Што вы яму паказалі? — спытаў я. — Здымак з Оксфарда?

— Неяк я зрабіў шэфу паліцыі адну паслугу, і цяпер ён штогод дасылае мне віншавальную паштоўку на Каляды.

Мы выехалі на вялікі мост у плынь імклівых машын; на іхніх капотах нястомна мігцелі сонечныя промні, што праліваліся між апор моста, а насупраць, на тым беразе, белай стромай, амаль як кавалачкі рафінаду, уздымаўся горад — чыёсьці жаданне, выкананае за грошы, якія не пахнуць. Від на горад з моста Куінсбара заўжды ўраджаў як упершыню, горад нібы безуважна абяцаў табе ўсе таямніцы і дзівосы свету.

Міма праехаў завалены кветкамі катафалк з мерцвяком усярэдзіне, за катафалкам — два аўтамабілі з завешанымі вокнамі і колькі не такіх панурых машын для сяброў і знаёмых. Гэтыя сябры акінулі нас скрушлівым позіркам, іхнія кароткія верхнія губы выдавалі ў іх выхадцаў з паўднёва-ўсходняе Еўропы, і я ўсцешыўся, што яскравы аўтамабіль Гэтсбі хоць на крыху асветліць іхняе змрочнае свята. На востраве Блэкуэла нас абагнаў лімузін, за стырном якога сядзеў светласкуры шафёр, а ў салоне — тры апранутыя па апошняй модзе негры, два кавалеры і дзяўчына. Яны, бліснуўшы бялкамі вырачаных вачэй, змерылі нас напышлівымі позіркамі, я не стрымаўся і зарагатаў.

«Цяпер, калі мы мінулі мост, магчыма ўсё, — падумаў я. — Усё што заўгодна...»

Узяць хоць Гэтсбі: аб'явіўся тут — і каб хто здзівіўся.

Гулкі поўдзень. На ланч мы сустрэліся ў добра праветраным падвальчыку на Сорак другой вуліцы. Змаргнуўшы з вачэй зыркае святло вуліц, я ўрэшце разгледзеў Гэтсбі ў змроку вестыбюля — ён стаяў там і з некім размаўляў.

— Містар Караўэй, гэта мой сябар містар Вулфшайм.

Невысокага росту габрэй з пляскатым носам павёў вялізнай галавой і наставіў на мяне два бліскучыя жмуткі валосся, што буялі ў ягоных ноздрах. Толькі потым у прыцемках я разабраў ягоныя вочкі.

— ...я толькі раз на яго глянуў, — сказаў містар Вулфшайм, бойка паціскаючы мне руку, — і што, вы думаеце, я зрабіў?

— Што? — ветліва запытаў я.

Але ягонае пытанне, відаць, прызначалася не мне, бо ён адпусціў маю руку і развярнуў свайго самавітага насовіча да Гэтсбі.

— Я сунуў грошы Кэтспафу і сказаў: «Згода, Кэтс-пафе, але не давай яму ні пэні, пакуль ён не заб'е сваю ляпу». І той забіў-ткі сваю ляпу. Адразу ж.

Гэтсбі ўзяў нас абодвух пад рукі і павёў да століка, а містар Вулфшайм, праглынуўшы сваю наступную прамову, занурыўся ў стан самнамбулічнае разгубленасці.

— Віскі з содавай? — спытаў метрдатэль.

— Мілы рэстаранчык, — сказаў містар Вулфшайм, разглядаючы прэсвітарыянскіх німф на столі. — Але той, цераз дарогу, мне падабаецца болей!

— Так, віскі з содавай, — кіўнуў Гэтсбі і павярнуўся да містара Вулфшайма. — Там дужа гарача.

— Гарача і цесна, так, — сказаў містар Вулфшайм, — але колькі ўспамінаў.

— Гэта вы пра які рэстаран? — спытаў я.

— Стары «Метраполь».

— Стары «Метраполь», — панура працягнуў містар Вулфшайм. — Поўны знаёмых твараў, памерлых і зніклых. Поўны сяброў, якія сышлі ад нас назаўжды. Павек не забуду тае ночы, калі там застрэлілі Розі Разэнталя. Мы ўшасцёх сядзелі за сталом, Розі ўвесь вечар еў і піў як не ў сябе. Пад ранак да яго падышоў афіцыянт, такі смешны на выгляд, і кажа, маўляў, нехта хоча пагаварыць з ім вонкі. «Добра», — кажа Розі і ўжо мае падняцца, а я такі — назад яго ў крэсла і кажу: «Розі, калі гэным байструкам нечага ад цябе трэба, то хай самі сюды ідуць, а ты не выходзь!» Была ўжо чацвёртая раніцы, калі б паднялі шторы, мы б пабачылі, як днее.

— І ён выйшаў? — прастадушна спытаў я.

— Вядома, выйшаў, — нос містара Вулфшайма гнеўна бліснуў у мой бок. — У дзвярах ён абярнуўся і сказаў: «Глядзіце, каб афіцыянт не знёс мае кавы!» Потым ён выйшаў на ходнік, а яны тройчы стрэлілі яму ў набіты живот і з'ехалі прэч.

— Чатырох з іх потым пасадзілі на электрычнае крэсла, — прыгадаў я.

— З Бэкерам — пяцёх, — ягоняя ноздры зацікаўлена павярнуліся да мяне. — Я чуў, вы ў пошугах дзелавыг сувязей, — прагугніў ён.

Гэта пераключэнне ад аднаго да другога было для мяне нечаканым. За мяне адказаў Гэтсбі.

— О не, — выгукнуў ён, — то зусім іншы!

— Іншы? — містар Вулфшайм падаўся расчаваным.

— Гэта проста мой сябар. Я ж вам казаў, што аб гэтым мы пагаворым іншым разам.

— Прашу мне прабачыць, — сказаў містар Вулфшайм, — я пераблытаў вас з іншым чалавекам.

Нам падалі сакавітае рагу, і містар Вулфшайм, забуйшы пра душашчыпальную аўру старога «Метраполя», з бязлітаснай зладжанасцю накінуўся на ежу. Тым часам ягоняя вочы няспешна аглядалі залу; скончыўшы агляд, ён развярнуўся і глянуў на тых, хто сядзеў за спінай. Не было б там мяне, тады, мабыць, ён бы не стрымаўся і зазірнуў яшчэ і пад наш стол.

— Паслухайце, дружа, — Гэтсбі нахіліўся да мяне, — баюся, раніцай я вас крыху раззлаваў у машыне.

І зноў гэтая ягоная ўсмешка, але цяпер я быў у поўным узбраенні.

— Я не люблю таямніц, — адказаў я, — і розуму не дабюру, чаму вы не скажаце шчыра і адкрыта, чаго хочаце. Навошта ўцягваць сюды яшчэ і міс Бэйкер?

— О, ніякіх цёмных спраў тут няма, — заверыў ён мяне. — Вы самі ведаеце, што міс Бэйкер — вялікая спартсменка і што яна ніколі не пойдзе супраць правіл.

Раптам ён зірнуў на свой гадзіннік, ускочыў з крэсла і вылецеў з залы, кінуўшы мяне за сталом сам-насам з містарам Вулфшаймам.

— Яму трэба пазваніць, — містар Вулфшайм праводзіў яго позіркам. — Неблагі хлопец, праўда? З выгляду прыемны, сапраўдны джэнтльмен.

— Так.

— Ён скончыў Огсфард.

— Ого!

— Вучыўся ў Огсфардзкім галеджы ў Англіі. Вы ведаеце пра Огсфардскі галедж?

— Нешта чуў пра яго.

— Адзін са знагаміцейшых галеджаў у свеце.

— А вы даўно знаеце Гэтсбі? — спытаў я.

— Пару гадоў, — адказаў ён не без задавальнення. — Я меў прыемнасць пазнаёміцца з ім акурат пасля вайны. І ведаеце: я гадзінку з ім пагаварыў і зразумеў, што перада мной цудоўна выхаваны чалавек. Я тады яшчэ сказаў сабе: «Такога чалавека хочацца запрасіць дадому і пазнаёміць з ім маці і сястру», — ён памаўчаў. — Бачу, вас зацікавілі мае запінкі.

Гэта была няпраўда, але цяпер я на іх паглядзеў. Зробленыя са слановай косці, яны дзіўным чынам падаліся мне знаёмымі.

— Карэнныя зубы. Чалавечыя. Першакласныя экзэмпляры, — патлумачыў ён.

— Гм! — я прыгледзеўся. — Вельмі цікава.

— Та-ак, — ён заправіў манжэты ў рукавы паліто. — Та-ак, па жаночкіх справах Гэтсбі — сама далікатнасць. Ён ніколі не дазволіць сабе нават глянуць на жонку свайго сябра.

Калі той, хто выклікаў у яго такія безумоўны дывер, вярнуўся да нашага століка, містар Вулфшайм адным духам выпіў каву і ўстаў з крэсла.

— Цудоўны ланч, — сказаў ён. — Пакідаю вас, хлопцы, адных і збягаю, пакуль я не надакучыў вам сваёй прысутнасцю.

— Не спяшайцеся, Маеру, — сказаў Гэтсбі не тое каб з вялікім запалам.

— Вельмі ласкава з вашага боку, але я належу да іншага пакалення, — абвясціў містар Вулф-

шайм, урачыста, нібы ў бласлаўленні, узняўшы руку. — У вас тут свае размовы, пра спорт, пра дзяўчат і пра... — ён махнуў рукой, нібы паказваючы, што меў на ўвазе. — А мне пяцьдзясят гадоў. Куды мне вам яшчэ назаліць?

Ён паціснуў нам рукі і развярнуўся, яго скрушлівы нос увесь час падрыгваў. Я пытаўся ў сябе: ці не абразіў я яго чым-небудзь?

— Часам ён робіцца дужа сентыментальным, — патлумачыў Гэтсбі. — Сёння ў яго адзін з такіх дзён. У Нью-Ёрку ў яго шмат знаёмых, асабліва на Брадвэй.

— Хто ён такі? Актор?

— Не.

— Зубны лекар?

— Маер Вулфшайм? Не, ён гулец, — Гэтсбі павагаўся, а потым спакойна дадаў: — Гэта ён у дзевятнаццатым годзе правярнуў аферу на чэмпіянаце па бейсболе.

— Аферу на чэмпіянаце? — паўтарыў я.

У мяне перахапіла дых. Канешне, я ведаў пра махінацыю на гульнях чэмпіянату дзевятнаццатага года, але калі я і задумваўся пра яе, то толькі як пра рэч даўномінулую, як пра завяршэнне збегу непазбежных абставін. Мне б і на думку не ўспала, што нейкі чалавек можа сыграць на даверы пяцідзясяці мільёнаў людзей, дый яшчэ з зацятасцю грабежніка, які падрывае сейф.

— І собіла ж яму... — адгукнуўся я праз хвілю.

— Ён проста ўбачыў магчымасць.

— А чаму ён цяпер не за кратамі?

— Гэтага хітрага ліса так не зловіш, дружа.

Я настаяў на тым, што аплачу рахунак. Калі афіцыянт прынёс рэшту, я краем вока заўважыў Тома Б'юкэнана ў тым канцы перапоўненае залы.

— Падыдзем ненадоўга, — сказаў я. — Трэба павітацца з адным знаёмым.

Убачыўшы нас, Том падхапіўся і зрабіў пару крокаў нам насустрач.

— Дзе цябе носіць? — нецярпліва спытаў ён. — Дэйзі лютуе, што ты не заязджаеш.

— Містар Б'юкэнан, гэта містар Гэтсбі.

Яны коротка паціснулі адзін аднаму рукі, і па твары Гэтсбі прабег напружаны, нязвычайна збянтэжаны выраз.

— Як увогуле маешся? — дапытваўся Том. — Якая нялёгкая прынесла цябе сюды?

— Мы з містарам Гэтсбі елі тут ланч.

Я павярнуўся да містара Гэтсбі, але таго ўжо не было.

Аднойчы ў кастрычніку тысяча дзевяцьсот сямнаццаціга года (так распачала аповед Джордан Бэйкер, седзячы раўнюючым-роўненька на крэсле з прамой спінкай за гарбатай у садзе гатэля «Пла-

за») я ішла невядома куды, дзе па ходніку, дзе па газоне. Ісці па газоне мне падабалася болей, бо на нагах у мяне былі англійскія чаравікі на гумовых шыпах, якія ўразаліся ў мяккую глебу. На мне яшчэ была новая клятчастая спадніца, і штораз, калі вецер хоць крыху яе задзіраў, то чырвона-бела-сінія сцягі на ўваходах дамоў напіналіся на ўсю даўжыню і незадаволена лапаталі мне ўслед.

Найвялікшы газон і найвялікшы сцяг былі перад домам Дэйзі Фэй. Ёй тады акурат споўнілася васямнаццаць, на два гады старэйшая за мяне, яна лічылася найжаданейшай дзяўчынай ва ўсім Луісвіле. Яна апрадалася ў белае, ездзіла на двухмесным белым аўтамабілі, дома ў яе цэлымі днямі званіў тэлефон, а маладыя афіцэры з Кэмп-Тэйлара вымольвалі ў яе прывілеі на выключнае права суправаджаць яе вечарам — «прынамсі на гадзінку!».

Тым ранкам я падышла да яе дома і ўбачыла белы аўтамабіль, прыпаркаваны на ўзбочыне, у ім сядзела Дэйзі разам з лейтэнантам, якога я ніколі раней не бачыла. Яны былі так захопленыя адно адным, што Дэйзі заўважыла мяне толькі тады, калі паміж намі заставалася крокаў пяць.

— Вітаю, Джордан, — знянацку ўсклікнула яна. — Ходзь сюды, калі ласка.

Мяне ўсцешыла, што яна хоча са мной пагаварыць, таму што з усіх старэйшых дзяўчат яна

мне падабалася найбольш. Яна спытала, ці не іду я ў Чырвоны Крыж рабіць перавязкі. Я туды і ішла. Тады ці змагу я там сказаць, што сёння яна не прыйдзе? Пакуль Дэйзі гаварыла, афіцэр глядзеў на яе так, як таго прагне любая маладая дзяўчына, каб на яе гладзелі, і мне яшчэ гэта падалося вельмі рамантычным, менавіта таму я і дагэтуль памятаю тую сустрэчу. Афіцэра звалі Джэй Гэтсбі, і ад таго я чатыры гады яго ў вочы не бачыла — а калі мы сустрэліся на Лонг-Айлендзе, мне нават на думку не ўспала, што гэта быў той самы Гэтсбі.

Здарылася гэта ў тысяча дзевяцьсот сямнацца-тым. А праз год да мяне ўжо заляцалася некалькі мужчын, я акурат пачала ўдзельнічаць у турнірах, таму з Дэйзі я бачылася не вельмі часта. Збольшага яна зналася з трошкі старэйшай кампаніяй, калі ўвогуле з кім-небудзь зналася. Пра яе хадзілі дзікія чуткі: нібы адным зімовым вечарам маці заспела яе за пакаваннем валізы, Дэйзі збіралася ў Нью-Ёрк, каб развітацца з нейкім вайскоўцам, які меў плыць праз Атлантыку. Тады яе ўдалося ўтрымаць, але потым яна некалькі тыдняў і словам не перамовілася з бацькамі. Болей яна з вайскоўцамі не фліртавала, бавілася толькі з парай маладзёнаў з горада, якіх не ўзялі ў войска ці то праз плоскаступнёнасць, ці то праз блізарукасць.

І наступнай восенню яна ўжо зноў весялілася, і весялілася як ніколі раней. Неўзабаве пасля пера-мір'я яна дэбютавала ў свеце, а ў лютым нібыта заручылася з адным нью-арлеанцам. У чэрвені выйшла замуж за Тома Б'юкэнана з Чыкага, такога пышнага і пампезнага вяселля ў Луісвілі адвеку не бачылі. Том прыехаў з сябрынай на сто галоў у чатырох спецыяльных вагонах і заарандаваў цэлы паверх гатэля «Мулбак», а напярэдадні вяселля падарыў Дэйзі жамчужныя каралі коштам у трыста пяцьдзесят тысяч долараў.

Я была яе дружкай на вяселлі. За паўгадзіны да гасціны я зайшла да яе ў пакой і бачу — Дэйзі ў расшытай кветкамі сукенцы ляжыць на ложку, гожанькая, як чэрвеньская ноч, і ў бэлю п'яная. У адной руцэ яна трымала бутэльку сатэрну, а ў другой — нейкі ліст.

— Павіншуй мян-не, — прамармытала яна. — Н-ніколі ў жыцці н-не піла, але якая ж смаката!

— Дэйзі, што здарылася?

Набралася я тады страху, скажу я вам; я ніводнай дзяўчыны не бачыла ў такім стане.

— Зар-раз, дар-ражэнькая, — яна пашоргала рукой у сметніцы, якая стаяла побач на ложку, і выцягнула адтуль жамчужныя каралі. — Аднясі іх уніз і аддай таму, хто іх пад-дарыў. І скажы ім усім, што Дэйзі пер-рдумала. Так і скажы: «Дэйзі пер-рдумала!»

І заплакала, яна румзала і румзала. Я выбегла з пакоя, знайшла пакаёўку яе маці, мы замкнулі дзверы і зацягнулі Дэйзі ў халодную ванну. А яна ўсё не выпускала з рук той ліст. Узяла яго з сабой у ванну, дзе змяла ў мокры шарык, і толькі тады дазволіла мне адкласці яго ў мыльніцу, калі ўбачыла, што ён разлезся шматкамі, зусім як снег.

Яна ні слова больш не прамовіла. Мы далі ёй нюхнуць нашатыру, прыклалі да скроняў лёд, зноў нацягнулі на яе сукенку, і калі праз паўгадзіны мы выйшлі з пакоя, тыя каралі віселі ў яе на шыі, і ўвесь інцыдэнт быў замяты. Назаўтра а пятай гадзіне яна, і вокам не міргнуўшы, пашлюбавалася з Томам Б'юкэнанам і паехала ў трохмесячнае вясельнае падарожжа на паўднёвыя моры.

Я пабачылася з імі ў Санта-Барбары, калі яны вярталіся назад. Я тады яшчэ падумала, што ніколі не бачыла дзяўчыны, якая так утрапёна кахае ўласнага мужа. Варта яму было хоць на хвілю выйсці з пакоя, як яна занепакоена азіралася і пытала: «А куды дзеўся Том?» — а потым вадзіла навокал разгубленым позіткам, пакуль ён зноў не з'яўляўся ў дзвярах. Бывала, яна гадзінамі сядзела на пляжы, трымаючы ягоную галаву ў сябе на каленях, вадзіла пальцамі па ягоных павеках і, здавалася, не магла ім налюбавацца. Бачыш іх разам — і аж душу краенае і зачароўвае, што міжволі ўсміхаешся. То было

ў жніўні. А неяк увечары — мяне ўжо тыдзень як не было ў Санта-Барбары — Том гнаў па Вентурскай шашы і ўрэзаўся ў грузавік, дый так, што ў ягонае машыны адляцела прэдняе кола. Дзяўчына, якая была з ім, таксама трапіла ў газеты, бо зламала руку. Гэта была пакаёўка з гатэля ў Санта-Барбары.

У наступным красавіку Дэйзі нарадзіла дачушку, і яны на год з'ехалі ў Францыю. Нейк увесну я сустрэла іх у Канах, пазней — у Давіле, а потым яны вярнуліся ў Чыкага, дзе і аселі. Як вы ведаеце, у Чыкага Дэйзі была мясцовай знакамітасцю. Яны з Томам выбіраліся ў свет у гульнявой кампаніі — усе спрэс маладыя багацеі і баламуты, але Дэйзіна рэпутацыя заўжды заставалася бездакорнай. Можна, таму што яна не п'е. Цвярозы ў п'янай кампаніі мае вялікія выгоды. Ён — гаспадар свайму языку і, болей за тое, можна ўчыніць якое-небудзь свавольства, пакуль усе навокал панаваліся так, што нічога не бачаць і не цямяць. А можна, у Дэйзі ўвогуле ніколі не было любоўных інтрыжак, хоць у яе голасе прыхавалася нешта такое...

А месяца паўтара таму яна пачула імя Гэтсбі, упершыню за ўсе гэтыя гады. Памятаеце? Я спытала яшчэ, ці знаёмыя вы ў вашым Вэст-Эгу з Гэтсбі. Вы тады паехалі дадому, а Дэйзі зайшла да мяне ў пакой, разбудзіла мяне і спытала: «Што за Гэтсбі?» А калі я спрасонку апісала яго, яна надзвычай

дзіўным голасам прамовіла, што гэта, мусіць, той самы, з кім яна некалі была знаёмая. І толькі тады я скеміла, што Гэтсбі і ёсць той афіцэр у яе белым аўтамабілі.

Джордан Бэйкер скончыла свой аповед, мы даўно ўжо выйшлі з «Плазы» і недзе з паўгадзіны як каталіся ў фэатоне па Цэнтральным парку. Сонца закацілася за высокія дамы кіназорак на Пяцідзясятых вуліцах заходніх кварталаў, і толькі тонкія дзявочыя галасы, не раўнуючы цвыркуны ў траве, уздымаліся ў задушлівае сутонне:

*«Султан з Усходу я,
Твая любоў — мая.
Ў пакоі, дзе ты спіш,
Я праслізну, як мыш...»*

— Дзіўнае супадзенне, — сказаў я.

— Ніякае гэта не супадзенне.

— Чаму?

— Гэтсбі купіў той дом, бо на іншым баку праліва жыў Дэйзі.

Значыць, тае чэрвеньскае ночы яго цягнула не толькі да зорак. Перад маімі вачыма паўстаў жывы чалавек, вызвалены з улоння бязглуздае раскошы.

— Ён хацеў у вас спытаць, — працягнула Джордан, — ці можаце вы як-небудзь па абедзе запрасіць Дэйзі да сябе ў госці і ці не мог ён тады зазірнуць да вас?

Сціпласць гэтае просьбы агаломшыла мяне. Ён праचाкаў пяць гадоў, купіў асабняк, дзе святло зорак марнуецца на выпадковых мятлікаў, — і ўсё дзеля таго, каб мець магчымасць «зазірнуць» як-небудзь па абедзе ў чужы сад.

— І мне трэба было выслухаць усю гэтую гісторыю дзеля такога дробязі?

— Ён баіцца. Ён столькі чакае. Думае, што гэта можа вас абразіць. Прыгледзецца, дык натура ён даволі ўпартая.

Мяне ўсё ж нешта непакоіла.

— А чаму ён не папрасіў вас зладзіць сустрэчу?

— Ён хоча, каб Дэйзі пабачыла ягоны дом, — патлумачыла Джордан. — А вы жывяце акурата побач.

— А-а!

— Мяркую, так ці іначай ён спадзяваўся, што калісьці яна завітае да яго на вечарыну, — вяла далей Джордан. — Але яна не завітала. Потым ён пачаў нібы міжволі распытваць, ці ведае яе хто, і першай натрапіў на мяне. Гэта здарылася тым вечарам, калі ён паслаў па мяне лёкая. Чулі б вы, як ён хадзіў кругом ды навокал, перш чым перайсці да сутнасці.

Вядома, я адразу прапанавала сустрэцца за абедам у Нью-Ёрку, на што ён ледзь розум не страціў. «Але я не хачу нічога такога надзвычайнага! — усё паўтараў ён. — Толькі сустрэцца з ёю ў суседа, і ўсё». Калі я сказала, што вы даўні Томаў сябар, ён ужо быў хачеў кінучь усю задуму. Пра Тома ён амаль нічога не ведае, хоць і сцвярджае, што некалькі гадоў чытаў чыкагскую газету ў спадзеве натрапіць на імя Дэйзі.

Тым часам сцямнела, мы праехалі пад мастком, я прыабняў залацістыя плечы Джордан, прытуліў яе да сябе і запрасіў на вячэру. Раптам я забыў і аб Дэйзі, і аб Гэтсбі, маімі думкамі авалодала адна гэтая чыстая і непарушная душа, абмежаваная прыхільніца ўсёахопнага скептыцызму, якая ў гэтае імгненне нядбайна гарнулася ў мае абдоймы. У маёй галаве імкліва і ўзбуджальна запульсавалі словы: «Ёсць толькі гнаныя ахвяры і пераследнікі-гончыя, нястомныя дзеячы і стомленыя душы».

— Дэйзі таксама трэба мець нешта ў жыцці, — прамармытала Джордан.

— А сама яна хоча ўбачыцца з Гэтсбі?

— Ёй нельга пра гэта ведаць. Гэтсбі не хоча, каб яна даведалася. Вам толькі і трэба, што запрасіць яе на кубачак гарбаты.

Мы прамінулі сцяну цёмных дрэў, слабае бляклае святло высвеціла расплывістыя фасады Пяцьдзясят дзявятае вуліцы, якая спускалася далей у парк.

У адрозненне ад Гэтсбі і Тома Б'юкэнана, я не меў дзяўчыны, чый твар нібы фантом лунаў сярод цёмных карнізаў і сляпучых агнёў рэкламы, таму я мацней прытуліў да сябе тую, што сядзела побач. Яе зняважлівыя вусны расцягнуліся ва ўсмішцы, і я зноў прытуліў яе да сябе яшчэ бліжэй, пакуль яе вусны не сустрэліся з маімі.

РАЗДЗЕЛ ПЯТЫ

Вярнуўшыся той ноччу да сябе ў Вэст-Эг, я на імгненне спужаўся, што мой дом ахапіла полымя. Другая гадзіна ночы, а ўвесь канец мыса зіхацеў — жывая агароджа аточана незямным свячэннем, уздоўж дарогі ільсніліся бліскучыя рысы тэлеграфных правадоў. Толькі завярнуўшы за рог, я зразумеў, што гэта дом Гэтсбі ззяў усімі агнямі ад вежы да падвала.

Спыраша мне падалося, што чарговая вечарына перасунулася ў дом, дзе госці дзікім вэрхалам гойсаюць па ўсіх пакоях, гуляючы ў хованкі ці жмуркі. Але адтуль не было чуваць ні гуку. Толькі вецер шумеў у дрэвах і гайдаў правады, ад чаго святло ў вокнах то гасла, то запальвалася — узнікала ўражанне, быццам дом падміргвае некаму ў цемры. Маё таксі завуркатала і паехала прэч, а я ўбачыў Гэтсбі, які ішоў да мяне па газоне.

— У вас ілюмінацыя як на сусветнай выставе, — сказаў я.

— Няўжо? — Ён акінуў свой дом няўважлівым позіркам. — Я толькі зазірнуў у пару пакояў. Дружа, а паехалі на Коні-Айленд. На маёй машыне.

— Ужо запозна.

— Тады, можа, скокнем у басейн? Я за лета так у ім і не паплаваў.

— Мне трэба ісці спаць.

— Добра.

Ён чакаў і глядзеў на мяне, ледзь стрымліваючы хваляванне.

— Я размаўляў з міс Бэйкер, — сказаў я нарэшце. — Заўтра я пратэлефаную Дэйзі і запрашу яе на гарбату.

— А, добра, — нядбайна прамовіў ён. — Я не хацеў нарабіць вам клопату.

— Які дзень будзе вам зручнейшы?

— Які дзень будзе зручнейшы вам? — паспешліва паправіў ён мяне. — Разумеецца, я сапраўды не хачу нарабіць вам клопату.

— Можа, паслязаўтра?

Ён хвілінку паразважаў. Потым, як нехаця, сказаў:

— Трэба загадаць падстрыгчы траву.

Мы абодва глянулі ў сад, мой занядбаны газон выразна адмяжоўваўся ад ягоных дагледжаных

угоддзяў багатага зялёнага колеру. Ува мне мільгнула падазрэнне, што ён меў на ўвазе.

— Яшчэ адна дробязь, — нерашуча сказаў ён і змоўк.

— Дык тады, можа, лепей пасунуць усё на колькі дзён? — спытаў я.

— О не, тут іншае. То-бок... — ён не ведаў, з чаго пачаць. — Гм... гэта... Я тут вось пра што падумаў... гм, глядзіце, дружа, вы зарабляеце няшмат. Так?

— Так, не вельмі шмат.

Мой адказ быццам надаў яму ўпэўненасці, і ён працягнуў больш рашуча.

— Так я і думаў, прабачце... Ведаеце, дружа, я вяду адну невялічкую справу, знайшлася, так бы мовіць, на старане. І я тут падумаў: калі вы зарабляеце няшмат... Вы ж, здаецца, прадаеце аблігацыі?

— Спрабую.

— Тады вас можа зацікавіць. Часу адніме няшмат, але можна назбіраць неблагі капітал. Хоць справа досыць канфідэнцыяльная.

Цяпер я разумею: пры іншых абставінах гэтая размова магла б стаць адным з паваротных пунктаў майго жыцця. Але прапанова за паслугу, якую я мусіў аказаць, была такой відавочнай і бестактоўнай, што выбар заставаўся адзін — адмовіцца на месцы.

— Я вельмі заняты, — адказаў я. — Шчыра дзякую, але я не змагу ўзяцца яшчэ за адну працу.

— Вы не будзеце мець спраў з Вулфшаймам.

Мабыць, ён думаў, што мяне збянтэжылі зганданыя за ланчам «пошугі дзелавыг сувязей», але я запэўніў, што ён памыляецца. Ён пачакаў хвілінку, спадзяваючыся, што я працягну гутарку, але мне, зануранаму ў свае думкі, не хацелася гаварыць, таму ён неахвотна пакрочыў дадому.

Пасля вечара ў мяне яшчэ кружылася галава ад шчасця, і пераступіўшы парог, я адразу ж забыўся глыбокім сном. Таму не ведаю, ці ездзіў Гэтсбі на Коні-Айленд або колькі гадзін яшчэ «зазіраў у пакоі» свайго па-святочнаму асветленага дома. Раніцай з канторы я патэлефанаваў Дэйзі і запрасіў яе на гарбату.

— Толькі Тома з сабой не бяры, — папярэдзіў я.

— Што?

— Не бяры з сабой Тома.

— Якога Тома? — нявінна спытала яна.

Ва ўмоўлены дзень выдалася сапраўдная залева. Аб адзінаццатай чалавек у дажджавіку падцягнуў газонакасілку да маіх дзвярэй, пагрукаў і паведаміў, што містар Гэтсбі прыслаў яго падстрыгчы газон. Тут я згадаў, што не папярэдзіў сваю гаспадыню-фінку, таму паехаў у мястэчка, дзе знайшоў яе сярод размоклых пабеленых дамкоў, а заадно купіў колькі кубкаў, лімоны і кветкі.

Апошнія аказаліся лішнімі, бо а другой гадзіне ад Гэтсбі прыбыла іх цэлая аранжарэя ў незлічо-

най колькасці ваз. Праз гадзіну дзверы ў дом рэзка расчыніліся, і ў пакой уляцеў Гэтсбі ў белым фланелевым гарнітуры, серабрыстай кашулі і залацістым галыштуку. Ён быў бледны, пад вачамі — цёмныя кругі ад бяссоння.

— Усё гатова? — было ягонае першае пытанне.

— Калі вы пра газон, то ён выглядае цудоўна.

— Які газон? — не зразумеў ён. — А, вы пра сад, — ён глянуў у акно, але, мяркуючы з выразу ягонага твару, наўрад ці нешта ўбачыў. — Выглядае вельмі добра, — разгублена заўважыў ён. — У нейкай газеце пісалі, што дождж скончыцца недзе а чацвёртай. Здаецца, у «Джорнале». А ў вас ёсць усё патрэбнае да... да гарбаты?

Я завёў яго ў кухню, дзе ён акінуў фінку крыху дакорлівым позіркам. Потым мы з усіх бакоў агледзелі тузін кавалкаў лімоннага торта з кандытэрыі.

— Хопіць? — спытаў я.

— Канешне, канешне! Выдатна! — і безуважна дадаў: — Дружа.

А палове на чацвёртую дождж суцільшэўся і перарос у волкую смугу, у якой дзе-нідзе плавалі танюткія, як расінкі, кроплі. Гэтсбі невідучымі вачыма прагледзеў асобнік «Эканомікі» Клэя, уздрыгваючы штораз, калі пад цяжкімі крокамі фінкі хадзілі хадунном маснічыны ў кухні. Зрэдчас ён назіраў паглядаў у затуманеныя вокны, нібы знадворку адбыва-

лася чарада нябачных трывожных падзей. Раптам ён падняўся і нерашучым голасам абвясціў, што ідзе дадому.

— Чаму гэта?

— Ніхто не прыйдзе на гарбату. Запозна ўжо! — ён зірнуў на гадзіннік з такім выглядам, быццам яго недзе чакаюць тэрміновыя справы. — Не чакаць жа мне тут увесь дзень.

— Што за глупства. Яшчэ толькі без дзвюх хвілін чацвёртая.

Ён — гаротны і быццам пад прымусам — сеў на месца, у тое ж імгненне за акном завуркатаў рухавік аўтамабіля, які заварочваў да майго дома. Мы абодва падхапіліся на ногі, і я, сам ужо даволі ўсхваляваны, выйшаў на двор.

З-за мокрых дрэўцаў бэзу да нас выруліў вялізны адкрыты аўтамабіль. Калі ён спыніўся, з-пад трохкутнага лавандавага капялюшыка, ссунутага набакір, вызірнуў асвечаны задаволенай усмешкай Дэйзін твар.

— Тут ты і кватаруеш, мой даражэнькі?

У дождж яе голас прамяніўся няўрымслівай свежасцю і мілагучнасцю. Спачатку мой слых улоўліваў толькі гэтыя меладычныя ноткі — то высокія, то нізкія, — словы даходзілі да мяне пасля. Мокрая пасмачка валасоў залягла на яе шчацэ, не раўнуючы як мазок сіняе фарбы, кроплі дажджу паблісквалі на яе руцэ, якую яна падала мне, выходзячы з машыны.

— Няўжо ты ў мяне закахайся? — шапнула яна мне на вуха. — Навошта яшчэ мне ехаць да цябе адной?

— Гэта таямніца дома Ашэраў. Скажы шафёру, каб з'ехаў куды на гадзінку.

— Фердзі, вяртайцеся за мной праз гадзіну, — і мне сур'ёзным прышэптам: — Яго клічуць Фердзі.

— Ці ўядаецца бензін яму ў нос?

— Здаецца, не, — прастадушна адказала яна. — А што такое?

Мы зайшлі ў дом. На маё бязмежнае здзіўленне гасцёўня была пустая.

— Смех дый годзе! — усклікнуў я.

— Што смешнага?

У дзверы ціха і стрымана пагрукалі, яна азірнулася. Я пайшоў адчыняць. Гэтсбі — бледны як смерць, рукі, бы свінцом налітыя, хаваліся ў кішэнях пінжака — стаяў у калюжыне і таропіўся ў мяне тужлівымі вачыма.

Не вымаючы рук з кішэняў, ён пракрочыў міма мяне ў вітальню, рэзка, быццам заведзеная лялька, павярнуў і знік у гасцёўні. Нясмешна ні на каліўца. Біццё сэрца гучна аддавалася ўвушшу, я зачыніў дзверы: дождж узмацніўся.

З хвіліну стаяла поўная цішыня. Потым з гасцёўні пачулася прыглушанае мармытанне, кароткі смяшок, а за імі да ненатуральнасці выразны голас Дэйзі:

— Мне сапраўды так прыемна бачыць вас зноў.

Маўчанне, жахлівае, зацягнутае. Таптацца да-лей у вітальні не мела сэнсу, таму я зайшоў у гас-цеўню.

Гэтсбі — рукі ўсё яшчэ ў кішэнях — стаяў, аба-пёршыся на камінную паліцу і сілячыся надаць сабе нязмушанага ці нават знуджанага выгляду. Ён ад-хіліўся так далёка, што крануў патыліцай цыфер-блат зламанага каміннага гадзінніка. У такой по-зе ён уперыў ашалелыя вочы ў Дэйзі, якая, крыху зляканая, але па-ранейшаму поўная грацыі, сядзела на крайку крэсла.

— Мы знаёмыя, — прамармытаў Гэтсбі. Ён зме-рыў мяне кароткім позіркам, вусны яго разамкну-ліся ў марнай спробе ўсміхнуцца. І тут, на шчасце, гадзіннік за ягонай галавой небяспечна нахіліўся, Гэтсбі рэзка развярнуўся, злавіў яго дрыготкімі пальцамі і паставіў на месца. Выпрастаў спіну і сеў на канапу, прымасціўшы локаць на більца і падпёр-шы падбароддзе далонню.

— Даруйце, што я так з гадзіннікам, — сказаў ён.

Мой твар заліўся палымянай трапічнай чырван-ню. У галаве круціліся тысячы банальных тэм для размовы, за ніводную з якіх не было як зачапіцца.

— Гэта стары гадзіннік, — па-ідыёцку сказаў я.

Думаю, на імгненне ўсе паверылі, што ён упаў на падлогу і ўшчэнт разбіўся.

— Мы не бачыліся шмат гадоў, — як мага больш дзелавіта сказала Дэйзі.

— У лістападзе будзе пяць.

Гэты адказ Гэтсбі прагучаў настолькі аўтаматычна, што нам заняло мову прынамсі яшчэ на хвіліну. З распачы я папрасіў дапамагчы мне ў кухні прыгатаваць гарбату і ўжо быў падняў усіх на ногі, як чортава фінка ўнесла гарбату на падносе.

Доўгачаканая сумятня вакол кубачкаў і торта вярнула былое самавалоданне. Мы з Дэйзі бавіліся размовай, Гэтсбі сеў у цёмны куток, адкуль кідаў то на мяне, то на яе напружаны няшчасны позірк. Гэтай цішыні, падавалася, не будзе канца, таму я з першае ж нагоды падняўся і папрасіў прабачэння.

— Куды вы? — Гэтсбі вокамгненна занепакоіўся.

— Я зараз вярнуся.

— Пакуль вы тут, я хацеў вам нешта сказаць, — ён выскачыў за мной у кухню, прычыніў дзверы і жаласліва прашаптаў: — О божа!

— Што здарылася?

— Гэта жахлівая памылка, — закруціў ён галавой, — жахлівая, жахлівая памылка.

— Вы проста разгубіліся, вось і ўсё, — адказаў я і, на шчасце, дадаў: — Дэйзі таксама разгубілася.

— Разгубілася? — недаверліва перапытаў ён.

— Гэтаксама, як і вы.

— Не гаварыце так гучна.

— Вы паводзіцеся як маленькі хлопчык, — не вытрымаў я. — Болей за тое, вы яшчэ і няветлівы — пакінулі Дэйзі там адну-адзінютку.

Ён даў мне знак, каб я спыніў сваю прамову, потым акінуў мяне такім дакорлівым позіркам, які мне павек не забыць, асцярожна адчыніў дзверы і рушыў у гасцёўню.

Я выйшаў праз чорны ход — зусім як Гэтсбі гадзіну таму, калі хваляванне прымусіла яго абабегчы вакол дома, — і паспяшаўся пад магутнае чорнае пакручастае дрэва з густой кронай, якая надзейна бараніла ад дажджу. Паліло яшчэ мацней, і мой няроўны газон, старанна падстрыжаны садоўнікам Гэтсбі, запоўніўся бруднымі балотцамі і дагістарычнай багнай. З-пад дрэва не было відаць нічога цікавага, толькі вялізны дом Гэтсбі; недзе з паўгадзіны я разглядаў яго, не раўнуючы як Кант свой саборны шпіль. Дзесяцігоддзе таму адзін натхнёны паведам пераменлівае моды півавар збудаваў гэты асабняк; казалі, быццам ён дамовіўся з суседзямі сплываць іхнія падаткі на працягу пяці гадоў, абы толькі яны накрылі стрэхі сваіх дамоў саломай. Яны адмовіліся і тым самым, магчыма, сапсавалі ўсе ягоныя намеры заснаваць дынастыю — у кожным выпадку, гэта адразу адбілася на ягоным здароўі. З дзвярэй яшчэ не знялі чорны жалобны вянок, як ягоныя дзеці прадалі дом. Хоць амерыканцы часам і хочуць быць

рабамі, аднак яны нізавошта не пагодзяцца з тым, каб іх палічылі сялянамі.

Праз паўгадзіны зноў выглянула сонца, і на двор Гэтсбі пад'ехала машына з вячэрай для слуг — сам гаспадар, пэўна, да ежы сёння не дакранецца. Пакаёўка расчыніла зверху вокны, на імгненне з'явілася ў кожным з іх, а потым, схіліўшыся з вялізнага цэнтральнага гаўбца, задуменна плюнула ў сад. Прыспеў час вяртацца. Дождж не канчаўся, ягонае мармытанне мяшалася ў іхнія галасы, якія, падагнаныя парывамі пачуццяў, імкнуліся ўвысь, убіраючы ў сябе ўсё навокал. Запанавала ціша, і я адчуў, як і ў доме ўсё сціхла.

Перш чым увайсці, я ўчыніў на кухні такі вэрхал, хіба што пліту не перакуліў, але яны, пэўна, усё адно нічога не пачулі. Яны сядзелі ў процілеглых кутках канапы і глядзелі адно на аднаго так, нібы між імі ў паветры завісла нейкае пытанне, ад хвалявання не засталася ані следу. Дэйзін твар размазаўся ад слёз, і калі я ўвайшоў, яна падхапілася і пачала выціраць яго насоўкай перад люстрам. Але больш за ўсё збівала з панталыку тое, як змяніўся Гэтсбі. Ён літаральна ззяў; і хоць ні словам, ні жэстам не выдаваў свайго шчасця, ён выпраменьваў бясконцую асалоду, якая запаўняла маю маленькую гасцёўню да краёў.

— А, вітаю, дружа, — сказаў ён так, быццам мы колькі гадоў не бачыліся. Мне ўжо здалася, што ён хоча паціснуць мне руку.

— Дождж скончыўся.

— Сапраўды? — сцяміўшы, што я меў на ўвазе, і ўбачыўшы, як па пакоі мільгацяць сонечныя зайчыкі, ён усміхнуўся, зусім як прадказальнік надвор'я, як ашалелы святы заступнік вечназваротнага святла, і падзяліўся з Дэйзі гэтай навіной. — Што скажаш? Дождж скончыўся.

— Цудоўна, Джэю, — яе голас, поўны балючай журботнай прыгажосці, проста трымцеў ад нечаканае радасці.

— А давайце пойдзем да мяне, — прапанаваў Гэтсбі. — Я хачу паказаць Дэйзі дом.

— Вы дакладна хочаце ўзяць мяне з сабой?

— Анягож, дружа.

Дэйзі пайшла наверх памыць твар — і собіла ж мне забыцца на прыстойныя ручнікі! — а мы з Гэтсбі чакалі яе ў садзе.

— Мой жа дом прыгожы на выгляд, так? — спытаў ён. — Бачыце, як сонца грае на фасадзе.

Я пагадзіўся, дом быў раскошны.

— Так, — ён абводзіў позіркам фасад, кожныя закругленыя дзверы, кожную квадратную вежу. — Роўна тры гады зарабляў на яго.

— Я думаў, што вы атрымалі грошы ў спадчыну.

— Так, дружа, атрымаў, — механічна прамовіў ён, — але большую іхнюю частку я страціў падчас тае вялікае панікі... ваеннае панікі.

Напэўна, ён думаў пра іншае, бо калі я запытаў у яго, чым ён займаецца, то ён адказаў: «Сваімі справамі», і толькі потым скеміў, якім недарэчным выйшаў адказ.

— О-о, ды ўсякім-рожным, — паправіўся ён. — Спачатку медыкаментамі, потым нафтай. Але цяпер ні тым і ні тым, — ён яшчэ ўважлівей глянуў на мяне. — То-бок вы перадумалі наконт мае ўчарашняе прапановы?

Адказаць я не паспеў, бо з дому выйшла Дэйзі, і два радочкі медных гузікаў на яе сукенцы бліснулі на сонцы.

— Вунь той гмах? — усклікнула яна, паказваючы пальцам на дом.

— Падабаецца?

— Я ў яго закахалася, але не магу сабе ўявіць, як ты ў ім жывеш адзін.

— А ў мяне і дзень і ноч поўна цікавых гасцей. І ва ўсіх такія цікавыя заняткі. А бываюць яшчэ і знакамітасці.

Мы не абралі карацейшага шляху ўздоўж праліва, а спусціліся па дарозе і ўвайшлі праз бакавую браму. Дэйзі захоплена шчабятала, любуючыся феадальным сілуэтам дома на фоне неба, цешачы-

ся садамі, казытлівым водарам нарцысаў, пеністым водарам глогу і слівавае квецені, бягла-залацістым водарам бружмелю. Дзіўна было падымацца мармуровымі сходамі і не бачыць паўсюль усіх тых кідкіх сукенак, не было нічога чуваць, акрамя птушыных галасоў у дрэвах.

А потым, калі мы прамінулі музычныя салоны а-ля Марыя Антуанета і залы ў стылі Рэстаўрацыі, мяне ахапіла такое пачуццё, быццам за кожнай канапай і пад кожным столікам хаваюцца госці, якім загадалі сядзець ціха і не дыхаць, пакуль мы не пройдзем міма. Гэтсбі прычыніў за намі дзверы оксфардскае бібліятэкі, і я магу паклясціся, што за імі пачуўся прывідны смех містара Савіныя Вочы.

Мы падняліся наверх і пайшлі паўз анфіладу спалень, завешаных у ружовы і лавандавы шаўкі і ўпрыгожаных яркімі свежымі кветкамі, паўз гардэробныя, більярдныя і туалетныя пакоі з убудаванымі ваннамі, пакуль не апынуліся ў зале, дзе нейкі ўскудлачаны мужчына ў піжаме, расцягнуўшыся на падлозе, рабіў лячэбную гімнастыку для печані. Гэта быў містар Кліспрынгер, «кватарант». Ранкам я бачыў, як ён са згаладалым выглядам бадзяўся па пляжы. Нарэшце мы дайшлі да прыватных апартаментаў Гэтсбі: спальня, ванная і кабінет у неакласічным стылі. У апошнім мы і размясціліся, з пры-

сценнай шафы Гэтсбі дастаў бутэльку шартрэзу, і мы выпілі па кілішку.

Ён увесь час не зводзіў позірку з Дэйзі, і мяркую, нанава ацэньваў усе свае рэчы ў доме адпаведна з тым, што чыталася ў яе каханых вачах. Часам ён здзіўлена разглядаўся навокал, быццам побач з Дэйзі, такой сапраўднай і дзівоснай, усё астатняе страчвала сваю рэальнасць. Аднаго разу ён спатыкнуўся і ледзь не паляцеў з лесвіцы.

Ягоная спальня была самай сціплай з усіх — калі не ўлічваць несэсэр з чыстага матавага золата на століку. Дэйзі з захапленнем узяла грэбень і прыгладзіла валасы, Гэтсбі ўбачыў гэта, прысеў ля яе і, прыкрыўшы вочы даланёй, рассмяяўся.

— Смех дый годзе, дружа, — ён быў не ў сабе ад радасці. — Я нават не... Колькі тут...

Відаць, ён паспеў прайсці дзве стадыі і цяпер уступіў у трэцюю. Пасля збянтэжанасці, пасля нястрыманае радасці прыйшло замілаванне. Што Дэйзі побач. Ён так доўга марыў пра гэта, у драбнюткіх падрабязнасцях усё вымалёўваў і столькі чакаў, сцяўшы зубы ў неймаверна глыбокім напружанні, што цяпер у ім быццам нешта шчоўкнула і ён увесь сарваўся, зусім як перакручаная спружына ў гадзінніку.

Праз хвіліну ён зноў узяў сябе ў рукі і адчыніў перад намі дзве вялізныя адмысловыя шафы, у якіх

віселі ягоныя шматлікія гарнітуры, халаты і гальштукі, а кашулі ляжалі стосамі па дванаццаць штук, амаль як цэгла.

— У мяне свой чалавек у Англіі, ён купляе мне адзенне. Штотраз на пачатку сезона, увесну і ўвосень, дасылае мне новую калекцыю.

Гэтсбі выцягнуў стос кашуль і пачаў кідаць іх перад намі адну за адной. Кашулі з чыстага льну, са шчыльнага шоўку і тонкае фланелі расхіналіся на лятэ і стракатым бязладдзем усцілалі стол. Мы здзівіліся на іх, а Гэтсбі ўжо выцягнуў новы стос, і мяккая рознакаляровая кіпа расла ўсё вышэй і вышэй — кашулі ў палоску і ў клетачку, кашулі ўзорыстыя і блякла-чырвоныя, зялёныя як яблык, лавандава-ліловыя і светла-аранжавыя з манаграмамі колеру індыга. Раптам Дэйзі натужна ахнула і, занурыўшы галаву ў кашулі, зайшлася слязьмі.

— Кашулі такія прыгожыя, — рыдала яна, і шчыльныя складкі прыглушвалі яе голас. — На душы так цяжка, бо я ніколі не бачыла такіх... такіх прыгожых кашуль.

Пасля дома мы збіраліся яшчэ прайсціся вакол і аглядзець басейн, гідраплан і сад з летнімі кветкамі, але ў шыбы зноў застукаў дождж, і мы, вышыхтаваўшыся ля акна, не зводзілі вачэй ад рабізны на паверхні праліва.

— Каб не туман, то можна было б убачыць твой дом на тым баку, — сказаў Гэтсбі. — У вас там на канцы прычала па начах заўжды гарыць зялёны агеньчык.

Дэйзі рэзка ўзяла яго пад руку, але ён, падавалася, быў паглынуты тым, што толькі што сказаў. Можна, ён раптам усвядоміў, што той агеньчык назаўжды страціў для яго сваё надзвычайнае значэнне. У параўнанні з той вялізнай адлегласцю, якая аддзяляла яго ад Дэйзі, гэты агеньчык падаваўся такім бліскім да яе — вось-вось да яе дакранецца. Агеньчык заўжды быў побач з ёй, як зорка каля месяца. А цяпер ён зноў стаў звычайным зялёным сігналам на прычале. І ў жыцці на адзін чароўны сімвал стала меней.

Я троху пабадзяўся па пакоі, разглядаючы ў паўцемры невыразна акрэсленыя прадметы. Маю ўвагу прыцягнула вялікая фатаграфія мужчыны пажылога веку ў касцюме яхтсмена, якая вісела над пісьмовым сталом.

— Хто гэта?

— Гэта? Гэта, дружа, містар Дэн Коўдзі.

Імя падалося мне цьмяна знаёмым.

— Ён ужо даўно памёр. Калісьці быў маім найлепшым сябрам.

На стале стаяў невялічкі здымак самога Гэтсбі, зроблены, калі яму, пэўна, было гадоў васьмнац-

цаць, — таксама ў касцюме яхтсмена, галава ганарліва ўскінутая.

— Які мілы здымак! — усклікнула Дэйзі. — А чуб які! Ты ніколі не казаў, што хадзіў з такім чубам! І пра яхту ані слова!

— Глянй лепей сюды, — змяніў тэму Гэтсбі. — Бачыш, колькі тут газетных выразак? І ўсе — пра цябе.

Яны стаялі побач, разглядваючы выразкі. Я хацеў папрасіць, каб ён паказаў рубіны, але тут зазваніў тэлефон, і Гэтсбі зняў слухаўку.

— Так... Не, зараз я не магу гаварыць... Дружа, я не магу гаварыць... Я ж сказаў: у мястэчку... Ён што, не разумее, што такое мястэчка?.. Ну дык калі Дэтройт для яго мястэчка, то навошта нам ягоныя паслугі...

Ён паклаў слухаўку.

— Давай хутчэй сюды! — гукнула Дэйзі ад акна.

Дождж яшчэ крапаў, але на захадзе хмары разышліся, і над морам паплыла ружова-залацістая пена аблокаў.

— Глядзі, — прашаптала яна, і потым праз хвілінку: — Вось бы зараз падхапіць такое ружовае воблачка, загарнуць цябе ў яго — і рабі тады з табой што захочаш.

Я хацеў было пайсці, але яны і чуць нічога не хацелі; мабыць, у маёй прысутнасці яны лепей адчувалі, як ім добра разам.

— Я ведаю, чым мы зоймемся, — сказаў Гэтсбі. — Папросім Кліпспрынгера зайграць нам на раялі.

Ён выйшаў з пакоя, гукнуў: «Юінгу!» — і неўзабаве вярнуўся, ведучы за сабою збянтэжанага, крыху стомленага маладога чалавека з рэдкімі светлымі валасамі і ў рагавых акулярах. Той быў цяпер больш-менш апрануты: спартыўнага крою саколка з адкрытым каўняром, тэнісныя чаравікі і паркалёвыя нагавіцы няпэўнага колеру.

— Мы перашкодзілі вашым практыкаванням? — ветліва спытала Дэйзі.

— Я спаў, — усклікнуў бясконца збянтэжаны містар Кліпспрынгер. — Вось і ўсё. Я спаў. Потым падняўся...

— Кліпспрынгер грае на раялі, — перабіў яго Гэтсбі. — Так жа, Юінгу, дружа?

— Я граю дрэнна. Уласна кажучы... не зусім. Я даўно не практыкаваў...

— Тады хадзем уніз, — зноў перапыніў яго Гэтсбі і націснуў на выключальнік. Святло азарыла пакой, і шэрыя вокны зніклі.

У музычным салоне Гэтсбі ўключыў толькі адну лампу каля раяля. Ён даў Дэйзі закурыць — агонь трымцеў на запалцы — і сеў побач з ёй у дальні кут канапы, дзе цемру развейваў толькі водбліск лямпы з залы на люстраным паркеце.

Зайграўшы «Гняздзечка кахання», Кліспрынгер развярнуўся на зэдлі і няшчаснымі вачыма пашукаў у цемры Гэтсбі.

— Бачыце? Я даўно не практыкаваўся. Гаварыў жа, што не зайграю. Я даўно не практыкаваў...

— Менш слоў, дружа. Грай! — загадаў Гэтсбі.

*«Раніцою
І пад вечар
Весяліцца час...»*

За вокнамі завываў вецер, з боку праліва нёсся глухі грукат грому. У Вэст-Эгу ўжо гарэлі ўсе агні; перагружаныя электрычкі з Нью-Ёрка прабіраліся праз залеву, каб даставіць сваіх пасажыраў дадому. Гэта быў час глыбокіх змен чалавецтва, і паветра аж трымцела ад узбуджэння.

*«Пануе тут наш лад адметны:
Багач — багаты, бедны... з дзецьмі.
І паколькі,
І пастолькі...»*

Падышоўшы да іх развітацця, я зноў заўважыў на твары Гэтсбі колішнюю разгубленасць, нібы яму ў душу закраўся цень сумнення ў існасці гэтага яго-нага здабытага шчасця. Амаль пяць гадоў! Нават

сёння надараліся хвіліны, калі сапраўдная Дэйзі саступала ягоным аб ёй марам — і справа тут заключалася не ў ёй, а ў ягоным неверагодна жывым уяўленні, якое перасягала і саму Дэйзі, і ўсё навокал. З жарсцю творцы ён аддаваўся сваім мроям, несціхана аздабляючы іх кожным яркім пёркам, якое траплялася на шляху. Ніякая палкасць, ніякая навізна не здольныя перасягнуць тое, што можа захоўваць мужчына глыбока ў сэрцы.

Мне кінулася ў вочы, як Гэтсбі крыху паправіў паставу. Ён узяў Дэйзіну далонь у сваю, і калі Дэйзі ціхенька зашаптала яму на вуха, ён, падхоплены пачуццямі, павярнуўся да яе. Мяркую, у яе голасе яго асабліва вабіла зменлівая хвалюючая цеплыня, якую не здолее перабольшыць ніводная мроя, — ён гучаў неўміручай песняй.

Яны цалкам на мяне забыліся, але Дэйзі міжволі глянула ў мой бок і працягнула мне руку; аднак для Гэтсбі я зусім не існаваў. Я паглядзеў на іх яшчэ раз, яны паглядзелі на мяне. Іхні позірк, ахоплены паўнатай самога жыцця, лунаў недзе ўдалечыні. Потым я выйшаў з пакоя і спусціўся мармуровымі сходамі насустрач дажджу, пакінуўшы іх сам-насам.

РАЗДЗЕЛ ШОСТЫ

Адным ранкам той парою на парозе ў Гэтсбі з'явіўся малады прагны да славы рэпарцёр з Нью-Ёрка і спытаў, ці не хоча той штосьці сказаць.

— Скажаць? Аб чым? — ветліва перапытаў Гэтсбі.

— Ну... можа, дасце якое-небудзь тлумачэнне.

Непаразуменне трывала хвілін пяць, пакуль урэшце не высветлілася, што гэты маладзён пачуў імя Гэтсбі ў рэдакцыі ў сувязі з нечым, чаго ён або не да канца зразумеў, або не хацеў адкрываць. І таму сёння, у свой выхадны, ён з ухвальнай ініцыятывай кінуўся правесці «расследаванне».

Ён страляў не цэлячыся, аднак рэпарцёрскі інстынкт не падвёў. Цягам лета сотні гасцей цешыліся гасціннасцю Гэтсбі і таму ўважалі сябе ўведзенымі ў ягоныя колішнія справы, чуткі пра яго шырыліся так хутка, што ўрэшце ім зацікавілася прэса. Яго-

нае імя звязвалі з легендамі цалкам у духу нашага часу, як, скажам, аб падземным нафтаправодзе з ЗША ў Канаду, а згодна з іншай упартай чуткай ён жыў зусім не ў доме, а на вялізным, падобным да дома параходзе, які потайкам курсіруе сюды-туды ўздоўж узбярэжжа Лонг-Айленда. Але чаму ва ўсіх гэтых показках шукаў маральнае спатолі пэўны Джэймс Гэтц з Паўночнае Дакоты, сказаць цяжка.

Джэймс Гэтц — так яго звалі насамрэч, ці прынамсі па дакументах, — змяніў імя ў сямнаццаць гадоў у тую знамянальную хвіліну, калі пачала намячацца ягоная кар’ера, а менавіта калі ён убачыў, як яхта Дэна Коўдзі стала на якар над найпадступнейшай водмеллю Верхняга возера. Джэймс Гэтц быў апранутым у дзіркаваты зялёны швэдар ды паркалёвыя нагавіцы мужчынам, які ў той дзень сноўдаўся па пляжы, але чалавекам, які пазычыў у некага лодку, давеславаў на ёй да «Туаламі», быў ужо Джэй Гэтсбі; гэта Гэтсбі папярэдзіў Коўдзі, што за нейкія паўгадзіны можа ўзняцца вецер, які разнясе ягоную яхту ў трэскі.

Мяркую, гэтае імя ён падабраў ужо даволі даўно. Ягонныя бацькі былі няздатнымі фермерамі, якія ледзь сточвалі канцы з канцамі, і ў глыбіні душы ён не лічыў сябе іхнім сынам. Напраўду, Джэй Гэтсбі з Вэст-Эга, што на Лонг-Айлендзе, увасабляў сабою выключна ідэальную мрою самога сябе. Ён быў

сынам Божым — ні больш ні менш, калі гэтыя словы хоць нешта азначаюць, — і па волі Бацькі свайго мусіў служыць на славу ўсюдыіснае, вульгарнае і любаярлівае прыгажосці. Таму ён і прыдумаў Джэя Гэтсбі, як дыктавала фантазія сямнаццацігадовага юнака, і заставаўся верным гэтаму вобразу да канца.

Болей за год ён перабіваўся на паўднёвым узбярэжжы Верхняга возера: капаў малюскаў, лавіў ласоса, наймаўся на любую работу, якая прыносіла ежу і начлег. Гэткі натуральны лад жыцця — не вельмі каб напружна, і гультаям дужа не пасядзіш — загартаваў ягонае загарэлае цела. Ён рана спазнаў жанчын, яны яго спесцілі, і ён пачаў імі пагарджаць: маладымі — за невуцтва, астатнімі — за істэрычнасць наконт тых рэчаў, якія праз бязмежны эгацэнтрызм бачыліся яму як нешта банальнае.

Але ў ягонай душы бушавала няспынная бойка. Перад сном яго апаноўвалі надзвычай вычварныя і неверагодныя відзяжы. На ўмывальніку цікаў гадзіннік, мокрае месячнае святло вылівалася на раскіданую па падлозе вопратку, а ў ягонай галаве тым часам праносіўся цэлы сусвет фантастычна-бязглуздых вобразаў. Штоночы ён увіваў іх ва ўзор сваіх фантазій, аж пакуль сон не хаваў усе гэтыя яркія сцэны ў абдымках забыцця. Пэўны час такія мроі давалі выхад ягонаму ўяўленню, пацвярджалі

ўсю нерэальнасць рэальнага і запэўнівалі, што свет надзейна і цвёрда трымаецца на крылцах казачнае феі.

За колькі месяцаў да таго падсвядомая пагоня за славай прывяла яго ў невялічкі лютэранскі каледж Святога Олафа на поўдні Мінесоты. Адбыўшы там два тыдні, уражаны бязлітаснай абыякавасцю да грымотнага поклічу ягонага лёсу, дый да лёсу ўвогуле, ён з пагардай адмовіўся ад працы вартаўніка, якая магла б пакрыць выдаткі на вучобу, і зноў вярнуўся да Верхняга возера. Ён яшчэ не вырашыў, чым заняцца ў жыцці, як настаў той дзень, калі яхта Дэна Коўдзі кінула якар на прыбярэжнай водмелі.

Коўдзі тады было пяцьдзясят, ён разжыўся на срэбных рудніках Невады і Юкона і на ліхаманках вакол каштоўных металаў, пачынаючы з семдзесят пятага года. Аперацыі з мантанскай меддзю, на якіх ён зарабіў не адзін мільён, хоць не адбіліся на здароўі, але край як разладзілі ягоную псіхіку, і бясконцае мноства жанчын, зведаўшы пра тое, квапіліся разлучыць яго з грашымі. Не самыя прыемныя наступствы таго — напрыклад, як журналістка Эла Кэй, вызнаўшы гэтую ягоную слабінку і ўдаючы з сябе мадам дэ Мантэнон, выправіла яго аднаго на яхце ў мора, — абсмактваліся ўсімі бульварнымі газецінамі 1902 года. Пяць гадоў ён баразніў воды ўздоўж аж занадта прыветных узбярэж-

жаў, пакуль аднойчы ў заліве Літл-Гёрл не сустрэў Джэймса Гэтца, што для апошняга стала лёсавызначальным.

Маладому Гэтцу, які, абапёршыся на вясло, глядзеў знізу ўверх на высокі борт яхты, яна здавалася найпрыгажэйшым цудам свету. Пэўна, ён усміхаўся, калі звярнуўся да Коўдзі, — мяркую, тады ён ужо ведаў, што людзям падабаецца ягоная ўсмяшка. У кожным разе, Коўдзі задаў яму некалькі пытанняў (адказам на адно з іх стала толькі-толькі прыдуманая імя) і прыкмеціў, што хлопец гэты з кемлівых і празмерна прагне славы. Праз колькі дзён ён узяў яго з сабою ў Дулут, дзе купіў яму сінюю куртку, шэсць пар белых паркалёвых нагавіц і брылёк яхтсмена. І калі «Туаламі» ўзяла курс на Карыбскія астравы і далей на паўночна-афрыканскае ўзбярэжжа, Гэтсбі быў на яе борце.

Яго абавязкі былі нявызначаныя — застаўшыся з Коўдзі, ён напераменку служыў то сцюрдам, то старпамам, то шкіперам, то сакратаром, а часам нават турэмшчыкам, бо цвярозы Дэн Коўдзі добра ведаў, на якія выбрыкі здольны Дэн Коўдзі п'яны, і таму, каб папярэдзіць падобныя выпадкі, ён усё больш і больш пакладаўся на Гэтсбі. Гэтая дамоўленасць трымалася пяць гадоў, на працягу якіх яны тройчы абышлі Амерыканскі кантынент. Яна б век яшчэ трымалася, каб не той вечар у Бостане, калі

на борт паднялася Эла Кэй; праз тыдзень Дэн Коўдзі самым негасцінным чынам памёр.

Я памятаю ягоны партрэт у спальні Гэтсбі: сівы румяны мужчына з пустым выразам на закам'янелым твары — адзін з тых гуляк-піянераў, якія ў пэўны перыяд амерыканскае гісторыі вярнулі на Усходняе ўзбярэжжа ўтрапёную разбэшчанасць бардэляў і салунаў Дзікага Захаду. Дзякуючы яму Гэтсбі не стаў вялікім аматарам выпіць. Здаралася, падчас буйное вечарыны жанчыны пырскалі шампанскім яму на валасы, але сам ён трымаўся звычкі не злоўжываць алкаголем.

Ад Коўдзі ён атрымаў спадчыну — суму ў дваццаць пяць тысяч долараў. Але не ўбачыў ні цэнта. Ён так і не даўмеўся, якія юрыдычныя выверты былі выкарыстаны супраць яго, але ўсё, што засталася з тых мільёнаў, цалкам перайшло да Элы Кэй. Навуку ён засвоіў напоўніцу; цьмяныя абрысы Джэя Гэтсбі набылі выразнасці і сталі чалавекам.

Ён распавёў мне сваю гісторыю нашмат пазней, але я запісваю яе тут, каб развеяць любыя бязглуздыя чуткі аб ягоным паходжанні, якія каля праўды і не ляжалі. Да таго ж ён распавёў мне яе тады, калі чуткі аб ім перамяшаліся ў маёй галаве настолькі, што я мог паверыць усяму і нічому. Таму пакуль Гэтсбі, так бы мовіць, пераводзіць дух, я выкарыстоўваю

тут гэтую невялічкую замінку, каб развеяць кола памылковых уяўленняў пра ягоную асобу.

У нашым з ім сяброўстве таксама выйшла замінка. Я тыднямі не бачыўся з ім і не перазвоньваўся — збольшага я быў у Нью-Ёрку, гуляў з Джордан і спрабаваў убіцца ў давер да яе згрыбелае цётхны. Але неяк у нядзелю я ўрэшце выправіўся да Гэтсбі. І дзвюх хвілін не мінула, як да мяне падвялі Тома Б'юкэнана, гатовага прамовіць тост. Я стаяў ашаломлены, хоць найдзіўнейшым было тое, што я не сустрэкаў тут яго раней.

Яны невяліччай кампаніяй прыехалі на конях — Том, чалавек па прозвішчы Слоўн і мілавідная дама ў карычневай амазонцы, яна ўжо бывала тут раней.

— Я так рады вас бачыць, — сказаў Гэтсбі, стоячы на парозе. — Так рады, што вы зайшлі.

Нібы ім было не ўсё адно!

— Сядайце ж. Цыгарэту? Можа, сігару? — ён хадзіў сюды-туды па пакоі і званіў у званочак. — Хвілінку. Зараз вам прынясуць выпіць.

Яго надзвычай узрушыла тое, што Том тут, у яго дома. Каб пазбавіцца няёмкасці, ён увесь час нешта ўсім прапаноўваў, бо, мабыць, падсвядома здагадваўся, што дзеля гэтага ўсе і прыйшлі. Містар Слоўн нічога не хацеў. Ліманад? Не, дзякую. Бакальчык шампанскага? Не. Нічога не трэба, дзякуй... Прабачце...

— Як пакаталіся верхам?

— Дарогі тут вельмі добрыя.

— Аднак машыны, мусіць...

— Так.

Паддаўшыся неадольнаму парыву, Гэтсбі звярнуўся да Тома, які зрабіў выгляд, нібы не знае гаспадара.

— Містар Б'юкэнан, здаецца, мы недзе раней сустракаліся.

— О, так, — адказаў Том груба, але ў межах прыстойнасці; было відаць, што ён не памятае. — Сустракаліся. Так-так, памятаю.

— Тыдні два таму.

— Сапраўды. Вы былі тады разам з Нікам.

— Я знаёмы з вашай жонкай, — працягнуў Гэтсбі, ужо даволі бесцырымонна.

— Няўжо?

Том павярнуўся да мяне.

— Ты жывеш непадалёк, Ніку?

— У суседнім доме.

— Няўжо?

Містар Слоўн у размове не ўдзельнічаў, ён вельмі разваліўся на фатэлі; дама таксама спачатку маўчала, але пасля двух віскі раптам палагadneла.

— Мы ўсе прыйдзем на вашу наступную вечарыну, містар Гэтсбі, — абазвалася яна. — Вы не будзеце супраць?

— Абавязкова прыязджайце. Буду рады вас прыняць.

— Вось і цудоўна, — сказаў містар Слоўн без ценю ўдзячнасці ў голасе. — Тады... думаю, час выпраўляцца дадому.

— Прашу вас, не спяшайцеся, — настойваў Гэтсбі. Ён зноў авалодаў сабой, і яму хацелася як мага болей вызнаць аб Томе. — Можа... Можа, застаняцеся на вячэру? Напэўна, заскочыць яшчэ хто-небудзь з Нью-Ёрка. Я ўжо звывся з такімі сюрпрызамі.

— Не, вячэраць вы паедзеце ўжо да мяне, — з захапленнем усклікнула дама. — Вы абодва.

Апошняя датычыла і мяне. Містар Слоўн падняўся.

— Хадзем, — сказаў ён, звяртаючыся толькі да дамы.

— Сур'ёзна, едзем да мяне! — не сунімалася яна. — Я буду рада, калі вы прыедзеце. Месца ўсім хопіць.

Гэтсбі запытальна глянуў на мяне. Ён хацеў паехаць, але не заўважаў, што містар Слоўн усім сваім выглядам раіў таго не рабіць.

— Баюся, у мяне не атрымаецца, — сказаў я.

— А ў вас жа атрымаецца, — накінула яна на Гэтсбі.

Містар Слоўн зашаптаў ёй нешта на вушка.

— Калі паедзем зараз, — ва ўвесь голас запырчыла яна, — то не спазнімся.

— У мяне няма каня, — сказаў Гэтсбі. — У войску мне даводзілася ездзіць верхам, але каня я так сабе і не купіў. Тады я паеду за вамі на машыне. Выбачайце, я на хвілінку.

Мы ўчацвярых выйшлі на веранду, Слоўн адвёў даму ўбок, між імі ўсчалася перапалка.

— Божа, няўжо ён сапраўды збіраецца паехаць? — сказаў Том. — Хіба ён не бачыць, што ён ёй там не патрэбны?

— Але ж яна запрашала яго.

— Яна дае званую вячэру, а ён там нікога не ведае, — ён насупіўся. — Розуму не дабярэ, дзе ж, халера на яго, ён пазнаёміўся з Дэйзі. Далібог, можа, мае погляды і старамодныя, але па-мойму, сучасныя жанчыны дужа шмат сноўдаюцца дзе трэба і дзе не трэба. Яшчэ сустрэнуць не зразумей якога цемрашала.

Тут містар Слоўн і дама спусціліся па сходах і селі на коней.

— Едзем, — сказаў містар Слоўн Тому, — мы спазняемся. Час ехаць, — а потым да мяне: — Перадайце яму, што мы не маглі чакаць, добра?

Мы з Томам паціснулі адзін аднаму рукі, з астатнімі я абмяняўся халодным кіўком, потым яны пусцілі коней хуткім трушком і зніклі ў жнівеньскай лістоце якраз у тое імгненне, калі ў дзвярах з'явіўся Гэтсбі з капелюшом і лёгкім плашчом у руках.

Відаць, Тома сапраўды непакоіла, што Дэйзі сноўдаецца недзе адна, таму ў наступную суботу ён прыйшоў на вечарыну Гэтсбі разам з ёй. Мабыць, ягоная прысутнасць надала вечару досыць гнятлівае атмасферы — у маёй памяці ён такі непадобны на іншыя вечары ў Гэтсбі. Людзі былі тыя самыя — ці, прынамсі, той самы тып людзей, — шампанскае гэтак сама лілося ракой, натоўп стракацеў на ўсе галасы і колеры, але ў паветры вісела штосьці непрыемнае, штосьці пранізлівае і рэзкае, чаго я не заўважаў тут раней. А можа, я проста пакрысе з усім звывся, звывся прымаць Вэст-Эг як свет, замкнуты ў сабе, са сваімі законамі і сваімі знакамітасцямі, свет непараўнальны ні з чым, бо іншым ён сам сябе не ўсведамляў, — і вось цяпер я глянуў на гэты свет па-іншаму, Дэйзінымі вачыма. Як жа гэта тужліва — расходуеш апошнія сілы, каб звывнуцца з нечым, а потым пачынаеш глядзець на яго іншымі вачыма.

Яны прыехалі, калі ўжо вечарэла; мы чацвёрэ праходжваліся ў іскрыстым натоўпе гасцей, і Дэйзін голас ліўся бесклапотным журчаннем.

— Усё навокал такое ўзбуджальнае, — шаптала яна. — Ніку, калі сёння табе захочацца мяне пацалаваць, то дай толькі знак, і я з радасцю ўсё спраўлю. Толькі вымаві маё імя. Ці пакажы злёную картку. Сёння я раздаю злёныя...

— Прайдзіцеся, разгледзьцеся, — прапанаваў Гэтсбі.
— Што я і раблю. Проста цудоўна, тут...
— Вы можаце ўбачыць некага, пра каго вы не раз чулі.

Томаў пагардлівы позірк блукаў па натоўпе.

— Мы рэдка выходзім у свет, — сказаў ён. — Сапраўды, я толькі што падумаў, што не бачу тут ніводнага знаёмага твару.

— Магчыма, вам знаёмая вунь тая дама, — Гэтсбі паказаў на незвычайную прыгажуню, падобную больш да архідзі, чым да жанчыны, якая ў велічнай позе сядзела пад слівінай. Том і Дэйзі ўзіраліся ў яе вачыма, ахопленымі тым нязвыклым пачуццём нерэальнасці, якое ўзнікае, калі ў звычайным чалавеку пазнаеш недасяжную дагэтуль кіназорку.

— Яна чароўная, — сказала Дэйзі.

— Мужчына, які якраз схіліўся да яе, — гэта яе рэжысёр.

Гэтсбі цырымонна падводзіў іх то да адной, то да другой кампаніі:

— Місіс Б'юкэнан... і містар Б'юкэнан... — і аднаго разу, павагаўшыся, дадаў: — ...гулец у пола.

— О не, — хуценька запырэчыў Том, — ніякі я не гулец.

Але Гэтсбі, відаць, прыйшлося даспадобы, як гэта гучыць, бо да канца вечара Том так і застаўся «гульцом у пола».

— Зроду не бачыла столькі славукасцей! — усклікнула Дэйзі. — Мне вельмі спадабаўся вунь той... як яго там?.. каторы з сінім носам.

Гэтсбі назваў ягонае прозвішча і дадаў, што гэта малавядомы кінапрадзюсар.

— Нічога, ён усё адно мне спадабаўся.

— А можна не прадстаўляць мяне як гульца ў пола? — ветліва папрасіў Том. — Лепей глядзець на гэтых славукасцей проста, застаючыся ў цені.

Гэтсбі запрасіў Дэйзі танцаваць факстрот. Памятаю, як мяне здзівілі ягоныя грацыёзныя, хоць і крышку старамодныя, рухі — я пакуль яшчэ не бачыў, як ён танцуе. Затым яны прашпацыравалі да майго дома і з паўгадзінкі прасядзелі на сходах, а я тым часам, на Дэйзіну просьбу, трымаў варту ў садзе: «На выпадак пажару або паводкі, — патлумачыла яна, — ці яшчэ якой-небудзь кары Божай».

Том вынырнуў з ценю, калі мы сядалі вячэраць.

— Не будзеце супраць, калі я сяду за той стол? — спытаў ён. — Там адзін дасціпнік расказвае такія анекдоты.

— Ідзі сабе, — лагодна адказала Дэйзі. — І на, вазьмі мой залаты аловак, калі захочаш запісаць які адрасок...

Праз хвілю яна азірнулася да таго стала і сказала мне:

— Канешне, прасцячка, але гожанькая.

І я зразумеў, што за выняткам тых трыццаці хвілін, якія яна прабавіла сам-насам з Гэтсбі ў мяне на ганку, яе тут нічога не цешыла.

Мы селі за столік, дзе ўсе госці былі ўжо на добрым падпітку. Гэта была цалкам мая віна — Гэтсбі паклікалі да тэлефона, а я два тыдні таму акурат з гэтымі людзьмі цудоўна прабавіў час. Але што мяне весяліла тады, цяпер нібы з'ялчэла на языку.

— Як сябе пачуваеце, міс Бэйдыкер?

Дзяўчына, да якой звярнуліся, усё спрабавала — зусім марна — задрамаць на маім плячы. Пачуўшы пытанне, яна схамянулася і расплюшчыла вочы:

— Га?

Мажная разамлелая жанчына, якая дагэтуль угаворвала Дэйзі пагуляць з ёй заўтра ў гольф у мясцовым клубе, прыйшла на дапамогу міс Бэйдыкер:

— О, ёй ужо стала лепей. Пасля пяці-шасці кактэйляў яна заўжды пачынае так верашчаць. Я ўвесь час ёй кажу, што ёй нельга піць.

— Я і не п'ю, — глуха абазвалася абвінавачаная.

— Мы пачулі ваш ёкат, таму я сказала доктару Сывету: «Доктару, камусьці спатрэбілася ваша дапамога».

— Пэўна, яна вам вельмі ўдзячная за турботы, — без тону падзякі ў голасе мовіла іншая дама. — Але акунаючы яе галавой у ваду, вы цалкам намачылі яе сукенку.

— Больш за ўсё не люблю, калі мяне акунаюць галавой у ваду, — прамумліла міс Бэйдыкер. — Аднойчы ў Нью-Джэрсі мяне так ледзь не ўтапілі.

— Тады кідайце піць, — заўважыў доктар Сывет.

— На сябе паглядзіце! — узвілася міс Бэйдыкер. — У вас жа рукі калоцяцца! Каб я легла да вас на аперацыйны стол! Нізавошта!

Такім ладам усё ішло далей. Бадай, апошняе, што згадваецца — гэта як мы з Дэйзі стаялі і назіралі за рэжысёрам і ягонай кіназоркай. Яны, як і раней, сядзелі пад слівінай, іхнія твары вось-вось былі гатовыя сустрэцца, раздзеленыя бляклым таянцкім праменьчыкам месяца. Мне падумалася, што рэжысёр, каб дамагчыся гэтае блізкасці, на працягу ўсяго вечара патрошку схіляўся да яе, і толькі я так падумаў, як ён адолеў апошні бар'ер і пацалаваў яе ў шчаку.

— Яна мне так падабаецца, — сказала Дэйзі. — Па-мойму, яна чароўная.

Але ўсё іншае было ёй гідкае — канчаткова і беспаваротна, і гэтая гідкасць заставалася ўнутраным пачуццём без аніякае вонкавае праявы. Вэст-Эг — гэтае нібыта мястэчка, а нібыта і не, сумесь Брадвэя і лонг-айлендскае рыбалавецкае вёсачкі — наводзіў на яе жуду, жахаў сваёй неўтаймаванай моцай, якая аж выпірала з непрамоўленых грубасцей, страшыў непазбежнай фатальнасцю,

якая вяла ягоных жыхароў з адной пустэчы напразткі ў пустэчу наступную, пужаў самою сваёй простасцю, якую Дэйзі не магла зразумець.

Я сядзеў з імі на парадных сходах, пакуль усе чакалі свае машыны. Тут было цёмна, толькі з дзвярэй падала некалькі квадратных метраў яркага святла, якія патаналі далей у мяккім чорным ранку. Раз-пораз па фіранцы гардэробнай прабягаў чыйсьці цень, за ім — іншы, і ўрэшце — бясконцае шэсце ценяў, якія напамаджвалі сабе вусны і пудрыліся перад нябачным воку люстрам.

— А хто гэты Гэтсбі насамрэч? — знянацку спытаў Том. — Кароль-бутлегер?

— Хто табе такое сказаў? — спытаў я.

— Ніхто. Проста падумалася. Ведаеш, большасць з гэтых наваспечаных багаццяў — звычайныя бутлегеры.

— Толькі не Гэтсбі, — адрэзаў я.

Ён памаўчаў якую хвілю. Жвір, пасыпаны перад домам, рыпеў у яго пад нагамі.

— Так ці іначай, яму, пэўна, давялося добра напружыцца, каб сабраць тут увесь гэты звярынец.

Ветрык крануў шэрае як туман футра на Дэйзіным каўняры.

— Прынамсі, усе тут нашмат цікавейшыя за нашых знаёмых, — насілу вымавіла яна.

— Нешта я не бачыў, што табе было аж так цікава.

— Яшчэ як было.

Том засмяяўся і павярнуўся да мяне.

— А ты бачыў Дэйзін твар, калі тая дзяўчына папрасілася пад халодны душ?

Дэйзі пачала падпяваць пад музыку. Яе ціхі рытмічны прышэпт укладаў у словы такое значэнне, якога яны ніколі раней не мелі і ніколі больш не займеюць. На высокіх нотах яе голас мілагучна ламаўся, але мкнуў услед за мелодыяй — зусім як кантральта, — і штораз пры такім пераходзе ў паветры быццам разлівалася трошку яе чароўнага цяпла.

— Многа хто з'явіўся без запрашэння, — раптам сказала яна. — Тую дзяўчыну ніхто не запрашаў. Усе ўрываюцца да яго, а ён занадта ветлівы, каб прырэчыць.

— А мне ўсё ж цікава, хто ён такі і чым займаецца, — не сунімаўся Том. — І думаю, што я тое вызнаю.

— Я табе і так магу ўсё расказаць, — адказала Дэйзі. — Ён валодае аптэкамі, цэлай сеткай аптэк. Ён сам яе збудаваў.

На дарожку падкаціў запознены лімузін.

— Дабранач, Ніку, — сказала Дэйзі.

Яна адвяла позірк да ярка асвечаных сходаў, на версе якіх з адчыненых дзвярэй даносілася зладжаная сумная мелодыя моднага ў тым годзе вальса «А трэцяй ночы». Як бы там ні было, але гэтая ня-

змушанасць вечарыны таіла ў сабе рамантыку, цалкам адсутную ў яе жыцці. Што ж было ў гэтай песні, што нібыта заклікала яе вярнуцца? Што тут можа здарыцца гэтай цьмянай непрадказальнай гадзінай? Магчыма, з'явіцца якаясь неверагодная госця, непаўторная ў атачэнні ўсеагульнага захаплення, сапраўды незвычайная маладая лэдзі, якая толькі раз гляне Гэтсбі ў вочы, і ў першае ж імгненне іхняга чароўнага спаткання сатруцца ўсе гэтыя пяць гадоў непахіснае вернасці.

Тае ночы я затрымаўся дапазна. Гэтсбі папросіў мяне пачакаць, пакуль ён вызваліцца; я бавіўся ў садзе, тым часам з цёмнага пляжа прыбегла гуллівая кампанія змёрзлых, але пасвяжэлых плыўцоў, у гасцявых пакоях наўерсе пагасла святло. Калі Гэтсбі ўрэшце спусціўся па сходах, я заўважыў, што ягоны загарэлы твар зусім змарнеў, а за бляскам вачэй прыхавалася стомленасць.

— Ёй не спадабалася, — адразу выпаліў ён.

— Але — вядома, спадабалася.

— Не, не спадабалася, — не сунімаўся ён. — Ёй было нецікава.

Ён змоўк, а я стаяў і гадаў, адкуль у ім гэтая невымерная прыгнечанасць.

— Яна такая далёкая, — сказаў ён. — Так цяжка ёй усё патлумачыць.

— Гэта вы пра ваш танец?

— Танец? — ён пстрыкнуў пальцамі, адмахнуўшыся тым самым ад усіх зладжаных ім вечарын. — Дружа, танцы не маюць ніякага значэння.

Болей за ўсё яму хацелася, каб Дэйзі падышла да Тома і сказала: «Я ніколі цябе не кахала». Толькі калі яна гэткім чынам выкрасліць тры гады свайго жыцця, яны змогуць перайсці да наступных практычных крокаў. Сярод іншага, як толькі яна здабудзе свабоду, яны вернуцца ў Луісвіль і пабярэцця шлюбам у яе бацькоўскім доме — так, як зрабілі б пяць гадоў таму.

— А яна не разумее, — сказаў ён. — Раней яна ўсё разумела. Мы гадзінамі сядзелі...

Ён змоўк і зашыбаваў сюды-туды самотнай сцежкай, усеянай шалупіннем ад садавіны, патаптанымі кветкамі і адрнутымі просьбамі.

— Вы замнога ад яе патрабуеце, — абазваўся я. — Мінулага не вярнуць.

— Мінулага не вярнуць? — недаверліва ўсклікнуў ён. — Яго можна вярнуць! Яшчэ як!

Ён ашалела заазіраўся, быццам мінулае стаілася недзе побач, у цені ягонага дома, толькі руку працягні.

— Я зраблю ўсё як было раней, — рашуча заківаў ён. — І яна зразумее.

Ён шмат гаварыў аб мінулым, і ў мяне склалася ўражанне, што ён хоча нешта вярнуць, магчыма,

той вобраз сябе самога, які растварыўся ў каханні да Дэйзі. Ягонае жыццё было такое забытанае і мітуслівае, але калі ў яго атрымаецца вярнуцца да самага пачатку і няспешна прайсці ўвесь шлях яшчэ раз, то ён зможа аднавіць гэты вобраз...

...Пяць гадоў таму адным восеньскім вечарам яны шпацыравалі па вуліцы пад шолах лістападу і выйшлі да месца, дзе не было дрэў і толькі ходнік бялеў пад месячным святлом. Яны спыніліся і павярнуліся тварам адно да аднаго. Вечар стаў прахалодны, у паветры было нешта таямнічае і ўзрушлівае, што заўжды адчуваецца на змене пор года. Святло з вокнаў ціха гуло, патанаючы ў навакольнай цемры, а ў небе сярод зорак штосьці кішэла і мітусілася. Краем вока Гэтсбі ўбачыў, як брукаванка ходніка складаецца ў драбіны, якія ўздываюцца да сакрэтнага месца па-над дрэвамі, — быў бы ён адзін, ён ускараскаўся б па іх на самы верх і там, прыпаўшы да крыніцы жыцця, глынуў бы з яе, як дзіця з грудзей маці, цуладзейнага малака.

Белы твар Дэйзі наблізіўся да ягонага твару, сэрца тахкала ўсё хутчэй і хутчэй. Ён ведаў: калі ён пацалуе гэтую дзяўчыну, калі назаўжды з'яднае свае нявыказаныя мроі з яе мінучым подыхам, то ягонае ўяўленне ніколі больш не сягне боскае высі. Хвілінку ён павагаўся, прыслухоўваючыся да водгулля нябеснага камертона, якім толькі што ўдарылі аб зор-

ку. Потым ён пацалаваў Дэйзі. Ад дотыку ягоных вуснаў яна расцвіла для яго, і ўцелаўленне завяршылася.

Ягоны аповед, хутчэй ягоная жахлівая сентыментальнасць, нешта ўва мне абудзілі — нейкі няўлоўна знаёмы рытм, абрыўкі недзе пачутых, але даўно забытых фраз. На імгненне яны завіслі ў маёй галаве ў спробе знайсці правільнае спалучэнне гукаў, вусны раскрыліся, як у глуханнямога, быццам вось-вось вырвецца штосьці большае за струмень паветра. Але гукі не прабіліся вонкі, і што б я сабе ні згадаў, тое назаўжды засталася нявымаўленым.

РАЗДЗЕЛ СЁМЫ

Акурат тады, калі ўсеагульная цікаўнасць да асобы Гэтсбі сягнула свайго апагею, у вокнах ягонага дома неяк увечары ў суботу раптам не запалілася святло, і так завяршылася ягоная Трымальхіёнава кар’ера — гэтак жа загадкава, як і пачалася.

Пакрысе да мяне дайшло, што аўтамабілі, якія ў вялікім спадзеве зварочвалі да ягонага дома, праз хвіліну панура з’язджалі прэч. Я быў падумаў, што ён захварэў, і таму пайшоў да яго, каб даведацца праўду. Незнаёмы лёкай з агіднай мінай скасавурыў на мяне падазроны позірк.

— Містар Гэтсбі захварэў?

— Не-е, — і праз хвілю ён незадаволеная дадаў: — Сэр.

— Я даўно яго бачыў і хвалююся. Перадайце яму, што прыйшоў містар Караўэй.

— Хто? — груба спытаў ён.

— Караўэй.

— Караўэй. Добра. Перадам.

І бразнуў дзвярыма.

Мая фінка распавяла мне, што на мінулым тыдні Гэтсбі звольніў усіх слуг і наняў паўтузін новых, якія ў Вэст-Эг не ходзяць, хабараў у гандляроў не бяруць, а ўсё патрэбнае замаўляюць па тэлефоне. Хлопчык-пасыльны з бакалейнай крамкі кажа, што кухня цяпер нагадвае свінушнік, а на вёсцы людзі кажуць, нібы новыя слугі ўвогуле ніякія не слугі.

Назаўтра Гэтсбі патэлефанаваў мне.

— Вы з'язджаеце? — пацікавіўся я.

— Не, дружа.

— Я чуў, вы выставілі ўсю прыслугу.

— А навошта мне той, хто не можа трымаць язык за зубамі. Дэйзі цяпер даволі часта бывае ў мяне — па абедзе.

Такім чынам увесь караван-сарай абрынуўся, як картачны дамок, пад яе асуджальным позірам.

— Гэта людзі Вулфшайма. Ён прасіў іх уладкаваць. Усе яны сваякі — браты і сёстры. Некалі трымалі свой гатэль.

— Зразумела.

Тэлефанаваў ён па просьбе Дэйзі — ці прыйду я заўтра да яе на ланч? Міс Бэйкер таксама будзе. Праз паўгадзіны пазваніла сама Дэйзі і, падалося, вельмі ўсцешылася таму, што я прыйду. Нешта ад-

бывалася. Я не мог даць веры, што яны сапраўды скарыстаюцца гэтай нагодай, каб усчаць сцэну, надзвычай жажлівую, якую Гэтсбі намаляваў мне надочы ў садзе.

Назаўтра стаяў бязлітасны сквар — быў калі не апошні, то дакладна найспякотнейшы дзень лета. Калі цягнік вынырнуў з тунэля на сонечнае святло, нас атуліла задушлівая паўдзённая цішыня, перарываная толькі разгарачанымі гудкамі Нацыянальнае бісквітнае кампаніі. Яшчэ трошкі, і плеценныя вагонныя сядзенні ўспыхнуць, жанчына, якая сядзела побач са мною, аблівалася потам у сваёй белай блузцы і ўрэшце, калі газета ў яе руках змокла, з адчайным крыкам занурылася ў хвалю задухі. Яе клатч шлёпнуўся на падлогу.

— Божа мой! — здушана гукнула яна.

Я праз сілу нахіліўся, падняў клатч і падаў ёй, трымаючы яго за самы край на адлегласці выцягнутае рукі, каб яна зразумела, што ніякіх злачынных намераў у мяне няма, але ўсе навокал, улічваючы і саму ўласніцу клатча, западозрылі мяне ў адваротным.

— Горача! — казаў кандуктар, калі бачыў знаёмыя твары. — Ну і надвор'е! Горача! Горача! Горача! Вам не горача? А вам не горача? А вам?..

На маім праязным білеце адбілася цёмная пляма ад ягонага пальца. Хіба кагосьці ў такую спёку хва-

люе, чые вусны ён цалуе і чыя галоўка пакідае вільготны след на кішэні піжамы над ягоным сэрцам?

...Мы з Гэтсбі стаялі перад дзвярыма, у холе Б'юкэнанаў дзьмуў лёгкі ветрык, даносячы да нас водгукі тэлефоннага званка.

— Труп гаспадара! — крыкнуў у слухаўку лёкай. — На жаль, мадам, мы не зможам яго падаць, у такую спёку да яго не дакрануцца!

Насамрэч ён сказаў іншае:

— Так... так... Зараз пагляджу.

Ён паклаў слухаўку і, пабліскваючы потам на лбе, падышоў да нас, каб узяць у нас саламяныя капелюшы.

— Мадам чакае вас у салоне! — усклікнуў ён і невядома навошта паказаў нам, куды ісці. У такую спёку кожны лішні рух быў марнатраўствам агульнага запасу жыццёвых сіл.

У пакоі, завешаным палатняным тэнтам, было цёмна і прахалодна. Дэйзі і Джордан ляжалі на агромністай канапе, нібы два срэбныя ідалы, і прытрымлівалі свае белыя сукенкі, якія ўздымаліся ад пявучых павеваў вентылятараў.

— Мы не можам варухнуцца, — хорам сказалі яны.

Загарэлая і прыпудраная белай пудрай далонь Джордан на імгненне затрымалася ў маёй.

— А дзе містар Томас Б'юкэнан, наш спартсмен? — спытаў я.

І адразу ж пачуўся ягоны грубы прыглушаны хрыплы голас — ён размаўляў у холе па тэлефоне.

Спыніўшыся на малінавым дыване, Гэтсбі захоплена разглядаў усё навокал. Дэйзі назірала за ім і смяялася сваім салодкім хвалюючым смехам; хмарынка пудры ўзнялася з яе дэкальтэ.

— Ходзіць чутка, — прашаптала Джордан, — што на провадзе Томава сябровачка.

Мы змоўклі. Голас у холе ўзняўся ад раздражнення: «Ну і цудоўна, тады я не прадам табе машыну... Я ўвогуле нічога табе не вінны... Тады навошта ты турбуеш мяне за абедам?! Гэта пераходзіць усе межы!»

— А слухаўка даўно пакладзена, — яхідна прамовіла Дэйзі.

— Зусім не, — запэўніў я яе. — Здзелка сапраўдная. Я выпадкова даведаўся.

Том рэзка расчыніў дзверы, на імгненне запоўніў пройму сваім магутным целам і рынуўся ў пакой.

— Містар Гэтсбі! — з добра прыхаванай непрыязню ён працягнуў шырокую пляскатую далонь. — Рады вас бачыць, сэр... Ніку...

— Прыгатуй нам выпіць чаго-небудзь халоднага, — усклікнула Дэйзі.

Калі Том зноў выйшаў з пакоя, яна ўстала, падышла да Гэтсбі і, падцягнуўшы да сябе ягоны твар, пацалавала ў вусны.

— Ты ведаеш, што я цябе кахаю, — прамармытала яна.

— Не забывай, што тут дама, — сказала Джордан. Дэйзі з сумневам разгледзелася.

— Ну дык пацалуй Ніка.

— Ах ты грубая нахабніца!

— Ну і няхай! — усклікнула Дэйзі і затупала ў танцы перад камінам. Потым згадала аб спёцы і з вінаватай мінай села на канапу, акурат калі ў пакой зайшла свежапрыбраная гувернантка, ведучы за руку маленькую дзяўчынку.

— Мой ты анёлак, — забуркавала яна, раскрываючы абдымкі. — Ідзі да матулі, матуля так цябе любіць.

Гувернантка адпусціла дзяўчынку, тая перабегла пакой і баязліва схавала тварык у складках мацінае спадніцы.

— Мой ты анёлак! На твае залатыя валосікі трапіла крышку мацінай пудры? Давай устань і скажы ўсім вітанькі.

Мы з Гэтсбі па чарзе нахіліліся і паціснулі нерашучую ручку. Гэтсбі не зводзіў з дзяўчынкі здзіўленых вачэй. Пэўна, ён да апошняга не мог паверыць у яе існаванне.

— Перад ланчам мяне прыгожа апранулі, — усхвалявана паведаміла дзяўчынка, тулячыся да маці.

— Гэта таму, што твая матуля хоча цябе паказаць, — Дэйзі занурылася тварам у маленькую складачку на белай шыйцы дзяўчынкі. — Ты ж мая мара. Адзіная мая маленечкая мара.

— Так, — спакойна пагадзілася дзіця. — А на цёці Джордан таксама белая сукенка.

— Табе падабаюцца маміны сябры? — Дэйзі развярнула дзяўчынку, каб тая магла пабачыць Гэтсбі. — Хіба яны не мілыя?

— А дзе тата?

— Яна не падобная да бацькі, — сказала Дэйзі. — Яна падобная да мяне. У яе мае валасы і авал твару.

Дэйзі адкінулася на спінку канапы. Гувернантка падышла і працягнула руку.

— Ідзём, Пэмі.

— Бывай, мая любая!

Дзяўчынка незадаволеная азірнулася і, дазволіўшы гувернантцы ўзяць сябе за руку, выйшла за дзверы, акурат у тое самае імгненне, калі вярнуўся Том, несучы перад сабой чатыры джын-рыкі, над якімі высіліся горкі марожанага.

Гэтсбі ўзяў шклянку.

— На выгляд сапраўды халодна, — з непрыхаванай напружанасцю прамовіў ён.

Мы пілі доўгімі прагнымі глыткамі.

— Я недзе чытаў, што сонца з кожным годам на-
граваетца болей і болей, — дабрадушна абазваў-
ся Том. — І зямля быццам неўзабаве абрынецца
ў сонца... а не, пачакайце... наадварот... гэта сонца
з кожным годам астывае.

— Давайце выйдзем, — прапанаваў ён Гэтсбі, —
хачу паказаць вам, дзе мы жывём.

Я выйшаў з імі на веранду. Па злёнай паверх-
ні праліва, нерухомага ад спёкі, марудна сунуўся
самотны паруснік у адкрытае мора. З хвілю Гэтсбі
праводзіў яго позіркам, потым паказаў рукой на той
бок праліва.

— Я жыву акурат насупраць вас.

— Сапраўды.

Мы ўзіраліся ўдалячынь, па-над ружовымі куста-
мі, сасмаглым газонам і высахлымі пад пякучым
сонцам водарасцямі на ўзбярэжжы. Белае крыло
парусніка павольна рухалася да блакітнага халод-
ненькага небакраю. Там далей распасціраўся хва-
лісты акіян з безліччу бласлаўёных астравоў.

— Вось гэта спорт, — Том хітнуў галавой. — Эх
каб на якую гадзінку апынуцца на ягонам борце.

Ланч падалі ў сталовую, таксама зацемненую ад
сонца, мы запівалі халодным элем нервовую весе-
лосць.

— Чым зоймемся па абедзе? — выгукнула Дэй-
зі. — А заўтра? А ў наступныя трыццаць гадоў?

— Не наганяй нуды, — сказала Джордан. — Наста не восень, прыйдуць халады, і жыццё пачнецца зноў.

— Але ж цяпер так гарача, — не сунімалася Дэйзі, ледзь не плачучы. — І ўсё навокал стала дагары нагамі. Паедзем жа ў горад!

Яе голас насілу прабіваўся скрозь духату, спрабуючы надаць ёй хоць каліўца пэўнасці.

— Перарабіць стайню ў гараж, такое я чуў, — звярнуўся Том да Гэтсбі, — але я — першы, хто перарабіў гараж у стайню.

— Хто хоча паехаць у горад? — упарцілася Дэйзі далей. Гэтсбі звёў на яе вочы. — Ай! — усклікнула яна. — Вы такі халодны.

Іхнія позіркі сустрэліся, яны ўтаропіліся адно ў аднаго, нібы ў сусвеце больш нікога не існавала. Дэйзі праз сілу апусціла позірк на стол.

— Вы заўсёды такі халодны, — паўтарыла яна.

Яна прызналася яму ў каханні, і Том Б'юкэнан раптам гэта зразумеў. Яму адняло мову. Ягоны рот растуліўся, ён паглядзеў на Гэтсбі, потым зноў на Дэйзі, нібы толькі цяпер пазнаў у ёй нейкую дужа старую знаёмую.

— Ты нагадваеш мне мужчыну з рэкламы, — нявінна працягвала Дэйзі. — Ты ж ведаеш, з рэкламы, якая...

— Добра, — хапатліва ўставіў Том, — страх як захацелася ў горад. Усё. Едзем у горад.

Ён устаў, перабягаючы вачыма то на жонку, то на Гэтсбі. Ніхто не варухнуўся.

— Ну! Едзем! — ён ледзь стрымліваўся. — Што здарылася? Калі едзем у горад, то выпраўляемся зараз жа.

Рукой, якая ажно трымцела ад напружання, ён паднёс да вуснаў шклянку з рэшткамі элю. Голас Дэйзі падняў нас з-за стала, і мы выйшлі на пякучы жвір двара.

— Мы так зараз і паедзем? — запырэчыла яна. — Вось так раптам? А можна каму-небудзь спярша выкурыць цыгарэтку?

— Мы накурыліся за сталом.

— Ай, ну не будзь такім, — упрошвала яна. — Спрацацца — і ў такую спёку?

Ён нічога не адказаў.

— Ну як сабе хочаш, — сказала яна. — Хадзем, Джордан.

Яны пайшлі наверх, каб падрыхтавацца, а мы ўтрох стаялі, пераступаючы з нагі на нагу на гарачым жвіры. Срэбны серп месяца ўжо выплыў на захадзе. Гэтсбі хацеў быў нешта сказаць, але перадумаў. Тут Том развярнуўся і ўпіўся ў яго пільным позіркам.

— Вашыя стайні недзе тут? — выціснуў з сябе Гэтсбі.

— З чвэрць мілі адсюль.

— А-а.

Паўза.

— Розуму не дабярэ, навошта зараз ехаць у горад, — узарваўся Том. — Да такога толькі жанчыны могуць дадумацца...

— Узяць чаго-небудзь выпіць? — гукнула Дэйзі зверну, з акна.

— Я вазьму віскі, — адказаў Том і зайшоў у дом. Гэтсбі як па камандзе павярнуўся да мяне.

— Дружа, я і слова не магу вымавіць у ягоным доме.

— У Дэйзі нясціплы голас, — заўважыў я. — У ім чуецца... — я задумаўся.

— У ім чуецца звон грошай, — раптам прамовіў ён.

Сапраўды. Толькі цяпер я сцяміў. Звон грошай — вось што бясконца вабіла ў яе голасе, вось тая кімвальная песня, якая ўкліньвалася ў ягоныя пералівы... Залатакосая каралеўна ў высокім белым палацы...

Том выйшаў з дома, па дарозе загортаючы ў ручнік вялікую пляшку віскі. За ім выйшлі Дэйзі і Джордан у маленькіх цесных капялюшыках з бліскачай матэрыі, цераз руку яны перакінулі лёгкія накідкі.

— Можа, паедзем у маёй машыне? — прапанаваў Гэтсбі. Ён правёў рукой па гарачай злёнай скуры сядзення. — Трэба было паставіць яе ў зацень.

— Каробка хуткасцей звычайная? — запытаў Том.

— Так.

— Тады вазьміце маю машыну, а я павяду вашу.

Гэтсбі гэтая прапанова не спадабалася.

— Здаецца, бензіну ў ёй малавата, — заўважыў ён.

— Да горада хопіць, — рашуча адказаў Том і паглядзеў на датчык паліва. — А калі скончыцца, то я прыпынюся ля аптэкі. Сёння ў аптэках чаго толькі не купіш.

Пасля гэтае быццам бы найўнае заўвагі запанавала маўчанне. Дэйзі насупіла бровы і глянула на Тома, па твары Гэтсбі прабег дзіўны выраз — нязвычайны і адначасна няўлоўна знаёмы, нібыта нехта апісваў мне яго калісьці.

— Хадзем, Дэйзі, — сказаў Том і падштурхнуў яе да аўтамабіля Гэтсбі. — Пакатаемся ў гэтым цыркавым фургоне.

Ён адчыніў дзверцы, але Дэйзі выслізнула з-пад ягонае рукі.

— Вазьмі Ніка і Джордан. А мы паедзем за вамі ў гэтай машыне.

Яна падышла да Гэтсбі і кранула рукой ягоны рукаў. Том, Джордан і я селі на пярэднім сядзенні машыны Гэтсбі. Том паглядзеў, як пераключаць перадачы, мы ірванулі ў гнятлівую спёку, і Гэтсбі з Дэйзі зніклі з далягляду.

— Бачылі? — спытаў Том.

— Бачылі што?

Ён працяў мяне позіркам і толькі цяпер зразу-
меў, што мы з Джордан даўно пра ўсё ведаем.

— Па-вашаму, я такі дурны? — спытаў ён. —
А калі і так, то я маю... назавём гэта нюхам на пэў-
ныя рэчы, і часам ён падказвае мне, што рабіць. Хо-
чаце — верце, хочаце — не, але навука...

Ён замоўк. Неадкладныя справы раптам нагадалі
яму пра сябе, вярнуўшы з краю прорвы абстракт-
ных разваг.

— Я тут трошкі разведаў пра гэтага браточка, —
працягнуў ён. — Я б капнуў глыбей, каб ведаў...

— Ты што, хадзіў да экстрасэнса? — хмыкнула
Джордан, і мы засмяяліся.

— Што? — ён збянтэжана ў нас утаропіўся. —
Да экстрасэнса?

— Наконт Гэтсбі.

— Наконт Гэтсбі? Нікуды я не хадзіў. Я ж кажу:
я разведаў у сяго-таго пра ягонае мінулае.

— Пра тое, што ён вучыўся ў Оксфардзе, —
прыйшла яму на дапамогу Джордан.

— Ага, у Оксфардзе! — скептычна гукнуў Том. —
Які, к чорту, Оксфард?! На ім жа ружовы гарнітур.

— Але ўсё ж-ткі.

— Калі Оксфард, то той, што ў Нью-Мексіка, —
пагардліва чмыхнуў Том, — ці недзе яшчэ.

— Слухай, Томе, — адрэзала Джордан, — калі ты такі сноб, то навошта тады запрасіў яго на ланч?

— Гэта Дэйзі яго запрасіла; яна пазнаёмілася з ім яшчэ да вяселля — аднаму богу вядома дзе!

Хмель ад выпітага элю пачаў выветрывацца, пакідаючы пасля сябе толькі раздражненне, і, ахопленыя гэтым пачуццём, мы пэўны час ехалі моўчкі. А калі спераду паказаліся бляклыя вочы доктара Т. Дж. Эклберга, я згадаў папярэджанні Гэтсбі пра бензін.

— Да горада яшчэ хопіць, — сказаў Том.

— Але акурат вунь запраўка, — заўважыла Джордан. — Яшчэ заглухнем у такую пякельную спёку.

Том ударыў па тармазах, і, узняўшы клубы пылу, мы рэзка спыніліся пад шыльдай Ёілсана. Праз хвілю з цёмнае майстэрні выйшаў сам гаспадар і ўтаропіў у машыну свае запалыя вочы.

— Бензіну! — гаркнуў Том. — Мы тут што, па-вашаму, сталі, каб краявідамі палюбавацца?

— Я захварэў, — сказаў Ёілсан, не кратаючыся з месца. — Сёння ад самага ранку.

— Што з вамі?

— Я ледзь падняўся.

— Мне тады самому сябе абслужыць? — спытаў Том. — Па тэлефоне голас у вас быў даволі бадзёры.

Ёілсан насілу выйшаў з ахоўнага ценю дзвярной проймы і, цяжка дыхаючы, адкруціў вечка бака. На сонцы ягоны твар быў зусім зялёны.

— Я не хацеў турбаваць вас за абедам, — сказаў ён. — Але мне пазарэз трэба грошы, таму я хацеў спытаць, ці збіраецеся вы нешта рабіць з той старой машынай.

— А як вам гэтая? — спытаў Том. — Я купіў яе тыдзень таму.

— Прыгожая, жоўценькая, — сказаў Ёілсан, націскаючы ручку калонкі.

— Хочаце купіць яе?

— Яшчэ б не хацець, — слаба ўсміхнуўся Ёілсан. — Але на той, старой, я мог бы троху зарабіць.

— Навошта вам так знянацку спатрэбіліся грошы?

— Засядзеўся я тут. Хочацца ўжо некуды з'ехаць. Хочам з жонкай падацца на захад.

— І ваша жонка хоча? — агломшана ўсклікнуў Том.

— Яна дзесяць гадоў ні пра што іншае не гаворыць, — на хвілю ён прыхіліўся спінай да бензакалонкі, схваўшы галаву ў цень. — Цяперака яна ў мяне паедзе, хоча таго ці не. Я звязу яе адгэтуль.

Міма нас, узняўшы хмару пылу, пранеслася Томава машына, чыясьці рука паспела нам махнуць.

— Колькі з мяне? — рэзка спытаў Том.

— Пару дзён таму я пачуў пра яе адну забаўную рэч, — заўважыў Ёілсан. — Таму я і захацеў з'ехаць. Таму я і даймаю вас той машынай.

— Колькі з мяне?

— Долар дваццаць.

Бязлітасная духата прытупляла думкі. Якой жа цяжкай здалася тая хвіліна, перш чым я сцяміў, што Ёілсанавы падазрэнні яшчэ не прыпалі на Тома. Ёілсан высветліў толькі, што Міртл вядзе дваіное жыццё, прыхаванае недзе ў іншым свеце, далей ад ягоных вачэй. Гэта настолькі яго агаломшыла, што ён захварэў. Я глянуў на яго, потым на Тома, які сам не меней за гадзіну таму зрабіў такое самае адкрыццё. І тут мяне азарыла: якім бы ні было паходжанне альбо разумовыя здольнасці, людзі розняцца між сабою толькі адным — яны бываюць хворыя або здаровыя. Ёілсан быў хворы, дужа хворы, і меў настолькі недаравальна вінаваты выгляд, быццам зняславіў якуюсь дзяўчыну і кінуў бядачку з дзіцём на руках.

— Я прадам вам тую машыну, — сказаў Том. — Заўтра па абедзе яе вам адправяць.

У гэтым месцы заўжды, нават пры яркім дзённым святле, адчувалася нешта злавеснае, я міжвольна азірнуўся, нібы за спінай таілася небяспека. Вялізныя вочы доктара Т. Дж. Эклберга трымалі варту па-над навамі попелу, але неўзабаве я заўважыў, што крокаў за дзесяць за намі сочыць іншая пара пільных вачэй.

Фіранка ў адным з вокнаў над гаражом адсунулася, адтуль у нашу машыну ўперылася Міртл Ёіл-

сан. Не здольная адвесці вачэй, Міртл не заўважала, што на яе таксама глядзяць. Адно пачуццё на яе твары змянялася другім, марудна, як прадметы на фатаграфіі падчас праяўлення. Выраз яе твару быў наўздзіў мне знаёмы — я не раз бачыў яго на тварах іншых жанчын, але гэтым разам ён падаўся мне беспрычынным і незразумелым, аж пакуль я не здагадаўся, што пашыраныя ад раўнівага жаху вочы Міртл упіваліся не ў Тома, а ў Джордан Бэйкер, якую яна прыняла за ягоную жонку.

Няма ў свеце большага хаосу, чым хаос, народжаны сціплым розумам. Калі мы ад'ехалі ад запраўкі, Том павёў, нібы яго гналі гарачымі ўдарамі панікі. Яшчэ гадзіну таму ягоная жонка і каханка знаходзіліся ў непарушнай бяспецы, а цяпер яны імкліва выслізгвалі з ягоных рук. Нутранае чуццё прымусіла яго паддаць газу, каб, па-першае, дагнаць Дэйзі і, па-другое, з'ехаць урэшце ад Ёілсана. Мы імчалі ў бок Асторыі з хуткасцю пяцьдзясят міль у гадзіну, пакуль не ўбачылі знаёмую сінюю машыну, якая няспешна ехала між апорных паляў надземнае чыгункі.

— У кінатэатрах на Пяцідзясятнай вуліцы заўжды прахалодна, — сказала Джордан. — Люблю Нью-Ёрк улетку, калі па абедзе ўсе з яго з'язджаюць. Ёсць тады ў ім нешта такое юрлівае, пераспелае —

толькі рукі падсунь, і найдзівоснейшыя плады самі ў іх упадуць.

Слова «юрлівае» яшчэ больш устрывожыла Тома, але перш чым ён знайшоўся з адказам, сіняя машына затармазіла, і Дэйзі махнула нам рукой, каб мы да іх пад'ехалі.

— Куды едзем? — гукнула яна.

— Можа, у кіно?

— Там так гарача, — абурылася яна. — Вы сабе едзьце. А мы тут пакатаемся і пад'едзем да вас пазней, — яна хацела абярнуць усё на жарт. — Сустрэнемся тады на рагу якой-небудзь вуліцы. Вы мяне пазнаеце: у мяне ў зубах будуць дзве цыгарэты.

— Не будзем спрачацца пасярод дарогі, — раздражнёна абазваўся Том, калі за намі абурана засігналіў грузавік. — Едзьце за мной да «Плазы», гэта на поўдзень ад Цэнтральнага парку.

Па дарозе ён зрэчас азіраўся і шукаў вачыма іхнюю машыну, а калі яны затрымліваліся на скрыжаванні, ён збаўляў хуткасць, пакуль яны зноў не з'явяцца ў полі зроку. Пэўна, ён баяўся, што яны нырнуць у бакавы завулак і назаўжды знікнуць з яго нага жыцця.

Але яны не ўцяклі. Яшчэ цяжэй было, аднак, патлумачыць, чаму мы ўсе разам вырашылі зняць нумар-люкс у гатэлі «Плаза».

Мне дрэнна згадваюцца падрабязнасці зацяжнае бурнае спрэчкі, у канцы якой мы апынуліся ў тым нумары, але я і сёння выразна, усім целама памятаю, як мая бялізна, нібы слізкая змяя, вілася вакол маіх ног і халодныя кропелькі поту іншым разам скочваліся па спіне падчас спрэчкі. Пачалася яна з прапановы Дэйзі зняць пяць ваннак пакояў і прыняць халодную ванну, але ўрэшце мы спыніліся на больш практычнай ідэі «ўрымсціцца дзе-небудзь і выпіць мятнага кактэйлю з лёдам». Мы ўсё паўтаралі, якая гэта «вар’яцкая мысля», бязладным хорам загаворвалі з разгубленым парцье і думалі — ці ўдавалі, што думалі, — што нам вельмі весела...

Нумар быў вялізны і задушлівы, і хоць ужо было пасля чацвёртай, у адчыненыя вокны веяла гарачым пахам кустоў з парку. Дэйзі падышла да люстэрка і, стаўшы да нас спінай, пачала папраўляць прычоску.

— Шыкоўныя апартаменты, — пачціва прашаптала Джордан, і ўсе засмяяліся.

— Адчыніце яшчэ адно акно, — загадала Дэйзі, не абарочваючыся.

— А болей няма.

— Тады трэба патэлефанаваць, каб прынеслі сякеру...

— Не думаць пра спёку — вось што трэба, — груба сказаў Том. — Ад твайго ныцця ў дзесяць разоў гарачэй.

Ён разгарнуў ручнік і паставіў на стол прывезеную пляшку віскі.

— Чаму вы не пакінеце яе ў спакоі, дружа? — абазваўся Гэтсбі. — Гэта ж вы хацелі паехаць у горад.

На імгненне ўсё сціхла. Тэлефонны даведнік упаў з кручка і пляснуўся на падлогу, на што Джордан прашаптала: «Прабачце», — але цяпер ніхто не засмяяўся.

— Я падыму, — сказаў я.

— Я падняў, — Гэтсбі разгледзеў парваны шнур, зацікаўлена гмыкнуў і кінуў даведнік на крэсла.

— Любіце ж вы гэтае слаўцо, — востра заўважыў Том.

— Якое?

— Вось гэтае — «дружа». Дзе вы яго падчапілі?

— Слухай сюды, Томе, — Дэйзі адварнулася ад люстра. — Будзеш і далей такім грубым, то я ні на хвіліну тут не застануся. Пазвані лепей уніз і папрасі лёду на мятны кактэйль.

Том зняў слухаўку, і ў тое самае імгненне грывнуў выбух шчымлівае духаты — з бальнае залы пад намі данесліся ўрачыстыя акорды вясельнага марша Мендэльсона.

— Вы толькі сабе ўявіце — граць вяселле ў такую спёку! — прыгнечана ўсклікнула Джордан.

— Гэта яшчэ што — я выйшла замуж у сярэдзіне чэрвеня, — згадала Дэйзі. — У чэрвені! У Луісвілі! Нехта тады нават самлеў. Хто тады самлеў, Томе?

— Білокі, — хутка адказаў ён.

— Так, яго звалі Білокі. «Блокс» Білокі, былы баксёр — я сур'ёзна! — і родам быў з Білокі, штат Тэнесі.

— Яго тады аднеслі да нас, — падхапіла Джордан, — таму што мы жылі за два двары ад царквы. Пражыў ён у нас тры тыдні, пакуль тата не даў яму зразумець, што час вымятацца. Назаўтра, пасля ягонага ад'езду, тата памёр, — памаўчаўшы, яна хуценька дадала, нібы сказала нешта непрыстойнае: — Адно з другім ніяк не звязана.

— Быў у мяне знаёмец, Біл Білокі з Мемфіса, — сказаў я.

— Гэта ягоны стрыечны брат. За тых тры тыдні я паспела вывучыць увесь іхні радавод. Ён падарыў мне алюмініевую клюшку, я і сёння ёй гуляю.

Музыка ўнізе змоўкла, пачалася цырымонія. У акно рынула водгулле доўгіх воплескаў, іх перарвалі воклічы «Ур-р-раа!», затым нарэшце ўжарыў джаз, і пачаліся танцы.

— Старыя мы сталі, — сказала Дэйзі. — Былі б маладыя — даўно б ускочылі і пайшлі танцаваць.

— Але ж Білокі, — заўважыла Джордан. — Адкуль ты яго знаеш, Томе?

— Білокі? — яму было цяжка адарвацца ад сваіх думак. — Я яго знаць не знаў. Ён быў з боку Дэйзі.

— Няпраўда, — запярэчыла яна. — Ды я яго раней у вочы не бачыла. Ён жа прыехаў з усімі на вашым цягніку.

— Але ён сказаў, што ён — твой знаёмы. Сказаў, што вырас у Луісвілі. Эйза Бёрд прывёз яго ў апошняю хвіліну і спытаў, ці знойдзеца яму месца ў вагоне.

Джордан усміхнулася.

— Мабыць, ён тады праехаў дадому за так. Мне ён раскажаў, што быў старастам вашага курса ў Елі.

Мы з Томам тупа пераглянуліся.

— Білокі?

— Па-першае, у нас адвеку ніякага старасты не было...

Гэтсбі нервова пагрукаў мыскам чаравіка па падлозе, Том раптам да яго павярнуўся.

— Дарэчы, містар Гэтсбі, вы, здаецца, вучыліся ў Оксфардзе.

— Не зусім так.

— О! А мне казалі, што вы там вучыліся.

— Так, вучыўся.

Усе на хвілю замоўклі. А потым — голас Тома, недаверлівы і зневажальны:

— Пэўна, вы там вучыліся тады, калі Білокі быў у Нью-Хэйвене.

Усе замоўклі зноў. У дзверы пагрукаў афіцыянт, ён прынёс тоўчаную мяту і лёд, цішыню парушылі толькі ягонае «калі ласка» і ціхае рыпенне дзвярэй, якія за ім зачыніліся. Нарэшце гэта загадкавая дэталі з жыцця Гэтсбі стане вядомай.

— Я ж вам казаў, што вучыўся там, — мовіў Гэтсбі.

— Гэта я чуў, але хацелася б ведаць, калі тое было.

— У дзевятнаццатым годзе, прабываў там толькі пяць месяцаў. Менавіта таму я не магу сцвярджаць, што вучыўся ў Оксфардзе.

Том абвёў усіх вачыма, каб пераканацца, што мы падзяляем ягоны недавер. Але мы ўсе глядзелі на Гэтсбі.

— Пасля перамер'я некаторым афіцэрам прапанаваў такую магчымасць, — працягнуў ён. — Мы маглі паступаць у любы ўніверсітэт Англіі ці Францыі.

Я ўжо было хацеў усхапіцца і паляпаць яму па плячы. Ува мне ў чарговы раз узнялася новая хваля безагаворачнага да яго даверу.

Дэйзі — з лёгкай усмешкай — паднялася і падышла да стала.

— Адкаркуй віскі, Томе, — загадала яна. — Я змяшаю табе мятнага кактэйлю. Каб не строіў больш з сябе такога дурня... А якая мята! Цуд!

— Чакай, — агрызнуўся Том, — я хачу задаць містару Гэтсбі яшчэ адно пытанне.

— Задавайце, — ветліва сказаў Гэтсбі.

— Вы што, хочаце ўчыніць nelaды ў маім доме? Урэшце Гэтсбі дамогся свайго — карты былі раскрытыя.

— Ніякія nelaды ён не чыніць, — вочы Дэйзі адчайна перабягалі з аднаго на другога. — Калі хто і чыніць nelaды, то толькі ты. Прашу, трымай сябе ў руках.

— Трымай сябе ў руках! — агаломшана паўтарыў Том. — І што мне тады, па-твойму, далей? Сядзі і глядзі, як містар Невядома-Хто з Невядома-Адкуль круціць любошчы з маёй жонкай. Не, такога вы ад мяне не дачакаецеся... Сёння вы кпіце з сям'і і яе традыцый, а заўтра затопчаце ў гразь усё, а там хай ужо чорныя мяшаюцца з белымі.

Распалены ўласнай бязглуздай прамовай, ён адчуваў сабе адзіным ваяром на апошняй барыкадзе цывілізацыі.

— Дык мы ўсе тут белыя, — прамармытала Джордан.

— Вядома, папулярным мяне не назавеш. Я не лажу вялікіх вечарын. Відаць, у наш час, каб займець сяброў, трэба ператварыць свой дом у свінарню.

Мяне — усіх нас — апанавала злосць, але што-раз, як ён разяўляў рот, я насілу стрымліваўся, каб

не засмяцца. Мяжа паміж распуснікамі і маралістам такая тонкая!

— А зараз, дружа, слухайце сюды, — пачаў Гэтсбі. Але Дэйзі скеміла, куды ён вёў.

— Прашу, не трэба! — бездапаможна перапыніла яна. — Давайце ўсе паедзем дадому. Чаму нам проста не паехаць дадому?

— Выдатна, — узняўся я. — Давай, Томе. Піць усё адно ніхто не хоча.

— Я хачу ведаць, што меў сказаць мне містар Гэтсбі.

— Ваша жонка вас не кахае, — сказаў Гэтсбі. — Яна ніколі вас не кахала. Яна кахае мяне.

— Вы звар'яцелі! — машынальна ўсклікнуў Том.

Гэтсбі скочыў на ногі, ён аж трымцеў ад узбуджэння.

— Яна ніколі вас не кахала, чуеце? — крычаў ён. — Яна выйшла за вас толькі таму, што я быў бедны і яна стамілася мяне чакаць. Гэта была жахлівая памылка, але глыбока ў душы яна ніколі не кахала нікога, акрамя мяне!

На гэтым мы з Джордан паспрабавалі выйсці, але Том і Гэтсбі, адзін непахіснейшы за другога, настойвалі на тым, каб мы засталіся — нібы даючы зразумець, што ім няма чаго ўтойваць і што для ўсіх нас гэта прывілея — быць сведкамі іхняе эмацыйнае баталіі.

— Дэйзі, сядзь, — Том марна сіліўся надаць свайму голасу бацькоўскі тон. — Што тут адбываецца? Я хачу ўсё ведаць.

— Я вам ужо казаў вам, што тут адбываецца, — мовіў Гэтсбі. — Пяць гадоў як адбываецца — а вы і не заўважалі.

Том рэзка павярнуўся да Дэйзі.

— Ты што, пяць гадоў сустракаешся з гэтым тыпам?

— А вось і не, — адказаў Гэтсбі. — Не, сустракацца мы не маглі. Але ўвесь гэты час мы кахалі адно аднаго, дружа, а вы і не ведалі. Часам мне рабілася смешна... — але ў ягоных вачах не было і намёку на смех. — ...ад таго, што вы нічога не ведалі.

— І гэта ўсё? — Том па-святарску перабіраў тоўстымі пальцамі і адкінуўся на спінку крэсла. — Вы звар'яцелі! — выбухнуў ён. — Адкуль мне ведаць, што там адбывалася пяць гадоў таму, калі я знаць не знаў Дэйзі. І дзяры мяне ліхая, я не ўцямлю, як у вас атрымалася да яе падысці, хіба што вы дастаўлялі прадукты з бакалеі ёй пад заднія дзверы. Але ўсё астатняе — клятая богам хлусня. Дэйзі кахала мяне, калі мы ажаніліся, і кахае мяне цяпер.

— Не, — хітнуў галавой Гэтсбі.

— Так, кахае. Адзінае што: часам як уб'е сабе ў галаву якуюсь дуроту, дык і не цяміць тады, што робіць, — ён заківаў з выглядам знаўцы. — Больш

за тое, я таксама яе кахаю. Іншым разам, бывае, пайду ў загульчык і нараблю глупстваў, але я заўжды вяртаюся да яе і кахаю толькі яе адну.

— Ну ты і брыдота, — сказала Дэйзі. Яна павярнулася да мяне, і яе гнеўны, на паўтону ніжэйшы голас ахапіў увесь пакой. — Ведаеш, чаму мы з'ехалі з Чыкага? Дзіва, што ніхто яшчэ не данёс табе гэтую гісторыю пра ягоняя загульчкі.

Гэтсбі перайшоў пакой і стаў ля яе.

— Дэйзі, усё скончана, — сур'ёзна прамовіў ён. — Які цяпер сэнс? Проста скажы яму праўду — скажы, што ніколі яго не кахала, — і ўсё забудзецца назаўжды.

Яна глянула на яго невідучымі вачыма.

— Сапраўды... як... як я магла яго кахаць?..

— Ты ніколі яго не кахала.

Дэйзі завагалася. Яна з умольным выразам у вачах глянула на Джордан, потым на мяне, нібы толькі цяпер зразумела, што робіць, — і нібы ніколі, ад самага пачатку і да цяперашняга, не хацела нічога рабіць. Але цяпер усё зроблена. Ужо запозна.

— Я ніколі яго не кахала, — з адчувальнай неахвотай прамовіла яна.

— Нават у Капіялані? — раптам спытаў Том.

— Не.

З бальнае залы пад намі на гарачых хвалях паветра даносіліся прыглушаныя задушлівыя акорды.

— Нават у той дзень, калі я нёс цябе на руках з Панч-Боўла, каб ты не намачыла чаравікаў? — у ягоным голасе гучала хрыплая пяшчота. — Дэйзі?

— Прашу, не трэба, — прамовіла яна холадна, але ўжо без злосці. І паглядзела на Гэтсбі. — Вось, Джэю, — сказала яна і захацела запаліць цыгарэту, але яе рука трымцела. Раптам яна кінула цыгарэту і запаленую сярнічку на дыван. — Ты патрабуеш зашмат! — закрычала яна на Гэтсбі. — Я кахаю цябе цяпер. Хіба гэтага мала? Я не магу змяніць таго, што было, — яна бездапаможна расплакалася. — Калісьці я кахала яго, але я кахала і цябе таксама.

Гэтсбі шырока расплюшчыў вочы, потым заплюшчыў іх.

— І мяне таксама? — паўтарыў ён.

— Нават гэта хлусня! — раз'ярыўся Том. — Ды яна не ведала, ці жывы вы ўвогуле. Ну і... нас з Дэйзі звязвае такое, пра што вы ніколі не даведаецеся, такое, што ніколі не забудзецца.

Словы, падавалася, наносілі Гэтсбі фізічны боль.

— Я хачу пагаварыць з Дэйзі сам-насам, — папрасіў ён. — Яна вельмі ўсхваляваная і...

— Нават сам-насам я не скажу, што ніколі не кахала Тома, — жаласна прызналася яна. — Гэта было б няпраўдай.

— Вядома, гэта няпраўда, — пагадзіўся Том.

Яна павярнулася да мужа.

— Нібы для цябе гэта нешта значыць, — сказала яна.

— Ясная рэч, значыць. Надалей я буду болей пра цябе клапаціцца.

— Вы не разумеете, — сказаў Гэтсбі з панічнымі ноткамі ў голасе. — Вам болей не давядзецца пра яе клапаціцца.

— Няўжо? — Том вырачыў вочы і засмяяўся. Ён зноў авалодаў сабой. — Чаму гэта?

— Дэйзі пойдзе ад вас.

— Глупства.

— Так, пайду, — з бачным намаганнем пацвердзіла яна.

— Нікуды яна не пойдзе! — Томавы словы раптам навіслі над Гэтсбі. — Дакладна не да звычайнага круцяля, які думае надзець ёй на палец скрадзеныя пярсцёнак.

— Я гэтага не вынесу! — закрычала Дэйзі. — Прашу вас, паехалі адгэтуль.

— Увогуле, хто вы такі? — не сунімаўся Том. — Вы з хеўры Маера Вулфшайма, гэта мне вызнаць атрымалася. Я правёў невялічкае расследаванне па вашых аферах, а заўтра выведаю яшчэ болей.

— Выведвайце колькі хочаце, дружа, — спакойна адказаў Гэтсбі.

— Ведаю я гэтыя вашыя «аптэкі», — Том павярнуўся да нас і выпаліў: — Яны з гэтым Вулфшаймам

паскупілі вулічныя аптэкі тут і ў Чыкага і цяпер прадаюць там спірт з-пад прылаўка. І гэта толькі адзін фокус. Я толькі глянуў і зразумеў — бутлегер. І як бачыце, быў недалёка ад праўды.

— І што з таго? — ветліва сказаў Гэтсбі. — А ваш сябар Ёлтэр Чэйс, здаецца, не дужа пераймаўся, калі далучыўся да нашае справы.

— І таму вы кінулі яго на волю лёсу? Глядзелі, як ён цэлы месяц сядзеў у турме ў Нью-Джэрсі. Божа! Чулі б вы, што Ёлтэр пра вас кажа!

— Дружа, да нас ён прыйшоў без цэнта ў кішэні. І радаваўся любой нагодзе ўзлезці хоць на якія грошы.

— Не называйце мяне «друзам»! — закрычаў Том. Гэтсбі прамаўчаў. — За незаконныя таталізатары Ёлтэр таксама мог бы запхнуць вас за краты, але Вулфшайм запалохаў яго настолькі, што ён ляпу баіцца разявіць.

На твар Гэтсбі вярнуўся нязвыклы, але ў чымсьці цьмяна знаёмы выраз.

— Але афера з аптэкамі аказалася дробяззю, — марудна працягнуў Том, — цяпер жа вы ўпрэгліся ў такое, пра што Ёлтэр пабаяўся распавесці.

Я глянуў на Дэйзі, якая з жахам у вачах таропілася некуды паміж Гэтсбі і мужам, а Джордан узняла падбародак, быццам на ягоным кончыку стаяла нешта, гатовае ў любое імгненне страціць раўнавагу

і ўпасці. Я развярнуўся да Гэтсбі і ажно спужаўся: у яго быў такі выгляд — і я кажу гэта з усёй пагардай да закідаў, так і гэтак абгавораных у ягоным садзе, — быццам ён сапраўды «забіў чалавека». З хвілю выраз ягонага твару можна было патлумачыць толькі такой неверагоднай прычынай.

Хвіля мінула, і Гэтсбі ўсхвалявана загаварыў, звяртаючыся да Дэйзі, адмаўляючы ўсё і баронячы сваё імя ад абвінавачанняў, нават непрамоўленых. Але з кожным ягоным словам яна ўсё больш і больш замыкалася ў сабе. І тады ён здаўся. Надвячорак імчаў далей, і толькі задушаная мара працягвала свой бой, сілячыся дацягнуцца да недасягальнага, адчайна і безнадзейна прабіцца да голасу, які губляўся ў іншым канцы пакоя.

І голас той зноў папрасіў:

— Калі ласка, Томе! Паехалі! Я больш не вынесу.

Спалоханыя вочы Дэйзі выдавалі, што ўсе яе намеры, уся колішняя адвага сцерлася.

— Вы, Дэйзі, едзьце дадому папераду, — сказаў Том. — У машыне містара Гэтсбі.

Яна ўстрыможана зірнула на Тома, на ягоным твары застыў выраз велікадушнае пагарды.

— Едзьце. Ён больш цябе не патурбуе. Думаю, ён зразумеў, што гэтая ягоная саманадзейная інтрыжка скончылася.

Яны сышлі моўчкі, надломленыя, нязначныя, адрынутыя, як прывіды, ад усяго, нават ад нашага спачування.

Праз хвілю Том узняўся і пачаў загортаць у ручнік неадкаркаваную пляшку віскі.

— Глынуць не хочаце? Джордан?.. Ніку?

Я не адказаў.

— Ніку? — яшчэ раз спытаў ён.

— Што?

— Глынуць не хочаш?

— Не... Я толькі што ўспомніў. Сёння мой дзень народзінаў.

Мне споўнілася трыццаць. Перада мной распасцёрся ашаламляльны ў сваёй злавеснасці шлях наступнага дзесяцігоддзя.

Было а сёмай, калі мы селі ў машыну і рушылі да Лонг-Айленда. Том, заліваючыся шчаслівым смехам, без упыну нешта расказваў, але да нас з Джордан ягоняя словы даносіліся нібы здалёк, як галасы незнаёмцаў на ходніку або як грукат надземнае чыгункі. Людское спачуванне мае свае межы, і мы з палёгкай пакідалі ззаду трагічныя сваркі і звадкі блякнуць у гарадскіх агнях. Трыццаць. А што наперадзе? Дзесяць гадоў самоты, парадзелы спіс нежанатых сяброў, рэдкія нагоды для веселасці, рэдкія валасы на галаве. Але побач была Джордан, якой у адрозненне ад Дэйзі ставала клёку на тое, каб

не валачы за сабой з года ў год багаж даўно забытых мар. Калі мы выехалі на цёмны мост, яе патухлы твар ляніва прыпаў да майго пляча, і жахлівае ўсведамленне таго, што мне трыццаць, паволі згасла пад супакойлівы поціск яе рукі.

Так мы ехалі насустрач смерці праз халадлівае сутонне.

Падчас следства галоўным сведкам быў малады грэк Мікаэліс, уладальнік кавярні каля попелыных гор. Праспаўшы ўвесь спякотны дзень да пачатку шостага, ён пашыбаваў да гаража. Джордж Ёілсан сядзеў у канторцы хворы, сапраўды хворы — яго калаціла па ўсім целе, твар пабляк і зліўся з шэрымі валасамі. Мікаэліс параіў яму ісці ў ложак, але Ёілсан адмовіўся, сказаўшы, што тады ён можа прапусціць якую-небудзь падпрацоўку. Пакуль сусед спрабаваў пераканаць яго, над галавой нешта моцна грывнула.

— Гэта мая жонка, я зачыніў яе намерсе, — спакойна патлумачыў Ёілсан. — Хай пасядзіць там да паслязаўтра, а потым мы адсюль з'язджаем.

Мікаэліс здзівіўся: чатыры гады яны былі суседзямі, але ён і падумаць не мог, што Ёілсан здольны сказаць нешта падобнае. Ёілсан заўжды здаваўся яму мужчынам вечно змардаваным: калі не працуе, то сядзіць у крэсле перад дзвярыма і ўзіраецца

ў людзей і машыны, якія сноўдаюць сюды-туды па дарозе. Загаварыць з ім — ён заўсёды ўсміхнецца ў адказ прыветнаю бясколернаю ўсмешкай. Сам сабе не гаспадар, ім кіравала жонка.

Вось Мікаэліс і паспрабаваў вызнаць, што здарылася, але Ёілсан ні слова не прамовіў — замест гэтага ён пачаў кідаць на госьця скосыя падзроныя позірк і пытацца, дзе ён быў а той ці той гадзіне таго ці таго дня. Мікаэлісу зрабілася няёмка, але тут ён убачыў, як да ягонае кавярні ідзе колькі рабочых, і таму скарыстаўся нагодай і даў ходу з гаража, паабяцаўшы сабе вярнуцца пазней. Але так і не вярнуўся. Пэўна, проста забыў. А калі зноў выйшаў на двор пасля сёмай, то прыгадаў размову, бо пачуў з гаража гучны і раззлаваны голас місіс Ёілсан.

— Ну давай, бі мяне! — крычала яна. — Рукамі, нагамі! Бі, ты баязлівы цюхцяй!

Праз імгненне яна, махаючы рукамі, з крыкам выбегла на пацямнелую дарогу; не паспеў ён адбегчыся ад дзвярэй, як усё было скончана.

«Машына смерці», як яе потым празвалі газетчыкі, нават не прыпынілася; яна выруліла з загусцелае цемры, на імгненне яе трагічна занесла ўбок, потым яна знікла за паваротам. Мікаэліс нават колеру яе не разгледзеў — першаму паліцэйскаму ён сказаў, што яна светла-зялёная. Другая машына,

якая ехала ў Нью-Ёрк, спынілася ярдаў за сто, з яе выскачыў кіроўца і пабег туды, дзе Міртл Ёілсан, так жорстка пазбаўленая жыцця, памірала пасярод дарогі і яе густая цёмная кроў мяшалася з пылам.

Мікаэліс і кіроўца першымі да яе падбеглі, разарвалі яшчэ мокрую ад поту блузку і ўбачылі, што яе левая грудзь звісае, як адрэз тканіны, і што прыслухоўвацца да сэрца было ўжо марна. Яе рот быў шырока растулены і парваны ў куточках, нібы яна адным махам выдыхнула ўвесь неабсяжны запас жыццёвых сіл, якія так доўга збірала.

Мы здалёк убачылі аўтамабілі і натоўп людзей.

— Аварыя! — сказаў Том. — Добра. Хоць на чымсьці Ёілсан разжывецца.

Ён збавіў хуткасць, хоць і не збіраўся прыпыняцца, але калі мы пад'ехалі бліжэй, маўклівыя скамянелыя твары людзей перад гаражом прымусілі яго ўдарыць па тармазах.

— Мы толькі зірнём, што там, — няпэўна прамовіў ён. — Толькі зірнём.

І тут я пачуў немае завыванне, якое безупынна даносілася з гаража і якое, калі мы выйшлі з машыны і падышлі да дзвярэй, злілося ў словы «Божа мой!», якія зноў і зноў душыліся працяглымі стогнамі.

— Здарылася нешта кепскае, — усхвалявана сказаў Том.

Ён стаў на дыбачкі і паверх галоў зазірнуў у гараж, асветлены самотнай жоўтай лямпачкай у закратаваным каўпаку, які гайдаўся пад столлю. У ягоным горле раптам нешта хрыпла булькнула, і ён, расштурхаўшы людзей сваімі магутнымі рукамі, праклаў шлях наперад.

Натоўп незадаволеная замармытаў і тут жа самкнуў строй зноў; з хвіліну мне нічога не было бачна. А потым новая хваля цікаўных націснула ззаду, і раптам мяне з Джордан прапхнулі ўсярэдзіну.

Цэла Міртл Ёілсан ляжала на варштаце ля сцяны, завернутае ў дзве прасціны, быццам нягледзячы на спякотны вечар яна пакутавала ад прастуды, Том, спінай да нас, схіліўся над ёй і застыў. Побач стаяў заліты потам паліцэйскі з матацыклетнай брыгады і старанна запісваў імёны і прозвішчы ў нататнік. Надрывістыя галашэнні гучна адбіваліся ад голых сцен гаража, і я спачатку не мог зразумець, адкуль яны даносяцца, пакуль не ўбачыў Ёілсана. Ён стаў у дзвярах свае канторкі і, трымаючыся абаруч за вушак, хістаўся ўзад-уперад. Хтосьці ціха яму нешта казаў і час ад часу спрабаваў пакласці яму руку на плячо, але Ёілсан нічога не бачыў і не чуў. Ён марудна пераводзіў позірк з разгайданае лямпачкі на тое, што ляжала на варштаце пры сцяне, а потым зноў спуджана кідаў вачыма назад на лямпачку, увесь час заходзячыся прарэзлівым поўным жаху крыкам.

— Бо-ажа мой! Бо-ажа мой! Бо-ажа мой! Бо-ажа мой!

Том рэзка падняў галаву і, абвёўшы гараж шкляным позіркам, нешта неразборліва прамармытаў паліцэйскаму.

— М... А... Ё... — вымаўляў паліцэйскі літары прозвішча. — О...

— Не, Р... — выправіў яго мужчына. — Маўро...

— Слухайце! — нястрымана прасіпеў Том.

— Р... — працягваў паліцэйскі. — Р...

— Г...

— Г... — Томава шырокая далонь цяжка лягла яму на плячо, і ён узняў позірк. — Чаго вам, хлопча?

— Як гэта здарылася? Скажыце мне, як гэта здарылася!

— Яе збіла машына. Забіла на месцы.

— Забіла на месцы, — паўтарыў Том, патупіўшы вочы.

— Яна выбегла на дарогу. А той вылюдак нават не прыпыніўся.

— Было дзве машыны, — сказаў Мікаэліс, — адна ехала туды, другая адтуль, разумеете?

— Адтуль і куды? — жыва запытаў паліцэйскі.

— У розныя кірункі. Ну, і яна... — ён узняў быў руку ў бок просцін, але спыніўся і апусціў руку. — Яна выбегла, а тая машына, што ехала з Нью-Ёрка,

гнала міль трыццаць-сорак у гадзіну — і такая бах у яе.

— Як завецца гэтае месца? — спытаў паліцэйскі.

— Ды ніяк не завецца.

Да іх падышоў бледны добра апрануты негр.

— Машына была жоўтая, — сказаў ён. — Вялікая жоўтая машына. Новая.

— Вы бачылі аварыю, — спытаў паліцэйскі.

— Не, але машына пранеслася міма мяне, гнала болей за сорак. Хутчэй пяцьдзясят-шэсцьдзясят.

— Падыдзіце сюды, мне трэба вашае прозвішча. Цішэй! Дайце мне запісаць ягонае прозвішча.

Урыўкі гэтае размовы, відаць, сягнулі вуха Ёілсана, які ўсё яшчэ гайдаўся ў дзвярах канторкі, бо раптам ягонае надрывістае галашэнне ператварылася ў іншае:

— Можаце мне не казаць, што гэта была за машына! Я ведаю, ведаю!

Я не спускаў вачэй з Тома і заўважыў, як на ягонай спіне пад пінжаком напаяліся цягліцы. Ён хуценька падышоў да Ёілсана, стаў перад ім і схопіў яго за плечы.

— Супакойцеся, вазьміце сябе ў рукі, — паспрабаваў ён суцешыць яго сваім хрыплым голасам.

Ёілсан глянуў на Тома і хацеў быў стаць навыцяжку, але калені ў яго падагнуліся, і ён ледзь не ўпаў, калі б Том яго не падхапіў.

— Паслухайце, — Том злёгка яго страсянуў. — Я прыехаў сюды толькі што з Нью-Ёрка. Я прыгнаў вам сваю старую машыну, пра якую мы гаварылі. Тая жоўтая машына, на якой я прыязджаў сюды днём, яна не мая, чуеце? З вечара я больш яе не бачыў.

Толькі мы з неграм расчулі, што ён кажа, бо стаялі даволі блізка, але тон ягоных слоў насцярожыў паліцэйскага, і ён звёў на яго грубы позірк.

— Пра што гэта ён? — спытаў ён.

— Я — ягоны сябар, — Том павярнуў галаву, не выпускаючы Ёілсана з рук. — Ён кажа, што ведае машыну... Гэта была жоўтая машына.

Невыразны ўнутраны імпульс прымусіў паліцэйскага акінуць Тома падазроным позіркам.

— А якога колеру ваша машына?

— Сіняга. Сіні кадылак.

— Мы ехалі напрасткі з Нью-Ёрка, — сказаў я.

Хтосьці з тых, хто ехаў следам за намі, пацвердзіў мае словы, і паліцэйскі адварнуўся.

— Ну, як там правільна пішацца вашае прозвішча...

Том узняў Ёілсана, як ляльку, аднёс яго ў канторку, пасадзіў на крэсла і вярнуўся.

— Хай хто-небудзь зойдзе і пасядзіць з ім! — уладна гукнуў ён. Ён пачакаў хвілю, і два мужчыны, якія стаялі бліжэй да яго, пераглянуліся і неахвотна зайшлі ў пакой. Том зачыніў за імі дзверы і сышоў

з прыступкі, пазбягаючы позіркам варштат. Ідучы паўз мяне, ён шапнуў:

— Выходзім.

Самаўпэўнена і амаль па-гаспадарску ён праштурхоўваўся скрозь натоўп, мы ціснуліся за ім ззаду, міма нас з валізкай у руках праскочыў доктар, па якога, невядома на што спадзяваючыся, паслалі паўгадзіны таму.

Да павароту Том ехаў павольна, а за ім уціснуў педаль газу да канца, і мы рванулі ў цемру ночы. Неўзабаве я пачуў ціхі хрыплы ўсхліп і ўбачыў, як па Томавым твары ліліся слёзы.

— Кляты баязлівец! — скавытаў ён. — Нават не прыпыніўся!

Дом Б'юкэнанаў раптам выплыў нам насустрач праз цёмныя шапаткія дрэвы. Том спыніў машыну перад верандай і ўзняў позірк на другі паверх, дзе між вінаградных лоз свяціліся два акны.

— Дэйзі дома, — сказаў ён. Мы выйшлі з машыны, ён глянуў на мяне і злёгка насупіўся. — Трэба было падкінуць цябе да Вэст-Эга, Ніку. Сёння мы ўсё адно нічога не зладзім.

Яго нібы падмянілі — ён гаварыў разважліва і рашуча. Пакуль мы ішлі залітай месячным святлом жвіровай дарожкай да веранды, Том коратка, абрывіста распарадзіўся:

— Я выклічу табе таксі дадому. Пакуль машына пад'едзе, можаш пайсці з Джордан на кухню і загадаць прынесці вячэру. Калі хочаце, — ён адчыніў дзверы. — Заходзьце.

— Не, дзякуй. Проста замоў таксі, калі ласка. Я пачакаю на дварэ.

Джордан паклала далонь мне на плячо.

— Ніку, ты не зойдзеш?

— Не, дзякую.

Я пачуваўся крыху ніякавата і хацеў пабыць на самоце. З хвілю Джордан памарудзіла.

— Яшчэ толькі палова на дзясятую, — сказала яна.

Ліха на мяне, калі я зайду! За дзень мне абрыдзела не толькі таварыства Б'юкэнанаў, але нечакана для мяне — і Джордан. Пэўна, яна прачытала нешта падобнае на маім твары, таму рэзка развярнулася, узбегла па сходах на тэрасу і знікла ў доме. Я праседзеў колькі хвілін, ашчаперыўшы рукамі скроні, пакуль не пачуў з дома голас лёкая, які выклікаў па тэлефоне таксі. Тады я памалу паклыпаў дарожкай ад дома, вырашыўшы пачакаць таксі ля брамы.

Я не прайшоў і дваццаці крокаў, як нехта паклікаў мяне па імю, і на дарожку між кустамі выйшаў Гэтсбі. Пэўна, я быў тады зусім разгублены, таму што ў галаве засела толькі адна думка: як прыгожа ззяе пад месячным святлом ягоны ружовы гарнітур.

— Што вы тут робіце? — спытаў я.

— Нічога, дружа. Проста стаю.

Чамусьці гэты занятак падаўся мне нікчэмным. Адкуль было ведаць, што праз імгненне ён не кінецца рабаваць дом? Я б не здзівіўся, калі б у цёмным кустоўі за ім мільганулі злосныя твары «людзей Вулфшайма».

— Вы што-небудзь бачылі ў дарозе? — праз хвіліну спытаў ён.

— Так.

Ён вагаўся.

— Забітая?

— Так.

— Я так і думаў; і Дэйзі так сказаў. Ёй лепей адразу пра ўсё даведацца. Шок яна перанесла даволі добра.

Ён гаварыў так, быццам адзіна важным было толькі тое, як Дэйзі ўсе перажыла.

— Да Вэст-Эга я дабраўся кружнымі дарогамі, — працягнуў ён, — і пакінуў машыну ў сваім гаражы. Здаецца, нас ніхто не ўбачыў, але, вядома, магу памыляцца.

Раптам я адчуў да яго такую непрыязь, што нават не сказаў, што ён не мае рацыі.

— Хто была тая жанчына? — спытаў ён.

— Яе прозвішча Ёілсан. Жонка ўладальніка гаража. Д'ябал, як гэта здарылася?

— Ведаеце, я не паспеў перахапіць стырно... — ён замоўк, і раптам я ўсё зразумеў.

— За стырном была Дэйзі?

— Так, — памарудзіўшы, адказаў ён, — але я, вядома, усё вазьму на сябе. Разумеете, калі мы выехалі з Нью-Ёрка, яна вельмі нервалалася і думала, што за стырном супакоіцца, а тая жанчына выбегла на нас акурат тады, калі мы разміналіся з машынай, якая ехала насустрач. Усё здарылася ў адно імгненне, мне ж здалося, што тая жанчына прыняла нас за сваіх знаёмых і хоча нам нешта сказаць. Спачатку Дэйзі вільнула ўбок ад яе, а тут машына ідзе насустрач, і яна разгубілася і крутанула назад. Толькі я схапіў стырно, як адчуў удар — напэўна, яе забіла на месцы.

— Яе парвала на кавалкі...

— Не трэба далей, дружа, — яго перасмыкнула. — Потым Дэйзі націснула на газ. Я папрасіў яе спыніцца, але яна не магла, тады я пацягнуў ручны тормаз. І яна панікла мне на калені, і далей павёў ужо я, — ён памаўчаў. — Заўтра ёй будзе лепей. А я проста пачакаю тут і пагляджу: што, калі ён пачне дакараць яе за ўсё, што адбылося? Яна зачынілася ў сваім пакоі, і калі ён паспрабуе зрабіць што-небудзь кепскае, то яна падасць сігнал святлом — выключыць і зноў уключыць.

— Ён не будзе яе чапаць, — сказаў я. — У яго цяпер іншае на думцы.

— Я не давяраю яму, дружа.

— І колькі вы збіраецеся тут прастаяць?

— Калі спатрэбіцца, то ўсю ноч. Прынамсі пакуль яны ўсе не лягуць спаць.

Тут я падумаў пра іншае. Што, калі Том даведаецца аб тым, што за стырном была Дэйзі? І ўбачыць у гэтым якую-небудзь сувязь... Ды ён што заўгодна можа ўбачыць. Я глянуў на дом: два ці тры акны на першым паверсе ярка свяціліся, з пакоя Дэйзі на другім паверсе лілося мяккае ружовае святло.

— Пачакайце тут, — сказаў я. — Я пайду гляну, ці ўсё спакойна.

Я прайшоў усцяж газона, акуратна перайшоў жвіровую дарожку і на дыбачках узняўся па сходах на тэрасу. Шторы ў гасцёўні былі адсунутыя, і я ўбачыў, што пакой пусты. Я прайшоў у іншы кут тэрасы, туды, дзе мы вячэралі тры месяцы таму ў чэрвені, там цяпер свяціўся маленькі прамавугольнік святла — відаць, акно каморы. Фіранка была зашморгнутая, але я знайшоў шчылінку між ёй і падаконнем.

Дэйзі і Том сядзелі адно супраць аднаго за кухонным сталом, на якім стаяла талерка з халоднай смажанай курыцай і дзве пляшкі элю. Ён настойліва даводзіў ёй нешта са свайго канца стала і, каб паказаць усю сур'ёзнасць сваіх намераў, накрыў далонню яе руку. Зрэдчас яна паглядала на яго і згодна ківала.

Ім было нявесела, курыца і эль стаялі некранутыя. Але і сумна ім не было. Ад усяе сцэны веяла натуральнай блізкасцю, і на першы погляд можна было падумаць, што яны пра нешта змаўляюцца.

Я на дыбачках сышоў з тэрасы і пачуў, як у цемры намацвала дарогу да дома маё таксі. Гэтсбі чакаў там, дзе я яго пакінуў.

— Што? Усё ціха? — устрывожана спытаў ён.

— Так, ціха, — я павагаўся. — Едзем лепей дадо-
му, вам трэба паспаць.

Ён закруціў галавой.

— Я пабуду тут, пакуль Дэйзі не пойдзе ў ложак.
Дабранач, дружа.

Ён сунуў рукі ў кішэні пінжака і зноў узяўся ўважліва сузіраць дом, быццам мая прысутнасць толькі замінала гэтаму ягонаму свяшчэннаму дазору. І я сышоў прэч, ён жа застаўся стаяць пад месячным святлом, якому не было чаго вартаваць.

РАЗДЗЕЛ ВОСЬМЫ

Усю ноч я не мог заснуць, стаяў туман, над водамі праліва безупынна раўла сірэна, і мяне, паўхво-рага, матляла паміж выродлівай рэчаіснасцю і дзікімі вусцішнымі снамі. Перад світаннем я пачуў, як да асабняка Гэтсбі пад'язджае таксі, я вокамгненна падхапіўся з ложка і пачаў апранацца — было такое адчуванне, быццам я мушу нешта яму расказаць, аб нечым папярэдзіць, бо раніцай будзе запозна.

Ідучы паўз ягоны сад, я ўбачыў, што галоўныя дзверы не зачынены, а Гэтсбі стаіць у холе, абалёршыся на край стала, адолены цяжарам ці то смутку, ці то стомы.

— Нічога не было, — вяла прамовіў ён. — Я чакаў, і недзе а чацвёртай гадзіне яна падышла да акна, пастаяла хвіліну і выключыла святло.

Ніколі яшчэ ягоны дом не падаваўся мне такім агромністым, як у тую ноч, калі мы шыбавалі анфі-

ладай вялізных пакояў у пошуках цыгарэт. Мы рас-соўвалі цяжкія, як полагі шатра, шторы і абмацвалі тысячы футаў сцен там, дзе мусіў быць выключаль-нік; аднаго разу я натрапіў на клавішы нябачнага піяніна, якія сустрэлі мяне ўсплёскам гукаў. Невя-дома чаму, усё пакрываў тоўсты пласт пылу, а ў па-коях патыхала цвіллю, быццам іх шмат дзён не пра-ветрывалі. На нейкім століку я ўбачыў партсігар, а ў ім — дзве старыя ссохлыя цыгарэты. У гасцёў-ні мы расчынілі высокія вокны, селі перад імі і за-курылі, пускаючы дым у цемру.

— Вам лепей з'ехаць адсюль, — сказаў я. — Ва-шу машыну дакладна адсочаць.

— З'ехаць цяпер, дружа?

— З'едзьце на тыдзень у Атлантык-Сіці альбо ў Манрэаль.

Ён і чуць аб гэтым не хацеў. Як яму кінуць Дэйзі, не даведаўшыся, што яна будзе рабіць далей? Ён ха-паўся за апошнюю надзею, а я не адважваўся гэтую надзею ў яго забраць.

Тае ночы ён распавёў мне незвычайную гісторыю свае маладосці, праведзенае ў Дэна Коўдзі, — распавёў таму, што вобраз Джэя Гэтсбі, выступіўшы супраць Томавае кіпучае злосці, разбіўся ў шклянныя друзач-кі, і ягонай таямнічай казцы, якая цягнулася столькі гадоў, надышоў канец. Мяркую, тады ён сазнаўся б ва ўсім, але яму хацелася гаварыць толькі пра Дэйзі.

Яна была першай «прыстойнай» дзяўчынай, з якой ён пазнаёміўся. Яму і раней пры розных няясных абставінах даводзілася мець справы з такімі людзьмі, але яго ад іх заўжды нібы аддзяляў нябачны калючы дрот. Дэйзі — такая спакуслівая — усхвалявала яго. Спачатку ён наведваўся да яе ў кампаніі іншых афіцэраў з Кэмп-Тэйлара, а потым ужо адзін. Ён быў у захапленні — ён ніколі не бываў у такім прыгожым доме. Ад аднае думкі, што ў ім жыла Дэйзі, займала дых, для яе ж дом быў нечым простым і звычайным, як для яго — вайсковы намет. Для яго той дом хаваў у сабе нешта таямнічае, ён уяўляў сабе спальні на другім паверсе, не такія, як усе, а прыгожыя і прахалодныя, радасную гарэзліваю мітусню ў калідорах і рамантычнае каханне — не застаялае і перасыпанае лавандай, а свежае і поўнае жыцця, бляску аўтамабіляў апошняе мадэлі і гоману баляў, пасля якіх яшчэ не паспелі завяць кветкі. Уражвала яшчэ і тое, што многія мужчыны былі закаханыя ў Дэйзі — ад гэтага яна ў ягоных вачах толькі выйгравала. Усцяж па ўсім доме адчувалася іх прысутнасць, а ў паветры быццам луналі цені і трапятлівае рэха яшчэ не згаслых пачуццяў.

Але ён добра разумеў, што трапіў у дом Дэйзі з чысцейшае выпадковасці. Якая бліскучая будучыня ні чакала б Джэя Гэтсбі, у тыя часы ён быў простым маладым чалавекам без мінулага і без цэнта

ў кішэні, а нябачнае прыкрыццё вайсковым мундзірам магло ў любое імгненне ўпасці з ягоных плячэй. Таму ён не марнаваў часу. Ён браў усё, што мог узяць, прагна і без разбору, — і ўрэшце адным ціхім кастрычніцкім вечарам ён узяў Дэйзі, узяў яе, таму што, па сутнасці, не меў права нават крануць яе рукі.

Ён мог бы ўзненавідзець сябе за тое, што несумненна авалодаў ёю падманам. Не, ён не нагаварыў ёй цэлы мех пра свае неіснуючыя мільёны, але ён наўмысна ўсяліў у Дэйзі пачуццё ўпэўненасці, пераканаў яе, што належыць да яе класа і можа цалкам аб ёй паклапаціцца. Насамрэч пад усім гэтым не было ніякага грунту — сам без роду і племені, ён мусіў выконваць любы капрыз безаблічнае ўлады, якая магла загнаць яго на іншы бок свету.

Але ён не ўзненавідзеў сябе, і ўсё выйшла зусім не так, як ён спадзяваўся. Мабыць, ён намерваўся ўзяць усё што можна і сысці, але неўзабаве выявілася, што ён прысвяціў сябе пошукам Грааля. Дэйзі заўсёды здавалася яму незвычайнай, але ён не мог уявіць сабе, якой незвычайнай можа быць «прыстойная» дзяўчына. Яна знікла ў сваім багатым доме, выслізнула ў сваё багатае, поўнае да краёў жыццё, пакінуўшы Гэтсбі ні з чым. Але рэч была ў тым, што ён застаўся з пачуццём, што яна стала яму жонкай.

Калі праз два дні яны сустрэліся зноў, то ўжо не ёй, а Гэтсбі заняло дых і ўжо не яна, а ён пачуваў ся-

бе падманутым. Ганак яе дома залівала прадажная раскоша зорнага святла; плеченая канапа эlegantна рыпнула, калі Дэйзі павярнулася да Гэтсбі і той пацалаваў яе ў прыгожыя пяшчотныя вусны. Яна трошку ахрыпла ад прастуды, і гэта надало яе голасу большае чароўнасці. Ашаломлены маладосцю і таямніцай, якія паланіла і так доўга ад усіх хавала багацце, Гэтсбі млеў ад свежасці Дэйзінага адзення і ад яе самой, зіхоткай, як срэбра, упэўненай і гордай — і такой далёкай ад разгарачаных сутычак беднякоў.

— Не апісаць вам, дружа, майго здзіўлення, калі я ўсвядоміў, што кахаю яе. Пэўны час я нават спадзяваўся, што яна дасць мне ад варот паварот, але гэтага не адбылося, бо і яна мяне пакахала. Ёй падвалася, што я шмат усяго ведаю, не тое, што ведае яна... Ну, такім я быў, далёкі ад сваіх памкненняў. З кожнай хвілінай я ўсё глыбей захрасаў у каханні, а ўсё астатняе больш мяне не цікавіла. Які толк здзяйсняць подзвігі, калі куды лепш распавядаць ёй, як я буду іх здзяйсняць?

У апошні вечар перад ягоным ад'ездам у Еўропу яны з Дэйзі доўга сядзелі, моўчкі абняўшыся. Стаяла халодная восень, у пакоі запалілі камін, шчокі Дэйзі разрумяніліся. Раз-пораз яна варочалася ў ягоных абдымках, і тады ён крышку перасоўваў сваю руку,

а аднойчы пацалаваў яе цёмныя бліскучыя валасы. На кароткі час прыйшло заспакаенне, быццам для таго, каб яны лепей запомнілі гэты вечар напярэдадні доўгае разлукі. За месяц кахання яны не пачуваліся больш блізкімі адно аднаму, іхняя павязь не падавалася глыбейшай, чым у тую хвіліну, калі яна маўклівымі вуснамі ткнулася ў рукаў ягонага мундзіра альбо калі ён дакрануўся да кончыкаў яе пальцаў, так пяшчотна, быццам яна спала, а ён баяўся яе разбудзіць.

На вайне ён дасягнуў значных поспехаў. На фронт пайшоў капітанам, а пасля баёў у Аргонскім лесе яго павысілі да маёра і даручылі камандаваць мотастралковым батальёнам. Пасля перамір'я ён адчайна хацеў вярнуцца дадому, але заместа гэтага праз нейкую блытаніну ці непаразуменне трапіў у Оксфард. Ён занепакоіўся — у Дэйзіных лістах адчуваліся трывога і роспач. Яна не разумела, чаму ён не можа вярнуцца. На яе быццам наваліўся ўвесь цяжар вонкавага свету, яна хацела пабачыць Гэтсбі, адчуць яго побач і ўпэўніцца ў тым, што ўрэшце яе выбар правільны.

Дэйзі была маладая, таму яе штучны свет поўніўся водарам архідэй, прыемным бадзёрым снабізмам, музыкай аркестраў, якія задавалі году новы рытм, дамешваючы ў мелодыі трохі смутку і жыц-

цёвых спакус. Усю ноч саксафоны вылівалі безнадзейныя скаргі «Біл-Стрыт-Блюза», а сотні пар залацістых і серабрыстых чаравікаў таўклі зіхоткі пыл. Шарай гадзінай падчас чаявання заўжды можна было трапіць у пакой, які безупынна трымцеў у салодкай ліхаманцы, а незнаёмыя твары мігцелі перад вачыма, як пясчэсткі руж, развеяныя па паркеце сумным подыхам труб.

Калі пачаўся сезон, Дэйзі зноў зацягнуў гэты сутонневы свет. Раптам яна зноў пачала штодзень прызначаць па паўдзясятка спатканняў з паўдзясяткам розных мужчын, яна зноў знясілена падала ў ложак на самым світанку, і архідэі вялі на падлозе сярод раскіданых пацерак і фальбонак з вячэрняе сукенкі. І ўвесь гэты час нешта ўнутры яе патрабавала рашэння. Яна хацела ўпарадкаванага жыцця, зараз жа і неадкладна, але рашэнне гэтае павінна было прыняцца пад уздзеяннем пэўнае сілы, якая была б побач, — сілы кахання, сілы грошай або сілы бяспрэчнае практычнасці.

Такая сіла з'явілася ўвесну, калі на даляглядзе паказаўся Том Б'юкэнан. У ім самім і ў ягоных манерах адчувалася салідная ўпэўненасць, якая вельмі прыглынулася Дэйзі. Відаць, у яе ўнутры ішла пэўная барацьба, пасля якой на сэрцы стала заўважна лягчэй. Пісьмо дайшло да Гэтсбі, калі той яшчэ быў у Оксфардзе.

Над Лонг-Айлендам ужо днела, мы абышлі першы паверх і расчынілі астатнія вокны, упускаючы ў дом дзе шэрае, дзе залацістае святло. На аброшаны газон раптам упаў цень дрэва, у сіняй лістоце заспявалі нябачныя птушкі. Лёгкі прыемны павеў паветра — і ветрам не назавеш — абяцаў цудоўны прахалодны дзень.

— Не, па-мойму, яна ніколі яго не кахала, — Гэтсбі адварнуўся ад акна і глянуў на мяне з выклікам. — Дружа, вы ж памятаеце, якая яна ўчора была ўсхваляваная. Ён нагаварыў ёй столькі ўсяго і нагнаў на яе страху — быццам я нейкі танны аферыст. І заблытаў яе так, што яна не разумела, што менавіта казала.

Ён сеў са змрочным выглядам.

— Вядома, магло здарыцца так, што яна пакахала яго, на якуюсь хвілінку, калі яны толькі-толькі пабраліся, — але нават тады мяне яна кахала болей, разумееце?

Раптам ён сказаў нешта зусім дзіўнае:

— У кожным разе, усё гэта асабістае.

І як гэта цяпер разумець? Хіба што ягоныя стасункі з Дэйзі былі настолькі блізкія, што больш ніхто не мог спасцігнуць усяе іхняе глыбіні.

Ён вярнуўся з Францыі, калі Дэйзі з Томам былі ў вясельным падарожжы, і апошнія свае вайсковыя грошы аддаў — не змог сябе пераадолець —

на безнадзейную паездку ў Луісвіль. Там ён прабываў тыдзень, абягаючы ўсе вуліцы, дзе калісьці паўз лістападаўскую ноч луналі іхнія крокі, і вышукваючы зацішныя закуткі, куды яны раней ездзілі на яе белым аўтамабілі. Некалі яму падавалася, што няма ў свеце дома больш прываблівага і загадкавага, чым дом Дэйзі, цяпер жа яе горад, хоць даўно ўжо і без яе, быў нібы пранізаны наскрозь тужлівай прыгажосцю.

Ён з'ехаў з адчуваннем, быццам шукаў не дастаткова старанна — іначай дакладна б яе знайшоў, а так яна нібы засталася там. У сядзячым вагоне — на што хапіла грошай — было гарача. Ён выйшаў у вагон з адкрытым верхам і сеў на раскладное крэсла. Станцыя ўсё аддалялася, міма праплывалі заднія фасады незнаёмых будынкаў. Далей — да веснавых палёў; на колькі хвілін з пездам параўняўся жоўты трамвай, поўны пасажыраў, якія, магчыма, некалі на той ці іншай вуліцы бачылі яе чароўны бледны твар.

Апісаўшы дугу, чыгунка вяла далей, прэч ад сонца, што хілілася на захад і нібы бласлаўляла зніклы за спінай горад, паветрам якога дыхала Дэйзі. У адчаі Гэтсбі працягнуў руку, нібы хацеў схопіць жменю паветра і забраць з сабой часцінку гэтага месца, такога цудоўнага ад яе прысутнасці. Але яно знікала занадта хутка з ягоных затуманеных вачэй, і ён зра-

зумеў, што найсвятлейшая і найлепшая частка яго-
нага жыцця страчаная назаўсёды.

Мы скончылі снедаць і акурат а дзявятай выйшлі
на тэрасу. За ноч надвор'е рэзка змянілася, у павет-
ры патыхала восенню. Садоўнік, адзіны, хто застаў-
ся ў доме з колішніх слуг, спыніўся перад сходамі.

— Містар Гэтсбі, я хачу сёння спусціць ваду з ба-
сейна. Неўзабаве наляціць лісця, ад яго вечныя
праблемы з трубамі.

— Толькі не сёння, — адказаў Гэтсбі, павярнуўся
да мяне і, нібы просячы прабачэння, сказаў: — Ве-
даеце, дружа, за ўсё лета я так і не паплаваў у гэтым
басейне.

Я глянуў на гадзіннік і падняўся.

— У мяне цягнік праз дванаццаць хвілін.

Ехаць у горад не хацелася. Якая праца? Рэч у ін-
шым — я не хацеў кідаць Гэтсбі. Я прапусціў той
цягнік і наступны, перш чым развітаўся.

— Я патэлефаную вам, — сказаў я.

— Патэлефануйце, дружа.

— Недзе а дванаццатай.

Мы павольна спусціліся па сходах.

— Магчыма, Дэйзі таксама патэлефануе, — ён
устрывожана глянуў на мяне, нібы чакаў, што я з ім
пагаджуся.

— Магчыма.

— Ну, тады да пабачэння.

Мы паціснулі рукі, і я пашыбаваў прэч. Але каля агароджы я нешта прыгадаў і абярнуўся.

— Яны ўсе — гнілая хеўра, — гукнуў я па-над газонам. — Яны і мезенца вашага не вартыя!

Я так рады, што тады сказаў яму гэта. Зрэшты, гэта была адзіная пахвала, якую ён пачуў ад мяне, бо ад першага і да апошняга дня я ставіўся да яго не-прыхільна. Спыраша ён ветліва кіўнуў, а потым ягоны твар азарыўся шырокай усёспасцігальнай усмешкай, быццам увесь час мы з ім былі ў таемнай змовы. Ягоны шыкоўны гарнітур вычварнай ярка-ружовай плямай вылучаўся на фоне белых сходаў, і мне прыгадаўся той вечар, тры месяцы таму, калі я ўпершыню наведаў ягоны радавы маёнтак. Тады ў садзе і на дарожцы віраваў натоўп людзей, якія перабіралі ўсе магчымыя ягоныя заганы, а ён стаяў на гэтых самых сходах і махаў ім на развітанне, так і не адкрыўшы свету свае нявіннае мары.

Я падзякаваў яму за гасціннасць. Усе яму заўжды за яе дзякавалі — і я разам з усімі.

— Да пабачэння, Гэтсбі! — гукнуў я. — Дзякуй за сняданак.

У канторы я пэўны час складваў спісы каціровак на бясконцы колькасць акцый, і ўрэшце мяне змарыў сон прама ў крэсле-круцёлцы. Каля двана-

ццатай мяне разбудзіў тэлефон, я ўсхапіўся, спатнелы спрасонку. Гэта была Джордан Бэйкер; яна часта пазвоньвала мне гэтай часінай, бо іншым спосабам немагчыма было вылічыць, едзе яна з гатэляў у клубы ці з клубаў — у гасці. Звычайна яе голас у слухаўцы гучаў свежа і холадна, быццам у акно канторы ўлятаў вырваны клюшкай для гольфа дзірван, але тым ранкам голас яе падаўся мне суровым і рэзкім.

— Я паехала ад Дэйзі, — сказала яна. — Я цяпер у Хэмпстэдзе, а па абедзе паеду ў Саўтгемптан.

Відаць, застацца ў Дэйзі было нетактоўна, але гэта мяне чамусьці разлавала, а ад наступнае яе заўвагі мяне аж перасмыкнула.

— Учора ўвечары ты быў не вельмі мілы са мной.

— Учора трэба было быць мілым?

Імгненне яна памаўчала. А потым:

— У кожным разе — я хачу ўбачыцца з табой.

— Я таксама.

— Можа, мне сёння не ехаць у Саўтгемптан, а падацца па абедзе ў горад?

— Не... Сёння па абедзе ў мяне не выйдзе.

— Што ж.

— Не атрымаецца па абедзе. Справы...

Мы размаўлялі так колькі хвілін, а потым наша размова рэзка абарвалася. Не памятаю, хто з нас першы кінуў слухаўку, але добра памятаю, што мне

ўжо было без розніцы. Мне не хапіла б сіл на гутарку з ёй і за столікам у кавярні, нават пад пагрозай таго, што мы з ёй ніколі больш не сустрэнемся.

Праз пару хвілін я патэлефанаваў Гэтсбі, але ў яго было занята. Я паспрабаваў дазваніцца яшчэ чатыры разы, і ўрэшце ўзлаванае тэлефаністка сказала, што лінію замовілі для размовы з Дэтройтам. Я выцягнуў свой расклад руху і невялічкім кругам абвёў час адпраўлення цягніка: тры пяцьдзесят. Потым адкінуўся на спінку крэсла і паспрабаваў яшчэ раз усё абдумаць. Акурат прабіла дванаццатую.

Тае раніцы, калі цягнік праязджаў попелыня горы, я наўмысна перасеў на другі бок вагона. Я ўяўляў сабе, як цікаўныя дагэтуль тоўпяцца ля гаража, як малыя хлопчыкі вышукваюць цёмныя плямы ў пыле і як нейкі мужчына, што любіць пабалакаць, нястомна пераказвае, як яно ўсё здарылася, пераказвае і пераказвае, аж пакуль ягоны аповед нават яму самому не пачне здавацца неверагодным, а трагічная гібель Міртл Ёілсан сплыве ў забыццё. Але цяпер я хачу трошкі вярнуцца назад і распавесці, што адбывалася ў гаражы пасля таго, як мы адтуль з'ехалі ўчора вечарам.

Сястру Міртл — Кэтрын — удалося знайсці не адразу. Тым вечарам яна, мусіць, парушыла сваё правіла не піць, бо калі яе прывезлі, яна была зу-

сім п'яная і не магла нічога зразумець. Калі ж ёй нарэшце давялі, што хуткая дапамога звезла Міртл у Флашынг, яна адразу самлела, быццам ва ўсёй гісторыі гэта аказалася найжахлівейшым. Хтосьці па дабрыні душэўнай альбо з цікаўнасці пасадзіў яе да сябе ў машыну і павёз следам за цэлам сястры.

Людскія натоўпы, то меншаючы, то зноў нарастаючы, віравалі ля гаражнае брамы далёка за поўнач, а Джордж Ёілсан усё сядзеў на канапе і ківаўся ўзад-уперад. Дзверы канторкі пэўны час стаялі расчыненыя, і кожны, хто заходзіў у гараж, не мог утрымацца і зазіраў туды. Урэшце нехта назваў гэта ганьбай і прычыніў іх. Пры Ёілсане яшчэ заставаліся Мікаэліс і іншыя: спачатку чацвёрэ ці пяцёра, а потым двое ці трое. Калі апошні збіраўся сысці, Мікаэліс папрасіў яго пачакаць хвілін пятнаццаць, а сам схадзіў дадому і зварыў кавы. Пасля ён сядзеў удвух з Ёілсанам да світанку.

Гадзіне а трэцяй нешта ва Ёілсанавым няскладным мармытанні змянілася — паспакайнеўшы, ён загаварыў пра жоўтую машыну. Ён запэўніў, што ведае, як знайсці ўладальніка гэтае машыны, а потым раптам выпаліў, што пару месяцаў таму ягоная жонка вярнулася з горада з сінякамі на твары і з апухлым носам.

Але калі ён пачуў уласныя словы, ён уздрыгнуў і застагнаў сваё «Божа мой!».

Мікаэліс зрабіў няўкладную спробу перавесці ягоныя думкі на што іншае.

— Колькі гадоў вы жанатыя, Джорджу? Давай сюды, пасядзі хвілінку і скажы мне: колькі гадоў вы ўжо жанатыя?

— Дванаццаць.

— А дзеці былі? Ну давай, Джорджу, пасядзі ціхенька. Я ж пытаю цябе: дзеці ў вас былі?

Нястомныя бурныя жучкі гупалі аб цьмяную лямпачку, і штораз, калі па шашы імчала машына, Мікаэлісу падавалася, што гэта тая самая, якая з'ехала, не прыпыніўшыся, колькі гадзін таму. Яму не хацелася заходзіць у гараж, бо варштат, у тым месцы, дзе кагадзе ляжала цела, быў заплямлены крывёю, таму ён няскладна сноўдаўся сюды-туды па канторцы — пад раніцу ён ужо ведаў у ёй кожны прадмет — і зрэчас сядаў да Ёілсана, зноў намагаючыся яго супакоіць.

— Да якой царквы ходзіш, Джорджу? Нават калі ты даўно там не быў — можа, давай я патэлефаную туды і папрашу святара, каб ён прыйшоў і пагаварыў з табой, га?

— Ні да якае царквы я не хаджу.

— Але, Джорджу, царква патрэбная — на такія выпадкі, як гэты. Ну ты ж хадзіў у царкву. Хіба ты не вянчаўся ў царкве? Слухай, Джорджу, слухай мяне. Ты вянчаўся ў царкве?

— Гэта было даўно.

Адказ вымагаў пэўных высілкаў — на хвілінку Ёілсан перастаў ківацца і заціх. Потым у ягоных выцвілых вачах зноў з’явіўся той самы паўпрытомны-паўнепаразумелы выраз.

— Глянь у шуфлядзе, — сказаў ён, паказаўшы на пісьмовы стол.

— У якой?

— У той... Ага, там.

Мікаэліс выцягнуў бліжэйшую да сябе шуфляду. У ёй не было нічога, акрамя сабачага павадка — дарагога з выгляду, з срэбным пазументам. Відаць, зусім новенькі.

— Ты пра гэта? — спытаў ён, узняўшы павадок. Ёілсан утаропіўся ў яго і хітнуў.

— Я знайшоў яго ў яе ўчора па абедзе. Яна хацела мне ўсё патлумачыць, але ж, вядома, справа тут была нячыстая.

— Думаеш, гэта твая жонка купіла яго?

— Яна загарнула яго ў папяросную паперу і паклала на столік.

Мікаэліс не ўбачыў у тым нічога падазронага і назваў Ёілсану тузін прычын, чаму ягонай жонцы захацелася купіць павадок. Але некаторыя гэтыя тлумачэнні Ёілсан, мусіць, чуў раней ад Міртл, бо ён зноў зайшоўся шэптам «Божа мой!» — і наступныя сучашэнні засталіся вісець у паветры нявымаўленымі.

— Ён яе і забіў, — сказаў Ёілсан. Ягоны рот шырока раскрыўся.

— Хто?

— Я ведаю, як яго знайсці.

— Джорджу, ты заняджуаў, — сказаў ягоны сябар. — Ты перанапружыўся і не ведаеш, што гаворыш. лепш пасядзі ціхенька. Хутка ўжо раніца.

— Ён забіў яе.

— Джорджу, гэта быў няшчасны выпадак.

Ёілсан патрос галавой і бязгучна хмыкнуў. Вочы ягоныя звужыліся, а вусны расцягнуліся ў зняважліва-супярэчлівай ухмылцы.

— Вядома, — цвёрда сказаў ён. — Я чалавек даверлівы і нікому не зычу зла, нікому. Але калі я што ведаю, то ведаю дакладна. Гэта ён ехаў у той машыне. Яна выбегла да яго, каб пагаварыць, а ён і не спыніўся.

Хоць Мікаэліс сам усё бачыў, яму не думалася, што тут крыецца нешта асаблівае. Ён лічыў, што ўсё ж місіс Ёілсан выбегла на шашу таму, што ўцякала ад мужа, а не для таго, каб спыніць нейкую машыну.

— Як ёй так собіла?

— Яна не дурніца, — сказаў Ёілсан так, нібы гэта было адказам на пытанне. — А-а-а...

Ён зноў пачаў ківацца, а Мікаэліс стаяў і круціў у руках павадок.

— Джорджу, можа, у цябе ёсць які сябар, каму можна патэлефанаваць?

Марныя надзеі — якія там сябры, калі Ёілсана і на ўласную жонку не хапала. Неўзабаве ў пакоі нешта змянілася, шыбы ў вокнах зрабіліся святлейшымі, сінімі, і Мікаэліс з палёгкай падумаў, што золак ужо недалёка. Недзе а пятай знадворку развіднела так, што можна было выключыць святло.

Ёілсан утаропіў ашклянелыя вочы ў попелыныя горы — там шэрыя хмаркі збіваліся ў фантомныя постаці, якія, падхопленыя ранішнім ветрыкам, сноўдаліся сюды-туды.

— Я пагаварыў з ёй, — пасля доўгага маўчання прамармытаў ён. — Сказаў ёй, што мяне яна можа абдурыць, але Бога — не. Я падвёў яе да акна... — ён насілу ўстаў, падышоў да акна, што выглядала ў задні двор, і прыціснуўся тварам да шыбы. — І так і сказаў: «Бог ведае, што ты рабіла. Ён ведае ўсё. Мяне ты можаш абдурыць, але Бога — не!»

Стоячы ў яго за спінай, Мікаэліс з жахам адзначыў, што той глядзіць у вялізныя і бляклыя вочы доктара Т. Дж. Эклберга, што вызіралі са змроку.

— Бог бачыць усё, — паўтарыў Ёілсан.

— Гэта ўсяго толькі рэклама, — паспрабаваў запэўніць Мікаэліс. Ён не вытрымаў і перавёў позірк ад акна. А Ёілсан яшчэ доўга стаяў там, тварам ля самае шыбы, і хітаў галавой насустрач ранішняму сутонню.

Да шостае гадзіны Мікаэліс канчаткова выбіўся з сіл, але, пачуўшы, як на дварэ прыпынілася машына, уздыхнуў з палёгкай. Гэта, як і абяцаў, вярнуўся адзін з тых, хто ўчора да ночы сядзеў у канторцы. Мікаэліс згатаваў сняданак на траіх, і яны ўдвух палі. Ёлсан трымаўся спакайней, і Мікаэліс пайшоў дадому адпачыць; калі праз чатыры гадзіны ён прачнуўся і прыбег у гараж, Ёлсана там ужо не было.

Яго сляды — ён увесь час ішоў пехатой — вялі, як пасля адсачылі, у Порт-Рузвельт, а потым у Гэдс-Хіл, дзе ён купіў кубачак кавы і сэндвіч, да якога так і не дакрануўся. Мусіць, ён стаміўся і ішоў марудна, бо ў Гэдс-Хіл трапіў толькі апоўдні. Вызначыць, што і калі ён рабіў, было няцяжка — пара хлопчыкаў бачылі мужчыну, які паводзіўся «неяк па-вар'яцку», а некалькі кіроўцаў згадвалі мінака, які досыць дзіўна ўзіраўся ў машыны з узбочыны дарогі. Потым ён на тры гадзіны знік з далягляду. Паліцыя на падставе сказанных ім Мікаэлісу слоў, што ён «ведае, як знайсці», дапусціла, што ён увесь гэты час хадзіў ад гаража да гаража і распытваў ва ўсіх аб жоўтай машыне. З іншага боку, не знайшлося ніводнага ўладальніка гаража, які бачыў бы яго, таму магчыма, што ў яго сапраўды быў прасцейшы і лягчэйшы спосаб знайсці тое, што хацеў. А палове на трэцюю ён апынуўся ў Вэст-Эгу, дзе спытаў у некага дарогу да асабняка Гэтсбі. Такім чынам, на той час прозвішча Гэтсбі было яму вядома.

А другой гадзіне Гэтсбі надзеў купальны касцюм і даў лёкаю ўказанне, каб у выпадку, калі патэлефануюць, той падышоў да басейна і сказаў, хто і з якое нагоды звоніць. Ён зайшоў у гараж па надзіманы матрац, з якім усё лета бавіліся ягоныя госці, шафёр дапамог яго напампаваць. Потым ён загадаў ні ў якім разе не выганяць машыну, што было вельмі дзіўна, бо правае пярэдняе крыло патрабавала рамонт.

Узваліўшы матрац на плячо, Гэтсбі рушыў да басейна. Па дарозе ён прыпыніўся і крышку паправіў ношу, шафёр спытаўся, ці патрэбная яму дапамога, але Гэтсбі патрос галавой і праз хвілінку знік між пажоўклымі дрэвамі.

Ніхто так і не патэлефанаваў, але лёкай адмовіўся ад паабедзеннага сну і прачакаў да чацвёртай — пасля паведамляць пра тэлефонны званок ужо не было каму. На маю думку, Гэтсбі сам ужо не верыў, што яму патэлефануюць, а магчыма, яму было ўсё адно. Калі гэта так, то ён, верагодна, адчуваў, што страціў стары ўтульны свет, заплаціўшы дарагою цаной за дужа доўгую адданасць адной сваёй мары. Пэўна, ён узняў позірк і скрозь лісце, якое наганяла жах, убачыў незнаёмае неба; і ён затрымцеў, калі ўбачыў, як жудасна выглядае ружа і якое да болю рэзкае святло падае на толькі-толькі прарослыя сцяблінкі травы. Перад ім быў новы свет, адчувальны

на дотык, але нерэальны, заселены ўбогімі зданямі, якія дыхалі марамі, нібы паветрам, і бязладна луналі... зусім як тая хімерная попельна-шэрая постаць, што плыла да яго праз расплывістыя дрэвы.

Шафёр — адзін з Вулфшаймавых пратэжэ — пачуў стрэлы, але пазней ён скажа, што не звярнуў на іх увагі. З вакзала я паехаў напрасткі да дома Гэтсбі, прыехаўшы, узбег па прыступках на тэрасу, і гэтае маё хваляванне стала для ўсіх першым сігналам трывогі. Але я ўпэўнены — яны даўно ўсё ведалі. Не прамовіўшы ні слова, мы ўчатырох — я, шафёр, лёкай і садоўнік — кінуліся да басейна.

Па воднай паверхні ішлі слабыя ледзь бачныя зрухі — глыбокая плынь з адной трубы ў другую. Разганяючы невялічкую рабізну — і ценом хвалі не назваць, — матрац няроўным курсам нёс свой груз у кут басейна. Лёгкія павевы ветрыку ледзь краналі водную роўнядзь, але гэтага было даволі, каб збіць абцяжараны выпадковым грузам матрац з ягонага выпадковага кірунку. Сутыкнуўшыся з купкай апалага лісця, ён пачаў марудна кружляць на месцы, выпісваючы, як ножка цыркуля, тонкую чырвоную акружнасць у вадзе.

Ужо калі мы неслі цела Гэтсбі ў дом, садоўнік заўважыў наўздальч у траве цела Ёілсана — спіс ахвяр скончыўся.

РАЗДЗЕЛ ДЗЯВЯТЫ

Сёння, праз два гады, рэшта таго дня, вечар і наступны дзень згадваюцца мне як чарада з паліцэйскіх, фатографаў і газетчыкаў, якія бясконцым гужам заходзілі і выходзілі з парадных дзвярэй Гэтсбі. Для брамы паставілі паліцэйскага, паміж яе слупамі нацягнулі вяроўку, каб не прапускаць цікаўных, але малышня хутка скеміла, што ў сад можна трапіць праз мой двор, і таму для басейна ўвесь час абівалася колькі малых разявак. Нейкі паважнага выгляду мужчына, магчыма, дэтэктыў, схіліўшыся над целам Ёілсана, сказаў: «Шаленец», і катэгарычная непасрэднасць ягонае інтанацыі задала тон навінам у заўтрашніх газетах.

Амаль усе тыя навіны былі як начныя кашмары — выкручастыя, усыпаныя падрабязнасцямі, з прэтэнзіяй на сенсацыйнасць і цалкам ілжывыя. Падчас следства Мікаэліс засведчыў, што Ёілсан падазраваў

у нечым сваю жонку, і я ўжо быў падумаў, што неўзабаве ўсю гэтую гісторыю раздуюць да з'едлівага пасквіля, але Кэтрын, якая магла сказаць усё што заўгодна, не прамовіла ні слова. Яна паказала надзвычайную стойкасць характару: гледзячы на следчага рашучым позіркам з-пад сваіх падведзеных броваў, яна паклялася, што яе сястра ніколі не бачыла Гэтсбі, што яе сястра была цалкам шчаслівая са сваім мужам і што яе сястра ніколі не блыталася ў сумнеўных справах. Пераканаўшы сябе ў гэтым, яна зарыдала ў насоўку, быццам адна толькі думка, што гэта не так, цалкам пазбаўляла сіл. І каб далей не ўскладняць справу, Ёілсана звялі да ўзроўню чалавека, які дзейнічаў «без памяці ад гора». На тым усё і скончылася.

Але гэтая частка гісторыі здавалася мне далёкай і неістотнай. Выйшла так, што вырашаць справы Гэтсбі прыйшлося мне, і нікому болей. З тае хвіліны, як я патэлефанаваў у Вэст-Эг і паведаміў аб няшчасці, людзі пачалі завальваць мяне спярша сваімі здагадкамі, а потым і пытаннямі практычнага парадку. Спачатку гэта мяне дзівіла і бянтэжыла; але потым, калі гадзіна сплывала за гадзінай, а ён усё ляжаў у сваім доме — без руху, дыхання і мовы, — я паціху зразумеў, што ўся адказнасць кладзецца на мае плечы, таму што людзі страцілі да яго ўсякі інтарэс — то-бок той натуральны аса-

бісты інтарэс, які ў прынцыпе заслугоўвае кожны з нас у канцы жыцця.

Праз паўгадзіны пасля таго, як мы яго знайшлі, я патэлефанаваў Дэйзі, патэлефанаваў, не вагаючыся, чыста механічна. Але яны з Томам з'ехалі рана ўдзень, узяўшы з сабою багаж.

— І адраса не пакінулі?

— Не.

— А казалі, калі вернуцца?

— Не.

— І вы не ведаеце, дзе яны? Як з імі звязацца?

— Не ведаю. Не магу сказаць.

Мне хацелася прывезці хоць кагосьці. Хацелася зайсці ў пакой, дзе ён ляжаў, і паабяцаць яму: «Я каго-небудзь вам прывяду, Гэтсбі. Не пераймайцеся. Проста даверцеся мне, і я каго-небудзь вам прывяду...»

Імя Маера Вулфшайма ў тэлефоннай кнізе не знайшлося. Лёкай даў мне адрас ягонае брадвейскае канторы. Я пазваніў у даведачную, але калі мне ўрэшце далі нумар, ішла ўжо шостая гадзіна, і ніхто не падымаў слухаўкі.

— Можа, пазвоніце яшчэ раз? — прасіў я тэлефаністку.

— Я ўжо тройчы званіла.

— Але справа вельмі важная.

— Прабачце, але баюся, там ужо нікога няма.

Я вярнуўся ў гасцёўню, якая раптам запоўнілася наведвальнікамі, і на імгненне мне здалося, што ўсе яны — такія афіцыйныя з выгляду — трапілі сюды з чыстае выпадковасці. Адхінуўшы прасціну, яны глядзелі на Гэтсбі абыякавымі вачыма, а ў маёй галаве безупынна гучаў ягоны супраціў: «Дружа, паслухайце, прывядзіце мне хоць кагосьці. Ну, пастарайцеся. Адзін я тут не дам рады».

Мяне пачалі аб нечым распытваць, але я ўцёк на другі паверх у кабінет Гэтсбі, дзе спешна абшукаў усе незачыненыя шуфляды пісьмовага стала — зрэшты, ён ніколі мне не казаў, што ягоныя бацькі памерлі. Але там нічога не было — толькі партрэт Дэна Коўдзі, як сімвал забытых бурных дзён, глядзеў на мяне са сцяны.

Назаўтра раніцай я паслаў лёкая ў Нью-Ёрк да Вулфшайма з лістом, у якім прасіў паведаміць хоць штосьці аб Гэтсбі і прыехаць найбліжэйшым цягніком. Гэтая просьба, нават падчас напісання, падалася мне залішняй. Я быў упэўнены, што Вулфшайм прыедзе адразу, як толькі пабачыць ранішнія газеты — гэтаксама, як не сумняваўся ў тым, што раніцай прыйдзе тэлеграма ад Дэйзі. Але ні тэлеграма, ні містар Вулфшайм не прыбылі, прыбывала толькі ўсё болей паліцэйскіх, фатографаў і рэпарцёраў. Калі лёкай прывёз мне Вулфшаймаў адказ,

мяне ахапіла пачуццё нязгоды і пагарды, і гэтае пачуццё яднала нас з Гэтсбі — супраць усіх.

«Шаноўны містар Караўэй. Ніколі ў жыцці я не адчуваў цяжэйшага ўдару, я ніяк не магу паверыць, што гэта ўсё праўда. Вар'яцтва, якое ўчыніў той чалавек, прымушае ўсіх нас задумацца. Я не магу прыехаць зараз, мяне трымаюць вельмі важныя справы, і я не магу ўблытвацца яшчэ і ў гэтую гісторыю. Калі з майго боку трэба будзе зрабіць што-небудзь пазней, паведаміце мне лістом праз Эдгара. Ад падобных рэчаў у мяне губляюцца думкі, і я цалкам выбіты з каляіны.

Шчыра ваш, Маер Вулфшайм»

А ўнізе хуткай рукою дапісана:

«Прашу паведаміць, калі будзе пахаванне і г. д., з якогае сям'і нікога не знаю».

Калі па абедзе зазваніў тэлефон і міжгародняя лінія сказала, што выклікаюць з Чыкага, я быў падумаў: вось нарэшце і Дэйзі. Але ў слухаўцы, як аднекуль здалёк, пачуўся танклявы мужчынскі голас.

— Гэта Слэгл...

— Слухаю, — прозвішча было мне незнаёмае.

— Вось табе і маеш, га? Тэлеграму атрымаў?

— Ніякіх тэлеграм не прыходзіла.

— Малы Парк усё ж папаліўся, — залапатаў Слэгл. — Падлавілі, калі ён здаваў акцыі ў касу. Акурат за пяць хвілін да таго ім прабілі з Нью-Ёрка ўсе нумары. Што тут скажаш, га? Ніколі не ведаеш, як што пойдзе ў гэтым захалусці...

— Алё! Алё! — мне ледзь хапіла дыхання, каб яго перапыніць. — Паслухайце, вы гаворыце не з містараў Гэтсбі. Містар Гэтсбі памёр.

На тым канцы запанавала доўгая цішыня, пачуўся ўсхваляваны вокліч... потым рэзка затрашчала, і злучэнне абарвалася.

Калі не памыляюся, на трэці дзень з нейкага горада ў Мінесоце прыйшла тэлеграма за подпісам Генры К. Гэтца. Адпраўнік пісаў, што ён неадкладна выязджае, і прасіў затрымаць пахаванне да ягонага прыбыцця.

Гэта быў бацька Гэтсбі — пануры стары, прыгнечаны ўласнай бездапаможнасцю, які нягледзячы на вераснёўскае цяпло хутаўся ў доўгае таннае паліто. Ад хвалявання ягоных вочы ўвесь час слязіліся, а калі я ўзяў з ягоных рук сакваяж і парасон, ён пачаў тузаць сябе за сіваю бародку, ды так упарта, што я насілу зняў з яго паліто. Ён быў на мяжы нервовага зрыву, таму я завёў яго ў музычны салон, усадзіў там і папрасіў слугу прынесці чаго-небудзь

з'есці. Есці ён не захацеў, а рукі ягоныя трэсліся так моцна, што малако выплюхвалася са шклянкі.

— Я даведаўся з чыкагскае газеты, — сказаў ён. — У Чыкага ўсе газеты пра гэта пісалі. Я выехаў адразу ж.

— Я не ведаў, як з вамі звязацца.

Яго вочы, нічога не заўважаючы, бегалі па пакоі.

— Гэта зрабіў вар'ят, — сказаў ён. — Мусіць, ён зусім звар'яцеў.

— Можа, прынесці кавы? — прапанаваў я.

— Я нічога не хачу. У мяне ўсё добра, містар...

— Караўэй.

— У мяне ўсё добра, сапраўды. Дзе Джымі?

Я правёў старога ў гасцёўню, дзе ляжаў ягоны сын, і пакінуў там. Пара хлопчыкаў узбеглі на тэрасу і ўсё зазіралі ў залу; я сказаў ім, хто прыехаў, яны неахвотна развярнуліся і сышлі.

Неўзабаве містар Гэтц адчыніў дзверы гасцёўні і выйшаў, рот ягоны быў растулены, твар злёгка расчырванелы, з вачэй бязладна цяклі скупыя слёзы. Ён ужо даўно сягнуў таго веку, у якім смерць перастае быць жахлівай нечаканасцю, і калі ён, упершыню разгледзеўшыся навокал, убачыў шыкоўную прастору залы і велічныя пакоі, якія адкрываліся з яе, да ягонага гора пачало дамешвацца пачуццё паважнае гордасці. Я правёў яго ў спальню наверху; пакуль ён здымаў пінжак і камізэльку, я сказаў, што падрыхтоўка была адкладзена да ягонага прыезду.

— Я не ведаў, якія будуць вашыя жаданні, містар Гэтсбі...

— Маё прозвішча Гэтц.

— ...містар Гэтц. Я думаў, можа, вы захочаце адвезці цела на Захад.

Ён пахітаў галавой.

— Джымі заўжды болей падабалася тут, на Усходзе. Тут ён усяго дамогся. Вы былі сябрам майго хлопчыка, містар?..

— Мы былі блізкімі сябрамі.

— Ведаеце, наперадзе яго чакала светлая будучыня. Ён быў яшчэ малады, але глуздоў у яго хапала.

Ён шматзначна пастукаў пальцам ля скроні, я хітнуў.

— Каб не загінуў, ён стаў бы вялікім чалавекам. Такім, як Джэймс Дж. Хіл. Колькі б ён яшчэ зрабіў для краіны!

— Гэта праўда, — з няёмкасцю ў голасе прамовіў я.

Ён скамячыў расшытую коўдру, пакуль сцягваў яе з ложка. Потым кулём упаў на яго і вокамгненна заснуў.

Тым вечарам патэлефанаваў нейкі яўна перапаханы чалавек і, перш чым назвацца, запатрабаваў, каб я сказаў яму, з кім ён гаворыць.

— Вы гаворыце з Караўэем, — сказаў я.

— А... — ён з палёгкай уздыхнуў. — А гэта Кліпспрынгер.

Я таксама адчуў палёжку, бо гэта давала надзею на тое, што на пахаванне Гэтсбі прыйдзе яшчэ адзін сябар. Я не даваў паведамлення ў газету, бо не хацеў, каб ля магілы Гэтсбі тоўпілася процьма разявак, а таму сам абзваніў некалькіх знаёмых. Знайсці іх было справай не з лёгкіх.

— Пахаванне заўтра, — сказаў я. — А трэцяй гадзіне, тут. І калі ласка, перадайце ўсім, хто захоча прыехаць.

— Так, вядома, перадам, — спехам гукнуў ён. — Наўрад ці я кагось убачу, але калі ўбачу, то абавязкова перадам.

Ягоны тон насцярожыў мяне.

— Але ж вы самі, вядома, прыедзеце.

— Я пастараюся. Але званю я з іншае прычыны, я хацеў бы...

— Хвілінку, — перапыніў я. — Дык вы прыедзеце ці не? Скажыце.

— Ведаеце, рэч у тым... кажучы праўду, я спыніўся тут у знаёмых у Грынічы, і яны разлічваюць на мяне заўтра. Тут у іх пікнік ці нешта падобнае. Вядома, я зраблю ўсё, каб вырвацца.

У мяне міжволі вырвалася «Гм!», і ён, мусіць, пачуў, бо далей павёў ужо нервова:

— Уласна кажучы, я званю наконт чаравікаў, якія я забыў там. Вам жа не будзе цяжка папрасіць лёкая выслать іх мне? Разумеецца, гэта тэнісныя чаравікі, і без іх я проста нікуды. Няхай вышле іх па адрасе містара Б. Ф...

Канец прозвішча я не дачуў, бо павесіў слухаўку.

А потым я адчуў і сорам за Гэтсбі — адзін джэнтльмен, якому я патэлефанаваў, намякнуў мне, што Гэтсбі атрымаў па заслугах. Трэба прызнаць, тут была і мая віна — гэты джэнтльмен заўжды адпускаў у бок Гэтсбі горкія кпіны, папіваючы ягонае віно, і мне не варта было яму званіць.

Раніцай перад пахаваннем я паехаў у Нью-Ёрк да Маера Вулфшайма, бо не бачыў іншага спосабу звязацца з ім. Ліфцёр паказаў мне дарогу да дзвярэй, на якіх вісела шылдачка «Акцыянернае таварыства “Свастыка”». Я адчыніў іх і ўвайшоў. Спачатку мне падалося, што ўсярэдзіне нікога няма. Але калі я некалькі разоў гукнуў «Ці ёсць тут хто?», за перагародкай пачулася гучная валтузня, і з унутраных дзвярэй выйшла прыгожанькая габрэйка і змерыла мяне непрыязным чарнавокім позірам.

— Нікога няма, — сказала яна. — Містар Вулфшайм паехаў у Чыкага.

Прынамсі першая палова яе адказу была няпраўдай, бо за перагародкай нехта пачаў фальшыва на-свістваць «У садзе ў ружовым».

— Калі ласка, перадайце містару Вулфшайму, што да яго прыйшоў містар Караўэй.

— Мне вам што — з Чыкага яго прывезці?

У гэтае імгненне з-за перагародкі гукнулі: «Стэ-ла!» Голас быў несумненна Вулфшаймаў.

— Пакіньце вашу картку на стале, — паспяшалася дадаць яна. — Калі ён вернецца, я ўсё яму перадам.

— Дык ён жа тут.

Абурана ўпёршы рукі ў бакі, яна падступіла да мяне і завяла:

— Што за моладзь пайшла! Ломяцца і ломяцца! У знакі ўжо даяцца! Сказала ж — ён у Чыкага. У Чыкага!

Я назваў імя Гэтсбі.

— О-о! — яна зноў на мяне паглядзела. — Тады вы... Як, вы там казалі, вашае прозвішча?

Яна знікла. Праз імгненне ў дзвярах з'явіўся Маер Вулфшайм, скрушліва цягнучы да мяне рукі. Ён завёў мяне ў свой кабінет, усхвалявана заўважыў, што для ўсіх нас настала тужлівая часіна, і прапанаваў мне сігару.

— Я ўсё згадваю той дзень, калі мы з ім упершыню сустрэліся, — сказаў ён. — Малады маёр, толькі

што з войска, грудзі ўвешаныя франтавымі медалямі. Ні цэнта ў кішэнях, мусіў насіць свой мундзір, бо не меў за што купіць цывільнае адзенне. Упершыню я ўбачыў яго ў більярднай Ёайнбрэнэра на Сорак трэцяй вуліцы — ён зайшоў туды ў пошуках працы. Ужо колькі дзён ён нічога не еў. «Хадзем, паабедзем», — сказаў я тады яму. За паўгадзіны ён умяў ежы больш чым на чатыры долары!

— Вы дапамаглі яму стаць на ногі? — спытаў я.

— Дапамог? Ды ён абавязаны мне ўсім!

— Гм...

— Я выцягнуў яго з нікчэмства, у прамым сэнсе — са сцёкавае канавы. Я толькі раз на яго глянуў: такі ладны выхаваны хлопец, а калі ён яшчэ сказаў, што скончыў Огсфард, я адразу падумаў сабе: «Ён будзе табе карысны». Па маім наказе ён уступіў у Амерыканскі легіён і даволі хутка там прасунуўся. І работка яму адразу знайшлася — у аднаго майго кліента ў Олбані. Мы з ім ва ўсім заўсёды былі разам... — ён узняў два пухлыя пальцы. — Як пальцы на руцэ.

Цікава, падумаў я, а якое дачыненне мае іхняя супраца да тае аферы на бейсбольным чэмпіянаце дзевятнаццатага года? Крыху памаўчаўшы, я сказаў:

— А цяпер ён памёр. Вы былі такім блізкім ягоным сябрам і, вядома, прыйдзеце сёння на пахаванне.

— Хацелася б.

— Ну дык прыходзьце.

Валасы ў ягоных ноздрах таргануліся, на вочы набеглі слёзы, і ён закруціў галавой.

— Я не магу... мне нельга залазіць у гэтую справу, — сказаў ён.

— Залазіць? Куды? Усё ўжо скончана.

— Калі даходзіць да забойства, то я ў такія справы не лезу. Трымаюся збоку. У маладосці ўсё было не так — калі ў мяне паміраў сябар, няважна як, я заставаўся з ім да канца. Можа, вам гэта здасца сентыментальным, але ўсё так і было — да самага канца.

Зразумеўшы, што з нейкае свае прычыны ён вырашыў на пахаванне не ісці, я ўстаў.

— Вы канчалі каледж? — раптам спытаў ён.

На імгненне мне падумалася, што зараз ён падключыць «пошугі дзелавыг сувязей», але ён толькі паківаў галавой і паціснуў мне руку.

— Зразумейце: чалавеку сяброўства патрэбна жывому, а не мёртваму, — заўважыў ён. — А як памёр, то навошта туды сунуцца.

Калі я выйшаў з ягонае канторы, неба пацямнела, у Вэст-Эг я вярнуўся пад дробным дажджом. Я пераапрануўся і пайшоў да дома Гэтсбі, дзе сустрэў містара Гэтца, які ўзрушана хадзіў па зале з кута ў кут. Поўны гордасці за сына і за сынава багацце, ён хацеў нешта абавязкова мне паказаць.

— Гэтую фотакартку прыслаў мне Джымі, — ён дрыготкімі пальцамі дастаў гаманец. — Вось, паглядзіце.

Гэта была фатаграфія дома, надламана на ражках, запэцканая пальцамі. Стары ўзрушана паказваў мне кожную дробязь. «Вось, паглядзіце!» І штораз заглядаў мне ў вочы, шукаючы ў іх захапленне. Відаць, ён так часта яе паказваў, што яна стала яму рэальнейшай за сам дом.

— Гэта Джымі мне яе прыслаў. Па-мойму, вельмі прыгожая фатаграфія. Удалы кадр.

— Вельмі ўдалы. А вы даўно з ім бачыліся?

— Ён прыязджаў да мяне два гады таму і купіў мне дом, у якім я цяпер жыву. Калі ён уцёк з дому, нашая сям'я развалілася, але цяпер я бачу, на тое ён меў свае прычыны. Ён ведаў, што яго чакае светлая будучыня. А калі ўсё склалася, ён больш ніколі нічога для мяне не шкадаваў.

Пэўна, яму не хацелася хаваць фотакартку, і ён яшчэ з хвіліну патрымаў яе перад маімі вачыма. Потым нарэшце засунуў гаманец у кішэню і дастаў адтуль старую пашарпаную кніжачку з назвай «Прыскок Кесідзі».

— Паглядзіце, калі ён быў малы, гэта была ягоная кніжка. Зараз стане ясна.

Ён разгарнуў кніжку на заднім форзацы і развярнуў, каб я прачытаў. На апошняй старонцы друка-

ванымі літарамі было напісана: «РАСКЛАД» і дата «12 верасня 1906 года». А ніжэй ішло:

Пад'ём

6:00

Зарадка з гантэлямі і практыкаванні на сценцы

6:15 – 6:30

Вывучэнне электрычнасці і інш.

7:15 – 8:15

Праца

8:30 – 16:30

Бейсбол і спорт

16:30 – 17:00

Рыторыка і правільная пастава

17:00 – 18:00

Вывучэнне карысных вынаходстваў

19:00 – 21:00

АГУЛЬНЫЯ АБЯЦАННІ

- Не траціць часу на Шэфтэра і (прозвішча неразборліва)
- Не курыць і не жаваць тытуню
- Ванна раз на два дні
- Штотыдзень прачытваць адну карысную кніжку або часопіс

- Штотыдзень ашчаджаць па 5 долараў (закрэслена) 3 долары
- Лепей ставіцца да бацькоў

— Я выпадкова натрапіў на гэтую кніжку, — сказаў стары. — Стала ж ясна, праўда?

— Праўда.

— Джымі далёка пайшоў бы. Ён заўжды даваў сабе падобныя абяцанні. Вы заўважылі, як ён ціснуў на самаадукацыю? Ёй ён надаваў асабліваю ўвагу. Аднаго разу ён сказаў мне, што я ем, як свіння. От і атрымаў ён тады ад мяне прачуханкі.

Яму не хацелася закрываць кнігу, ён уголас перачытваў спіс і пасля кожнага радка паглядаў на мяне, нібы спадзяваўся, што я схалюся перапісваць яго для ўласнага карыстання.

Проці трэцяе гадзіны з Флашынга прыехаў лютэранскі святар, і я міжволі пачаў вызіраць у акно — ці пад'язджаюць да нас яшчэ якія машыны. Бацька Гэтсбі таксама глядзеў у акно. Час усё мінаў, слугі сабраліся ў зале і чакалі, стары нервова заміргаў вачыма і пачаў няўпэўнена наракаць на дождж. Святар зрэдчас касавурыўся на гадзіннік, таму я адвёў яго ўбок і папрасіў пачакаць яшчэ паўгадзіны. Але ўсё было марна. Ніхто не прыйшоў.

Недзе а пятай гадзіне наша працэсія на тры машыны дасягнула цвінтара і пад густой імжой спынілася перад брамай: паперадзе катафалк, застрашліва чорны і мокры, за ім лімузін, у якім ехалі містар Гэтц, святар і я, а за намі — адкрыты фургон Гэтсбі са слугамі і паштаром з Вэст-Эга, змоклымі да самых костак. Мы якраз прайшлі пад брамай, калі я пачуў, як за намі спынілася машына і нехта заплюхаў па калюжынах. Я азірнуўся. Гэта быў мужчына ў круглых, як савіныя вочы, акулярах, які тым вечарам тры месяцы таму так захоплена разглядаў кнігі ў бібліятэцы Гэтсбі.

Ад таго я ніколі больш яго не бачыў. Розуму не дабярэ, адкуль ён даведаўся пра пахаванне, — я ж нават імя яго не ведаў. Кроплі дажджу сцякалі па тоўстых шкельцах ягоных акуляраў. Ён зняў і працёр іх, каб убачыць, як з-па-над магілы Гэтсбі ссунулі брызент, які бараніў яе ад вады.

У тую хвіліну я стараўся думаць аб Гэтсбі, але ён быў ужо надта далёка, і я толькі падумаў, без абурэння, што Дэйзі так і не прыслала ні запіскі, ні кветачкі. Побач нехта неразборліва прамармытаў: «Блаславёныя мёртвыя, на якіх спадае дождж нябесны», і містар Савіныя Вочы бадзёра падтакнуў: «Амін».

Мы хапатліва пашыбавалі пад дажджом да машын. Ля брамы Савіныя Вочы паклікаў мяне.

— Я не змог заехаць да дома.

— Ніхто не змог.

— Што вы кажаце! — ён быў агаламшаны. —

Божа мой! У яго ж бывалі сотні людзей!

Ён зноў зняў акуляры і працёр іх з абодвух бакоў.

— Гаротны сукін сын, — толькі і сказаў ён.

Калі я вучыўся на падрыхтоўчых курсах, а пазней у каледжы, адзін з найярчэйшых успамінаў быў звязаны з паездкай дадому на калядныя канікулы. Снежаньскім вечарам тыя з нас, хто рабіў перасадку ў Чыкага, сабраліся а шостаі гадзіне ў старой паўцёмнай зале чыгуначнага вакзала, каб похапкам развітацца з чыкагскімі сябрамі, якіх падхапіў ужо вір святочнае мітусні. Памятаю футравыя палітончыкі дзяўчат, што вярталіся з пансіёна міс Гэтай ці Гэнай, памятаю, як дыханне застывала ў паветры, як рукі ўздымаліся над галовамі і махалі ўбачаным здалёк даўнім знаёмым, як усе запрашалі ўсіх на вечарыны: «Ты ідзеш да Ордвэяў? А да Герсі? Да Шульцаў?» — і як рукі ў пальчатках сціскалі вузенькія зялёныя квіткі. І вось на перон пад'язджаюць мутна-жоўтыя вясёлыя, як Каляды, вагоны чыгуначнае карпарацыі «Чыкага, Мілуокі і Сэнт-Пол».

Цягнік рушыў у зімовую ноч, з усіх бакоў агорнутую снегам, нашым сапраўдным снегам, які серабрыўся ў вокнах, а міма праплывалі цьмяныя

агеньчыкі вісконсінскіх станцый, і паветра вакол раптам стала бурліва-п'янючым. Мы ўдыхалі яго на поўныя грудзі, вяртаючыся з вагона-рэстарана праз халодныя тамбуры. У тую дзіўную хвіліну нас ахоплівала змоўніцкае пачуццё еднасці з радзімай, і мы непрыкметна зноў з ёй зліваліся.

Вось ён які, мой Сярэдні Захад, — не пшанічныя палі, не прэрыі і не закінутыя шведскія мястэчкі, гэта дарога дадому, дзе я яшчэ малады, а цягнікі сапраўды ўражваюць, гэта вулічныя ліхтары і званочки на санях у марозных прыцемках, гэта калядныя вянкi, цені ад якіх падаюць з асветленых вокнаў на снег. І частка ўсяго гэтага — я сам, крыху ганарлівы нашымі прызімкамі перад доўгімі маразамі, крыху самаўпэўнены ад таго, што я вырас у Караўэй-хаўсе, у горадзе, дзе дамы дагэтуль, як шмат дзесяцігоддзяў таму, завуцца па прозвішчы гаспадара. Цяпер я бачу, што ў мяне, уласна кажучы, выйшла гісторыя аб Захадзе: Том і Гэтсбі, Дэйзі, Джордан і я — мы ўсе дзеці Захаду, і, магчыма, усім нам не хапала нечага няўлоўнага, без чаго цяжка прыстасавацца да жыцця на Усходзе.

Нават калі Усход асабліва вабіў мяне, калі я цалкам усвядоміў ягоную перавагу над знудзелымі разбухлымі гарадамі, якія расцягнуліся па той бок ад Агая, дзе бясконца катуюць усіх і кожнага, апроч хіба толькі дзяцей і лядашчых старых, — нават тады

ва Усходзе праглядалася нешта вычварнае. Вэст-Эгдагэтуль сніцца мне ў неверагодных снах, падобных да начных Эль-Грэкавых сцэн: сотні будынкаў звыклае і адначасна гратэскае архітэктурны горбцяца пад цяжарам панурага неба, у якім ледзь высвечвае бляклы серп месяца. На пярэднім плане чатыры панурыя мужчыны ў фракках ідуць па ходніку з паланкінам, у якім ляжыць п'яная жанчына ў белай вячэрняй сукенцы. Яе рука, уся ў халодным ззянні ад каштоўных камянёў, лена звісае з борта. Хмурныя мужчыны заварочваюць да дома — не да таго, які трэба. Але імя жанчыны ніхто не ведае, ды гэта ўжо нікому нецікава.

Пасля смерці Гэтсбі Усход стаў для мяне прывідным краем, скажоным настолькі, што мае вочы, як бы я ні сіліўся, не маглі выглядзець ягоных правільных абрысаў. Таму калі ў паветры па-над ссохлай лістотай павісла блакітная смуга, а бялізна на вяроўцы пачала дранцвець ад ветру, я вырашыў вярнуцца дадому.

Перад ад'ездам заставалася толькі завяршыць адну справу, цяжкую і непрыемную, без якой, мабыць, можна было б і абысціся. Але я хацеў усё ўладзіць, а не спадзявацца на тое, што бяздушнае мора паслужліва змые пакінутае мною смецце. Я сустрэўся з Джордан Бэйкер і доўга распавядаў ёй пра тое, што мы перажылі разам і што я перажыў

пасля, а яна слухала, нерухома лежачы ў глыбокім фатэлі.

На ёй быў касцюм для гульні ў гольф, я тады яшчэ падумаў, што яна нібы сышла са старонкі ілюстраванага часопіса: падбародак ганарліва прыўзняты, валасы колеру асенняга лісця, загар на твары такога ж адцення, як і пульсэтка, што ляжала на яе калене. Калі я скончыў, яна, нічога на гэта не сказаўшы, паведаміла, што заручылася з іншым мужчынам. Я не дужа ў гэта паверыў, хоць і ведаў, што ёй толькі галавой кіўнуць — і яна ўжо замужам. Як бы там ні было, я ўдаваў, што здзіўлены. На хвілю я задумаўся — раптам я раблю памылку? Але хутка разважыўшы, я ўстаў, каб развітацца.

— Тым не менш ты мяне кідаеш, — раптам сказала Джордан. — Насамрэч кінуў яшчэ тады, па тэлефоне. Цяпер мне на ўсё пляваць, але тады гэта было нешта новае, і на пэўны час у мяне зямля сышла з-пад ног.

Мы паціснулі адно аднаму рукі.

— Дарэчы, — дадала яна, — памятаеш нашу размову аб тым, як трэба кіраваць машынай?

— Гм... Не вельмі.

— Ты сказаў тады, што кепскаму кіроўцу няма чаго баяцца, пакуль ён не сустрэне іншага кепскага кіроўцу. Вось я і сустрэла свайго кепскага кіроўцу. Што я, недарэка такая, тады сабе думала?.. А дума-

ла я, што ты чалавек шчыры і прамы. Што глыбока ў душы ты гэтым нават ганарышся.

— Мне трыццаць гадоў, — сказаў я. — Пяць гадоў таму яшчэ можна было хлусіць сабе і гэтым выхваляцца.

Яна не адказала. Злы, яшчэ напалову закаханы ў яе і страшэнна засмучаны, я развярнуўся і пайшоў прэч.

Неяк па абедзе, у канцы кастрычніка, я ўбачыў Тома Б'юкэнана на Пятай авеню. Ён шыбаваў перадзе сваёй жвавай напорыстай хадой, трохі развёўшы локці, быццам гатовы адкінуць любую перашкоду, круцячы сюды-туды галавой і выдаючы тым неспакой сваіх вачэй. Я запаволіў крок, каб не абганяць яго, а ён прыпыніўся і, насупіўшы бровы, стаў аглядаць вітрыну ювелірнае крамы. Раптам ён заўважыў мяне і, падышоўшы, працягнуў руку.

— Што здарылася, Ніку? Ужо і рукі падаць не хочаш?

— Не хачу. Ты ведаеш, што я пра цябе думаю.

— Ну ты, Ніку, і вар'ят, — залапатаў ён. — Чортаў вар'ят. Розуму не дабярэ, што з табой здарылася.

— Томе, — спытаў я, — што ты сказаў Ёілсану тым днём?

Ён моўчкі ўперыўся ў мяне, і я зразумеў, што мая здагадка аб тых гадзінах, калі яго не было дома, тра-

піла ў цэль. Я хацеў быў развярнуцца, але Том падступіў бліжэй і схапіў мяне за руку.

— Я сказаў яму праўду, — прамовіў ён. — Ёлсан з'явіўся на парозе, калі мы пакаваліся, я тады паслаў да яго лёкая сказаць, што нас няма дома, але ён паспрабаваў прарвацца на другі паверх. Ён зусім паехаў глуздамі і, мабыць, забіў бы мяне, каб я не сказаў яму, чыя гэта была машына. Ён увесь час трымаў руку на рэвальверы ў кішэні... — Том дзёрзка хмыкнуў. — Ну і што з таго, што я сказаў яму? Такі ўжо лёс у таго тыпа. Ён затуманіў вочы і табе, і Дэйзі, а ў яго ж самога нервы сталёвыя. Пераехаў Міртл, як хто іншы — сабаку, і нават не прыпыніўся.

Я не знайшоў што яму адказаць, акрамя аднаго — што ўсё гэта няпраўда.

— А калі ты думаеш, што я свайго не адпакутаваў, то слухай сюды. Я тады пайшоў здаваць ключы ад тае кватэры і ўбачыў на паліцы тую клятую бляшанку з сабачымі сухарыкамі, я сеў і заплакаў, як малое дзіцё. Далібог, гэта жاخліва...

Я не змог яму ні дараваць, ні паспачуваць, але я зразумеў: ён лічыў свой учынак цалкам апраўданым. У гэтым было столькі неразважлівага і заблытанага. Том і Дэйзі — бестурботныя па прыродзе — ламалі ўсё навокал, і жывое, і нежывое, а потым уцякалі пад схоў свайго багацця, бязмежнае неразважлівасці ці чагосьці яшчэ, што трыма-

ла іх разам, іншыя ж мусілі разграбаць за імі ўвесь хаос...

Урэшце я падаў яму руку; дзіўна было не падаць, бо ўва мне раптам узнікла пачуццё, быццам я размаўляю з дзіцём. Потым ён пайшоў у ювелірную краму, каб купіць жамчужныя пацеркі ці, можа, толькі пару запінак на манжэты, шчаслівы, што назаўжды пазбавіўся майго правінцыяльнага плявузгання.

Калі я выязджаў, дом Гэтсбі яшчэ стаяў пусты — трава на ягоным газоне пайшла ў рост і ўжо даганяла маю. Адзін мясцовы таксіст не раз праязджаў паўз браму і заўсёды прыпыняўся на хвілінку, каб паказаць пасажырам на дом за ёй. Магчыма, менавіта ён падвозіў Гэтсбі і Дэйзі ў Іст-Эг тым вечарам, калі здарылася аварыя, і магчыма, ён потым склаў сваю версію падзей. Я не хацеў яе выслухоўваць і таму рабіў усё, каб на станцыі не трапіць яму на вочы.

Суботнія вечары я бавіў у Нью-Ёрку, таму што ўспаміны пра бліскучыя асляпляльныя вечарыны Гэтсбі былі такія жывыя, што мне дагэтуль чуліся прыглушаная музыка і безупынны смех з ягонага саду і рокат машын, якія заязджалі яму на двор і выязджалі з яго. Адноўчы вечарам я пачуў, як да яго сапраўды заехала машына, і ўбачыў святло фар,

якія асвятлілі сходы. Але разведваць, што да чаго, я не стаў. Магчыма, нейкі запознены госьць вярнуўся з іншага канца зямлі, не ведаючы, што вечарына скончылася.

Вечарам напярэдадні ад'езду, спакаваўшы валізу і прадаўшы машыну бакалейшчыку, я пайшоў апошні раз зірнуць на тую вялізную няскладную даміну. На белых сходах нейкі хлапчук напісаў кавалкам цэгля непрыстойнае слова, і яно кідалася ў вочы пад месячным святлом. Я цёр чаравікам па прыступцы, пакуль надпіс цалкам не знік. Потым я спусціўся да пляжа і расцягнуўся на пяску.

Ледзь не ўсе багатыя прыбярэжныя вілы сталі зачыненыя. Агні згаслі, цемру праразаў толькі самотны цьмяны агеньчык парома, які марудна сунуўся праз праліў. Месяц уздымаўся ўсё вышэй, абрысы дамоў расплываліся і танулі ў няіснасці, а перад маімі вачыма паўставаў стары востраў, такі, якім ён быў калісьці, якім яго, патанулым у квеценні, убачылі галандскія маракі — шырокую зялёную безмеж Новага Свету. Дрэвы, якія потым знікнуць, дрэвы, якія вызваляць месца дому Гэтсбі, ціха нешта шапталі і схілялі галовы перад апошняй і самай велічнай з усіх чалавечых мар; пэўна, на адно няўлоўнае чароўнае імгненне чалавек стаў падых перад абліччам новага кантынента, безразважна і мімаволі аддаўся ягонай прыгажосці і самы апош-

ні раз у гісторыі апынуўся сам-насам з нечым сувымерным сваёй здольнасці верыць у цуды.

Я сядзеў тады там, разважаў пра стары невядомы свет, і мне падумалася, што зялёны агеньчык на прычале перад домам Дэйзі стаў для Гэтсбі сапраўдным цудам. Пасля доўгага шляху да гэтага блакітнага газона ягоная мара, здавалася, была такой блізкай — толькі руку працягні. Але яму было няўцям, што яна засталася ззаду, недзе там, у глыбокім змроку за вялікім горадам, дзе пад покрывам ночы распасціраюцца цёмныя землі краіны.

Гэтсбі верыў у зялёны агеньчык, у будучае шчасце, якое з года ў год не даецца нам у рукі. Сёння яно выслізнула, але няважна — заўтра мы пабяжым хутчэй і працягнем рукі яшчэ далей... І адным цудоўным ранкам...

Вось так мы і пływём наперад, супраць цячэння, якое няспынна зносіць наш човен назад у мінулае.

ЗМЕСТ

Раздзел першы	5
Раздзел другі	34
Раздзел трэці	55
Раздзел чацвёрты	84
Раздзел пяты	112
Раздзел шосты	133
Раздзел сёмы	154
Раздзел восьмы	199
Раздзел дзявяты	220

TYTUŁ ORYGINAŁU: The Great Gatsby
AUTOR: Francis Scott Key Fitzgerald
PRZEKŁAD: Siarhiej Matyrka

ISBN 978-83-967190-2-7

Выдавецтва «Янушкевіч»
Імпрынт «Кнігаўка»

Andrei Yanushkevich Publishing
ul. Podleśna 8/10, 05-091 Ząbki
januskevic.books@gmail.com

Ząbki 2023
Wydanie pierwsze

Druk i oprawa Abedik S.A.

У сваім знакамітым рамане «Вялікі Гэтсбі» Ф. Скот Фіцджералд па-майстэрску пераносіць нас на Лонг-Айленд залатых дваццатых гадоў мінулага стагоддзя: у часы небывалага эканамічнага росту, першых хмарачосаў і джазу, сухога закона і бясчынстваў, залітага бліскучымі агнямі Брадвэя і моднікаў, якія кідалі выклік закаранелым умоўнасцям, у часы вялікіх надзей і яскравых падзенняў.

Пранізліва і з далікатнай вытанчанасцю Фіцджералд распавядае гісторыю маладога мільянера Джэя Гэтсбі, які ладзіць у сваім асабняку пышныя легендарныя вечарыны і збірае вакол сябе нью-ёркскі высокі свет. Але сам таямнічы гаспадар ні на каліўца не зацікаўлены ў тых вечарынах. За сляпучым фасадам хаваецца горкая туга па недасяжным, даўно страчаным каханні. Туга, якая перарастае ў апантанасць.

«Вялікі Гэтсбі» — гэта гісторыя пра сілу вялікіх пачуццяў і балючае крушэнне рамантычнае мары.

ISBN 978-83-967190-2-7

9 788396 719027

КНІГАЎКА

Ф. СКОТ ФИЛДАЖЕРАЛД

БЫМЫК ГИД